

MIȘCA
STUDII MONOGRAFICE

Autori:

prof. dr. Ghéza KOVÁCH (cap. I, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI)

prof. dr. Augustin MUREȘAN (cap. II)

prof. Gheorghe LAZEA (cap. XII)

Culegere de informații, texte și partituri muzicale (cap. XII, XIII):

Teodor BARBURĂ

Mihai BARNA

Redactori:

Gheorghe LAZEA

Ioan MATIUȚ

Apariția acestei cărți a fost posibilă și datorită implicării financiare a următorilor fii ai satului:

Lenuța OTOTOC

Ionel CIUPE (ANDROMEDA SERVICE)

Nicolae DUMA (ELGAZ)

Teodor PARASCA

lect.univ. Sorin FILDAN (FILDAN CONSULTING)

notar Teodor FILDAN

Teodor POP

© EDITURA **MIRADOR**

Editor: Ioan MATIUȚ

Consilier editorial: Vasile DAN

Tehnoredactor: Călin CHENDEA

Foto: Florin HORNOIU, Mihai BARNA și arhive personale

Editura **MIRADOR**

e-mail: miradorul@hotmail.com

Tipărit la **MULTIMEDIA** Arad

ISBN: 973-8484-46-4

MISCA
,
STUDII MONOGRAFICE

Editura Mirador
Arad, 2004

Mișca nu are o istorie spectaculoasă. Sau poate istoria ei profundă s-a pierdut în negura timpurilor, o dată cu eroii săi, în diferite accidente ale acesteia.

Titus Popovici spunea, în romanul *Setea*, că mișcanii (luncanii, cum îi numea el), se ocupau în vremuri străvechi cu jaful la drumul mare.

Dar el făcea literatură.

Bunicii îmi povesteau cum se luptau strămoșii cu fiarele înfometate ieșite din codrii nepătrunși care se întindeau până la marginea satului.

Dar ei spuneau povești.

Noi vă propunem o monografie. Adică o lucrare care respectă rigorile științifice specifice acestui gen. Care se bazează pe documente, relatând cât mai exact ceea ce a fost, nu ceea ce am vrea noi să fi fost.

Numai așa această carte va rezista în timp, ducând cu ea o urmă veritabilă.

Ca orice monografie ea este perfectibilă, o provocare adresată celor care, sperăm, vor duce mai departe acest demers gășind în același spirit, al rigorii științifice, noi dovezi istorice de civilizație și cultură pe aceste locuri.

Este rodul muncii de ani de zile prin arhive, biblioteci sau pe teren a celor care și-au legat onorabil numele de ea.

Un dar de suflet spiritului autentic mișcan, aflat în grea cumpănă...

Editorul

I. CONDIȚIILE GEOGRAFICE

În decursul secolelor viața comunităților umane, forma și structura așezărilor acestora și crearea bunurilor necesare pentru trai au fost determinate, în primul rând, de condițiile geografice. Dar, într-o măsură importantă, și omul, prin truda sa zilnică, a contribuit la schimbarea condițiilor geografice în care și-a desfășurat viața. Prin defrișări, deșteleniri, desecări, canalizări sau îndiguiri comunitățile umane s-au străduit să extindă suprafața terenurilor cultivabile, în raport cu creșterea populației și a nevoilor de consum.

Zona geografică în care se află comuna Mișca este una de câmpie, cu o altitudine de 115 – 120 metri față de nivelul mării și cu pronunțate caracteristici de luncă băltoasă, prin care curg râurile Crișul Alb, Teuzul, Sartișul și, spre nord, Crișul Negru. Din punct de vedere geologic, zona s-a format spre sfârșitul erei terțiare, prin acumularea de aluviuni pe fundul fostei Mări Panonice. Solul zonei este, astfel, bogat în pânze de apă freatică și are o importantă componentă de cernoziom brun care îi asigură o fertilitate ridicată; în unele zone s-au format și mici sărături.

Clima, sub influența vântului de vest, este semicontinentală, asigurând condiții optime pentru agricultură. Temperatura medie în ultimul secol, în general, a fost cuprinsă între 10 – 10,5° C, luna cea mai rece fiind ianuarie, cu o temperatură medie de – 1,5° C, iar luna

cea mai caldă a fost iulie, cu o temperatură medie de + 22,2° C. Datorită influenței continentale au fost înregistrate și temperaturi extreme, ca de pildă la 15 august 1952 (+ 40,1° C) sau la 11 februarie 1954 (- 26,8° C).

Nivelul mediu al precipitațiilor este de 620 mm, lunile cele mai ploioase fiind mai și iunie, iar cele mai secetoase martie și septembrie.

Flora și fauna sunt caracteristice stepei păduroase. Fauna originală era reprezentată prin iepuri, mistreți, cerbi lopătari, hârciogi, popândăi și alte rozătoare, iar dintre păsări se remarcă rața și gâsca sălbatică, prepelița, potârnichea, fazanul, uliul și eretele. În ape se găseau din abundență crapii, somnul pitic, știuca, carasul etc. Înainte de canalizări și îndiguiri, în zonă se aflau păduri întinse de stejar, presărate și cu ulm, paltin și frasin. Pe ridicăturile dintre ape și bălți se formau pășuni și terenuri arabile care asigurau condiții optime pentru creșterea animalelor și pentru întemeierea unor mici așezări rurale. Bineînțeles, în ultimul secol flora și fauna originale au fost afectate foarte mult, mai ales ca urmare a intensificării activităților umane.

În acest cadru geografic propice, ființează comuna Mișca formată din patru sate: Mișca, Vânători, Satu Nou și Zerindul Mic. Comuna se învecinează cu comuna Șepreuş, la est, cu comuna Zerind, la vest, cu satul Adea spre sud și cu comuna Apateu, spre nord-est. Situată la 13 km distanță de Chișineu Criș, comuna se întinde de-a lungul drumului județean 14 A, ramificație a drumului național 75.

II. EPOCA STRĂVECHE ȘI VECHE

De-a lungul anilor pe teritoriul satelor care aparțin comunei Mișca¹ s-au efectuat descoperiri arheologice din diferite epoci. Aceste descoperiri arheologice au fost făcute în mod întâmplător, izolat sau prin săpături sistematice și mai jos prezentăm câteva aspecte legate de acestea.

Valea râului Teuz, care străbate hotarul satului Mișca, a oferit condiții prielnice pentru dezvoltarea așezărilor omenești, iar urmele arheologice descoperite pe aceste locuri dovedesc o locuire încă din epoca străveche². Grupurile de oameni din acea vreme se ocupau cu agricultura primitivă, culesul fructelor și rădăcinilor, semințelor, creșterea animalelor domestice, vânătoarea și pescuitul în râurile și bălțile din apropierea așezărilor. În hotarul satului Mișca, la locul „Imașul boilor”, s-a descoperit întâmplător în anul 2001 un topor de piatră șlefuit și perforat, probabil de la sfârșitul neoliticului.³

De pe teritoriul localității, din trei puncte neprecizate, provin următoarele piese numismatice: a. un tezaur de monede antice, descoperit în 1931, din care face parte și o drahmă de Apollonia⁴; b. o monedă de

la Constantin I⁵. Într-un loc neprecizat de pe teritoriul localității ar exista o așezare din secolul IV-IX⁶. O posibilă localizare ar fi la intrarea în localitate, în perimetrul dintre locul „La Cruce” sau „Cânepiște” și Asociația agricolă (sediul fostului C.A.P.) de unde provin fragmente ceramice din secolele IV-VI.

În hotarul localității Satu Nou au fost descoperite, fără precizarea locului, cinci topoare neolitice de piatră și două greutateți de plasă⁷. Aceste unelte ne indică progresul realizat în perfecționarea uneltelor neolitice, dar și în cultivarea plantelor textile. Din perioada eneolitică s-au descoperit unelte de aramă, fără alte precizări⁸.

În vara anului 1932, cu ocazia desfundării unui teren din apropierea Crișului Negru, a fost descoperit, pe pământul agricultorului Angyal Gheorghe, un tezaur compus din denari romani republicani, din imitații ale acestora și o imitație după moneda orașului Thasos. Tezaurul conținând circa 180 de piese, a fost găsit într-o ulcică, pe care descoperitorii au spart-o, iar monedele fiind împărțite între ei. Nestor Covaciu, pe atunci directorul Palatului Cultural din Arad, aflând de descoperirea acestui tezaur s-a deplasat la fața locului pentru a achiziționa monedele pentru Muzeul din Arad. Cu acel prilej el a reușit să cumpere 124 de piese, iar ulterior s-au mai achiziționat șapte monezi, în total deci au fost recuperate 131 de piese⁹. Dintre acestea, una s-a rătăcit de-a lungul anilor, probabil în timpul celui de-al doilea război mondial când materialele au fost mutate în alt loc pentru a fi protejate. Piesele monetare respective au fost emise în intervalul dintre anii 229-50 î. d. Hr.

Deși nu s-a păstrat în întregime, tezaurul de la Satu Nou merită toată atenția, deoarece el provine dintr-o localitate puțin cercetată, așezată într-o regiune bogată în descoperiri monetare, iar

pe de altă parte tezaurul acesta conține noi monede, emise cel mai probabil în Dacia, contribuind astfel la cunoașterea mai temeinică a gradului de dezvoltare a artei monetare pe teritoriul patriei noastre¹⁰. Tezaurile monetare de acest fel sunt dovezi importante, confirmând pe de o parte situația prosperă a unor locuitori care-și pun în siguranță acumulările în vremuri tulburi și de instabilitate, și pe de altă parte indică penetrația monedei romane în lumea dacică, simbol al intensificării legăturilor autohtonilor cu lumea romană¹¹.

Muzeul școlar din localitate deține o bogată colecție școlară de piese muzeale rezultate din descoperiri întâmplătoare sau în urma săpăturilor arheologice efectuate în hotarul satului, la care se mai adaugă și obiecte de etnografie locală¹².

La Vânători sunt numeroase urme vechi. Între Vânători și Șepreuş, lângă ferma Jozsi (Jozsimajor), se semnalează „o movilă cu resturi antice”, fără alte precizări. Poate fi vorba de „Cetatea de pământ” menționată de I. Szendrei, unde s-ar fi descoperit „un obiect de joacă ornamentat pe ambele fețe, lung de 6 cm”¹³. Este posibil ca și alte piese menționate ca fiind descoperite „la Vânători” să provină din această stațiune: mărgelile de lut, dinți de animale folosiți ca pandantive, coarne de cerb (azi păstrate la Complexul Muzeal Arad).¹⁴

Plecând pe șosea din Mișca spre Vânători și ajungând la locul unde din șosea drumul nemodernizat se îndreaptă spre stânga, către satul Zerindul Mic, orice trecător poate observa de o parte și de alta a drumului, mai multe movile asemănătoare celor de la Vladimirescu¹⁵. Tradiția populară, fără a avea un temei sigur, le atribuie tătarilor sau cumanilor¹⁶. În literatura de specialitate arheologică acest tip de movile este cunoscut sub numele generic de tumuli. Istoricul Márki Sándor în lucrarea sa *Aradmegye és Arad szabad király város története*, apărută în 1892, semnalează 14 tumului necercetați¹⁷. Astfel de tumuli au fost ridicați din pământ având rolul de a adăposti mormântul și inventarul funerar.

Pe teritoriul țării noastre ritul de înmormântare sub tumuli se practică din epoci străvechi, continuându-se și în epocile următoare

cu întreruperi mai mari sau mai mici până spre secolele VIII-IX. Construirea lor a însemnat întrebuințarea unor mari forțe de muncă din partea comunității din care făcea parte defunctul, care de obicei era unul dintre vârfurile societății. Se cunosc situații când pe lângă mormântul principal din movilă, în epoci ulterioare, au fost introduse și morminte care ocupau o poziție secundară. Unele movile nu ascund morminte, ci numai materiale ceramice, resturi de arme și obiecte de metal fiind ridicate în cinstea războinicilor morți, indicând locul unei bătălii.

Până în prezent între localitățile Mișca și Vânători au fost identificate 81 movile. Nu excludem posibilitatea ca numărul lor să fie mult mai mare, ele existând și în terenul din apropiere, acoperit de pădurea Adea. Deci, unele „se pierd” în pădure. Amplasate într-o zonă de câmpie joasă movilele la care ne referim sunt așezate pe un aliniament NE-SV, pe o distanță de peste 2 km, fiind dispersate în teren, sau uneori grupate.

Datorită vechimii lor, movilele au suferit modificări importante. Cele mai mari transformări asupra lor au avut loc de-a lungul anilor în urma lucrărilor agricole. În timpul celui de-al doilea război mondial, pe suprafața unora s-au săpat tranșee și chiar amplasamente pentru piesele de artilerie. Altele au fost „acoperite” de drumul ce duce din șoseaua Mișca – Vânători spre satul Zerindul Mic sau au fost „secționate” prin lucrările de canalizare.

Movilele au diferite dimensiuni, de la cele aplatizate parțial sau total, având diametrul sub 10 m, până la cele cu diametre între 25-35 m și înălțimi de circa 3-5 m. Enigma care deocamdată le înconjoară nu se leagă de destinația lor, ci de vechimea lor. Aici trebuie să amintim faptul că deși unele movile au fost „cercetate” cu ani în urmă de către unii curioși – una dintre ele fiind chiar nivelată cu lama buldozerului – până în prezent nu cunoaștem informații sigure în legătură cu salvarea unor materiale de interes arheologic în zonă, legate de ele. Cercetările noastre de suprafață, efectuate în vara anului 1984, au dus la descoperirea unor fragmente ceramice și

de cărbune, etc. Dar acest material arheologic care poate fi încadrat în perioada de tranziție spre epoca bronzului a fost depistat numai pe suprafața și în apropierea unei singure movile. Materialul salvat ar putea aparține și unei mici așezări din apropiere datând din perioada menționată. De aceea în faza actuală a cercetărilor considerăm că misterul movilelor va putea fi aflat numai prin cercetarea acestui interesant complex tumular prin săpături arheologice sistematice. În urma lor vor putea fi elucidate diferitele aspecte de interes arheologic pe care astăzi doar le bănuim ¹⁸.

În punctul „Cărămidărie” de pe malul stâng al Pârâului Frunzos (Leveles) s-a descoperit în 1970 un depozit de bronzuri cuprinzând o verigă cu capetele subțiate, o daltă, lungă de 9 cm, șase fragmente de seceri, un obiect fragmentar în formă de pâlnie, fragmente de sârmă și de turte de bronz ¹⁹. J. Hampel atribuie în mod eronat și un topor de luptă acestui depozit ²⁰. Spre deosebire de alte depozite de bronzuri din Transilvania și Banat, a căror încadrare cronologică, în lipsa unor piese clar databile, rămâne incertă sau este disputată în funcție de criteriile de înscriere adoptate, depozitul de la Vânători trebuie înscris printre descoperirile ce aparțin perioadei Hallstatt A ²¹.

Din hotarul acestei localități, fără a se cunoaște locul descoperirilor mai provin: o drahmă de Dyrhachium din secolul II î. d. Hr. ²²; monede republicane romane ²³ și câteva monede de la Domițian și Hadrian care probabil fac parte dintr-o descoperire mai mare, de circa 150 monede romane din argint și bronz ²⁴.

Și la Zerindul Mic s-au făcut descoperiri arheologice în urma unor cercetări de suprafață sau prin săpături arheologice sistematice. În toamna anului 1967 au fost duse la Muzeul „Țării Crișurilor” din Oradea fragmente ceramice hallstattiene și dacice și un vârf de săgeată din lut. ²⁵ Cercetările de teren efectuate la vest de sat, au descoperit 3 puncte arheologice relativ apropiate denumite „La Sere”, „Dâmbul Cetății” și al treilea pe malul stâng al Crișului Negru ²⁶. În toate cele trei puncte a fost efectuat câte un sondaj arheologic. La punctul „La Sere” (Pământul Popii) se întinde o mare așezare

hallstattiană. Din sondajul arheologic au rezultat 3 straturi de cultură, un cuptor de ars ceramică și groapa lui. Materialul ceramic aparține unui orizont Gava și post Gava (Hallstatt A1- Hallstatt B)²⁷. Alături de gropi menajere s-a dezvelit parțial o locuință de suprafață cu vatră de foc. Tot în acest punct s-a descoperit la suprafață un material ceramic dacic.

În apropierea malului stâng al Crișului Negru, la circa 200 m de cantonul nr. 19 au fost descoperite tot 3 straturi culturale. Materialul ceramic recoltat aparține, de asemenea, perioadei hallstattiene²⁸. Deci în aceste locuri cercetările efectuate în 1967 au dus la descoperirea unei așezări hallstattiene târzii în punctele: „Sub Dig”, „Pământul Popii”, „Dâmbul Cetății”, „Ferma lui Mateuț”²⁹.

Al treilea punct numit „Dâmbul Cetății” este o movilă mai înaltă ce se aplatizează spre vest și cuprinde 7 straturi de locuire, cu mai multe niveluri culturale³⁰. Așezarea hallstattiană a fost, probabil, părăsită din cauza inundațiilor. Peste nivelul hallstattian descoperit în toate cele trei puncte se află și urme de locuire dacică în două

Vârf de săgeată

puncte: „Dâmbul Cetății” și „La Sere”. Așezarea dacică ocupă un teritoriu destul de întins. Aici s-au descoperit: râșniță de mână, vârf de săgeată pandantiv de lut, frag-

mente de la diferite tipuri de vase precum: străchini, fructiere, cești dacice, ceramică dacică de epocă romană, etc.

Așezarea rurală de la Zerindul Mic datează din secolul IV î. d. Hr., iar urmele de locuire atestă prezența comunității dacice pe malul Crișului Negru până în secolul IV d. Hr.³¹.

În sudul Crișanei, între Crișul Negru și Mureș (pe teritoriul județului Arad) au fost cercetate arheologic prin săpături sistematice patru stațiuni dacice de epocă preromană: Pecica, Berindia, Clit, Zerindul Mic. Două dintre ele, Berindia și Pecica sunt așezări de tip oppidan, adică târguri având rosturi preponderent economice și nu

exclusiv militar, de apărare. Ele datează din secolul II î. d.Hr. și își încheie urmele de locuire descoperite în prima jumătate a secolului I. d. Hr. (Berindia) și la începutul sec. II d. Hr. (Pecica). Cetatea de la Clit datând din sec. I î. d. Hr. – I d. Hr. își încetează existența la începutul sec. II d. Hr.³² În satul dacic de la Zerindul Mic, deși săpăturile sunt mai restrânse, se poate constata evoluția formelor ceramice și prezența lor permanentă, ca și influențele sudice romane.

S-a dovedit că așezările rurale dăinuie în timp (cetatea de la Clit este arsă). Acest fenomen se observă și în provincia Dacia romană, unde de asemenea se mențin, pe același loc, așezări dacice din epoca preromană și sub dominația imperială, alături de noile așezări datorate mișcărilor demografice impuse de noua putere politică³³.

Astfel între așezările dacice descoperite pe teritoriul județului Arad se numără și cea de la Zerindul Mic. Satul dacic de la Zerindul

Ceașcă dacică

Mic îmbogățeste, astfel cunoștințele noastre despre istoria dacilor din sudul Crișanei în epoca preromană, romană și postromană³⁴.

Mai menționăm faptul că de pe teritoriul satului Zerindul Mic, în 1878 s-au mai găsit într-o oală de lut, fără precizarea locului de

descoperire, 3 monede romane republicane de argint³⁵.

Rămâne astfel un deziderat de viitor întreprinderea unor săpături arheologice sistematice care să scoată la lumină obiecte antice și informații legate de acestea pentru a putea contura un tablou veridic și bogat al evoluției acestui spațiu în epocile străveche și veche a istoriei noastre.

NOTE

1. În componența comunei intră satele: Mișca, reședința de comună, Satu Nou, Vânători și Zerindul Mic, vezi: *Legea nr.2/1968 privind organizarea administrativ-teritorială a României*; Gheorghe Toduța, Vasile Grec, Nicolae Lujanschi, *Localitățile județului Arad*, Arad, 1972, p. 103 și Ion Iordan, Petre Găstescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București, 1974.
2. În legătură cu periodizarea și cronologia absolută a epocii străvechi și vechi; vezi: *Istoria Românilor*, (coord. acad. Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe), vol. I, Edit. enciclopedică, București, 2001, p. 67-779.
3. Piesa a fost găsită de Sorin Guiu din Mișca. Informație de la Dl. Teodor Barbură, bibliotecar, directorul Căminului Cultural al comunei Mișca.
4. SCIV, I, 1, 1968, nr. 11, p. 172; *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, județul Arad*, Edit. Orizonturi Universitare, Timișoara, 1999, p. 84.
5. Gheorghe Lazin, *Circulația monetară în vestul României (sec. II-IV)*, în *Aluta*, 1970, XXI, 1970, p. 110.
6. Vezi: Harta fizică, economică și administrativă a județului Arad, 1980; Scara 1:100.000, întocmită și executată de cartograf Ștefan Poenaru (cu harta arheologică a județului Arad, după datele dr. Mircea Rusu de la Institutul de Istorie și Arheologie, Cluj-Napoca).
7. *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, județul Arad*, p. 106.
8. *Idem*, p. 106.
9. Deși tezaurul a fost adus la Muzeul din Arad și la determinat, Nestor Covaciu nu l-a mai publicat, piesele fiind puse la dispoziție pentru studiu și publicare mult mai târziu de către arheologul Egon Dörner, numismatei Judita Winkler de la Cabinetul de numismatică al Muzeului de anticități din Cluj, vezi: Judita Winkler, *Tezaurul de monede romane republicane de la Satu-Nou (Reg. Oradea)*, în *Studii și cercetări de numismatică*, vol. I, Edit. Academiei Române, 1957, p. 79.
10. *Ibidem*, p. 79-111; *Idem*, în *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte*, München, 17, 1967, p. 153.
11. Mircea Barbu, Eduard Ivanof, *Traco-dacii*, în *Aradul permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, p. 62.
12. Vezi: Mihail Toacsen, Eugen Glück, Simion Palcu, *Meleaguri arădene, Ghid turistic*, Arad, 1972, p. 196-197.
13. I. Szendrei, în *Archaeologiai Értésítő*, 9, 1889, p. 152.
14. Márki Sándor, *Aradmegyve és Arad szabad király város története*, I, 1892, p. 4; A. Gárdonyi, în *Archaeologiai Értésítő*, 34, 1914, p. 386; *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, județul Arad*, p. 132.
15. Mihail Toacsen, Eugen Glück, Simion Palcu, *op. cit.*, p. 196.
16. *Ibidem*.
17. Márki Sándor, *op. cit.*, I, Arad, 1892, p. 4.
18. Augustin Mureșan, *Enigma movilelor de la Mișca-Vânători*, în *Adevărul (Arad)*, Anul VI, nr. 1109 din 3 martie 1994, p. 7.
19. Mircea Petrescu-Dâmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*,

București, 1977, p. 125 și bibliografia în *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, județul Arad*, p. 133/2 la care noi mai adăugăm și noile date publicate despre acest depozit ale arheologului dr. Carol Kacső, *Depozitul de bronzuri de la Vânători*, în *Analele Banatului*, Serie nouă, Arheologie-Istorie, II, 1993, p. 171-177.

20. *Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior, județul Arad*, p. 132.

21. Carol Kacső, *op.cit.*, p. 176.

22. I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 273.

23. Márki Sándor, *op. cit.*, p. 26; Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 112.

24. J. Miletz, în *Történeti és Régészeti a Délmagyarország Történeti és Régészeti Museum társulata*, Timișoara, 1876, p. 168; Márki Sándor, *op. cit.*, p. 26-27; *Numizmatikai Közlöny*, XI, 1912, p. 11; N. Covaciu, *Urmele strămoșilor în județul Arad*, Arad, 1944, p. 24; Egon Dörner, *Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădean*, Arad, 1969, p. 18; Gh. Lazin, *op. cit.*, p. 112; *Aradul permanent în istoria patriei*, p. 72-73, nota 88, (punct Vânători cu bibliografia); Sever Dumitrașcu, *Dacia Apuseană*, Edit. Cogito, Oradea, 1993, p. 124; Mircea Barbu, Peter Hügel, *Monede romane imperiale descoperite în zona arădeană*, în *Ziridava*, XVIII, 1993, p. 71.

25. S. Dumitrașcu, N. Chidioșan, *Așezarea dacică de la Zerindul Mic, com. Zerind (jud. Arad)*, în *Crisia*, VII, 1977, p. 45-64.

26. Cercetările au fost conduse de N. Chidioșan. A participat D. Sava Ignat. *Vezi: Ibidem*, p. 45, nota 2.

27. *Ibidem*, p. 45

28. *Ibidem*.

29. Dorin Popescu, *Săpăturile arheologice din R. S. România*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, tomul XIX, nr. 4, 1968, p. 681. Așezări din prima perioadă a fierului sunt numeroase în județul Arad, dar cea mai importantă este cetatea de pământ de la Sântana, care prin dimensiuni o așează printre cele mai întinse fortificații de pământ de pe teritoriul țării noastre, *Vezi: Mircea Rusu*, în *Manuel Encyclopedique de Prehistoire et Protohistoire*, II, Prague, 1969, p. 169; Egon Dörner, *Cu privire la tricii de pe teritoriul arădean la începutul hallstattului timpuriu*, în *Ziridava*, VI, 1976, p. 41-43; Mircea Rusu, Egon Dörner, Ivan Ordentlich, *Fortificația de pământ de la Sântana-Arad în contextul arheologic contemporan*, în *Ziridava*, XIX-XX, 1996, p. 15-22.

30. S. Dumitrașcu, N. Chidioșan, *op. cit.*, p. 46.

31. *Ibidem*, p. 55-56.

32. *Ibidem*, p. 56-57.

33. Aprecierile aparțin arheologului orădean, prof. univ. dr. Sever Dumitrașcu, *ibidem*, p. 56.

34. *Ibidem*, p. 56

35. B. Czobor, în *Archaeologiai Ertesitő*, 13, 1879, p. 80; Judita Winkler, în *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte*, München, 17, 1967, p. 155; Ion Glodariu, *op. cit.*, p. 297.

III. ÎNCEPUTURI DE ISTORIE

Acolo unde natura asigură condiții optime de viață, apare și omul. Mai multe documente din secolul XIII amintesc în zona actualei comune Mișca câteva mici așezări precum Vânători, Zerindul Mic și câteva alte sate care, în decursul secolelor au dispărut.

Pentru prima dată comuna Mișca apare pe harta lui Lazarus editată la Viena, în 1528. Pe acest document cartografic poate fi urmărită întinderea mare a pădurilor și bălților din zonă.¹

Prezența omului în această zonă este însă mult mai veche, fiind atestată încă din perioada neolitică și fiind încadrată în Cultura Criș. Din perioada bronzului, urmele de viață umană se succedă neîntrerupt, până în prezent. Asemenea urme au fost găsite în hotarul satelor Vânători și Zerindul Mic, iar în cel al Satului Nou au fost descoperite monede romane, fapt care confirmă atât practicarea unui comerț intens între Dacia romană și triburile dacice libere, cât și continuarea acestor relații și după retragerea administrației și armatei romane din Dacia.

În decursul secolelor IV – IX au trecut prin această zonă diferite populații migratoare: goții, sarmații, hunii, avarii, slavii, pecenegii etc. Populația autohtonă a supraviețuit însă acestor secole întunecate, așa cum, de regulă, orice populații de agricultori reușesc să supraviețuiască invaziilor de păstori războinici și nomazi.

Potrivit istoriografiei române, această zonă s-a încadrat în perimetrul etnogenezei poporului român. Cronica maghiară a lui Anonymus afirmă și ea prezența voievodatului lui Menumorut în Țara Crișurilor. ² Realitatea stăpânirii sale în această zonă este confirmată și de unele toponime precum Moroda sau Moruch (sat astăzi dispărut), precum și prin numele bogatei familii Maróthy, care avea moșii într-o serie de sate, printre care se aflau și Mișca, și Vânători. ³

În secolul al X-lea pătrund în zonă triburile maghiare. Luptele purtate de acestea cu Menumorut sunt dovedite și de mormintele maghiare descoperite la Șiclău și Vârșand și în care, pe lângă piesele caracteristice maghiare, au fost găsite și piese care provin de la populația autohtonă subordonată. Prezența timpurie a triburilor maghiare este dovedită și de toponime caracteristice pentru organizarea gentilico-tribală maghiară: Ineu, Iermata Neagră, Somoșcheș sau Zerind.

Organizarea statală maghiară s-a consolidat în vremea regilor Ștefan cel Sfânt și Ladislau cel Sfânt. Baza statului era reprezentată de organizația comitatensă. Comitatul regal își avea centrul în castrul Zărandului. Comitatul Zărand s-a extins pe valea Crișului Alb, de la Giula până la Brad. Paralel cu organizarea comitatensă s-a trecut și la organizarea bisericii romano-catolice care a primit domenii întinse și în Zărand. Donația regelui Bela al III-lea către capitlul Aradului, făcută în 1177 și reînnoită în 1202 de regele Emeric, amintește localitățile Chișineu Criș și Adea și satele Saros și Beseneu, situate în vecinătatea comunei Mișca, dar astăzi dispărute. Neapărat, trebuie să amintim că în lista supușilor menționați prima dată apar nume românești ca Fecior, Mic, Micuța etc. ⁴

Începând din secolul al XIII-lea apar mai multe documente referitoare la această microzonă din jurul comunei Mișca; astfel, satul Vânători este atestat pentru prima dată într-un document din anul 1214, ca având două mori. ⁵ Mișca va fi menționată pentru prima dată într-un document din 1249 ⁶, iar Zerindul Mic într-unul din anul 1326. ⁷

Invazia tătarilor din 1241 a atins și această regiune. Venind dinspre Oradea spre Arad, aceștia au pustiit toate satele din drumul

lor. Populația și-a căutat scăpare și refugiu prin păduri și bălți. Canonicul Rogerius din Oradea în cunoscuta-i „Carmen miserabile” povestește cum a scăpat printre bălțile din această zonă.⁸

După retragerea tătarilor, satele s-au refăcut destul de repede. Date prețioase în acest sens sunt oferite de conșcripțiile dijmelor papale dintre anii 1332 – 1337. Astfel, la această dată Mișca avea deja o plebanie de sine stătătoare, cu preotul Csepan István („sacerdod de ville Myske”)⁹. Vânători (Wadaz) este și el menționat la fel, dar fără a se da numele preotului.¹⁰ În schimb, Zerindul Mic dispunea de un preot propriu („sacerdos de Bel Zerind”)¹¹.

Începând din secolul al XIV, diferite documente menționează aceste trei sate precum și diferitele posesiuni nobiliare și schimbările numeroase care se vor produce în acest sens până la instaurarea dominației otomane. Să vedem pe rând câteva astfel de schimbări. La 1353, apoi în 1438, Mișca se afla în posesia familiei Miskeg, probabil un mic nobil din localitate.¹² În 1453 satul se afla în posesia familiilor Maróthy și Keczer, iar în 1480 și familia Czeczey dispunea în sat de sesii iobăgești.¹³

Nu cunoaștem cum și când a ajuns satul în stăpânirea Huniazilor, însă Mișca și o serie de sate din jur sunt menționate ca fiind în posesia lui Ioan Corvin, fiu nelegitim al lui Matei Corvin. Ioan Corvin se căsătorise cu Beatrice Frangepan însă, în scurt timp, a decedat. Văduva sa s-a recăsătorit cu markgraful Gheorghe Brandenburg de Hohenzollern. La moartea soției, markgraful a intrat în posesia tuturor domeniilor Corvineștilor. După destrămarea Ungariei, markgraful s-a repatriat în Germania, luând cu sine și arhiva Huniazilor, păstrată astăzi la Nürnberg. Printre actele păstrate aici am găsit și date cu privire la Mișca și la Vânători.¹⁴

La începutul secolului al XVI-lea Mișca era o localitate însemnată, populată cu zeci de familii. Nu este astfel deloc întâmplător faptul că în 1528 ea figurează pe mapa Ungariei și a Transilvaniei.¹⁵

Cele mai importante sunt însă „conșcripțiile dicale” care cuprind numele stăpânului și numărul porților iobăgești, toate acestea având menirea să ajute la stabilirea impozitului regal. Ele provin din anii 1552 – 1564, deci de dinainte de instaurarea dominației otomane.

Din conscripție reiese că la Mișca nouă mici nobili dispuneau de sesii iobăgești, și anume:

1. văduva lui Móré János – 11 porți;
2. Móré Farkas – 5 porți;
3. Miskey Andras și Ștefan – 6 porți;
4. Miskey Mark – 3 porți;
5. văduva lui Nadaby Lajos – 2 porți;
6. Pörködy Miklos – 2 porți;
7. Nadaby Istvan – 1 poartă;
8. Borbeky Feren – 1 poartă.

În total existau deci 31 de porți iobăgești.¹⁶ La vremea respectivă, în general, pe o „poartă” sau sesie, trăiau 4 familii; astfel, în Mișca, în 1564 putem considera că trăiau 124 de familii.

În continuare să luăm în cercetare satul Vânători (Wadaz). După conscripțiile papale, în anii 1341, 1347 și 1469 satul este amintit ca aflat în posesia familiei Becsey.¹⁷ Între 1404 și 1486 se afla în posesia familiei Maróthy¹⁸, apoi va fi al Corvineștilor, de la care a trecut în posesia markgrafului Gheorghe Brandenburg de Hohenzollern.¹⁹ După plecarea acestuia în Germania, satul trece în posesie regală, subordonat fiind cetății Giula. În 1552 și 1563 dispunea de 32 de porți iobăgești și ca jude este amintit „iudex Andreas”.²⁰

Pentru Zerindul Mic dispunem de date mai puține. Márki Sándor, în monografia sa, amintește acest sat pentru anii 1471, 1473, 1479, 1510 și 1512; în conscripția porților, sub denumirea de Kys Zerind este menționat ca fiind în posesia familiilor Kutassy și Székely.²¹

Satele medievale erau, în general, mici dar erau situate aproape unul de altul. Și în zona pe care o analizăm au existat multe sate mici care, pe parcursul secolelor, s-au depopulat și au dispărut. Datele de care dispunem confirmă însă că Mișca, Vânători și Zerindul Mic aveau o populație permanentă și destul de însemnată sub aspect numeric.

Dintre satele dispărute dispunem de date despre următoarele:

Localitatea *Bánhodos*, lângă Vânători, se afla în posesia cetății Giula și avea două porți iobăgești.²² Localitatea *Belenszeg*, tot în apropiere de Vânători apare menționată în anul 1429; în 1506 este

al markgrafului Brandenburg de Hohenzollern. Între 1552 – 1561, aşezarea figurează ca subordonată cetăţii Giula şi ca având 8 porţi.²³

Localitatea *Berethya* este menţionată în 1244, apoi în 1552, când avea două porţi şi se afla în posesia episcopului de Oradea.²⁴

Bodon sau *Kisbodon*, tot aproape de Vânători, este menţionat în 1406 şi 1453 când se afla în posesia familiilor Bethlen şi Neczpály. La 1456 şi 1466 aparţinea familiilor Szokoly şi Bajmóczy iar între 1471 şi 1478 este din nou al familiilor şi Neczpály. În 1561, când este menţionat ca având 16 porţi, se afla în posesia familiilor Losonczy şi Bethlen.²⁵

Localitatea *Cseged*, sau sub o altă formă *Cyegedszeg*, se afla între Mişca şi Vânători. Prima dată este atestată în 1350.²⁶ În 1421 avea 3 mori.²⁷ Între 1462 şi 1519 este a familiei Sárossy²⁸, iar în conscripţia porţilor din 1562 cele 16 porţi din localitate erau împărţite între familiile nobiliare Maróthy, Nagy, Póka, Ságghi, Sárossy şi Társsy²⁹.

În hotarul satului Vânători şi astăzi există toponimul „*Teleki*”. Ca sat sub numele de *Téluky* este menţionat încă din 1230.³⁰ În anii 1446, 1455 este în posesia familiilor Keczer şi Miskey³¹, iar în 1561, cu 12 porţi este în posesia familiilor Méreg şi Moré.³²

În sfârşit, satul *Saros* (Naghsaros, Kyssaros) figurează la 1266 doar ca terra. La 1552 apare ca posesie a familiilor Keczer şi Miskey. În 1557 – 1561 deja este părăsit (deserta) dar se afla ca posesie a familiilor Doroszlay şi Kerewzthely.³³

Între atâtea familii de nobili, evident că au fost răfuieli, fel de fel de atrocităţi şi, fireşte, jefuirea iobagilor. Nu este de mirare că în 1514, cu ocazia războiului ţărănesc condus de Gheorghe Doja, ţărănimea de peste tot s-a răsculat, a atacat casele domneşti, a ars privilegiile, a incendiat şi a ucis. După înfrângerea răscoalei, răzbunarea nobilimii a fost cumplită. În primul rând, numărul zilelor de robotă a fost mărit drastic, la 52 de zile pe an, iar strămutarea liberă a iobagilor a fost interzisă; legea aceasta n-a fost însă aplicată în zona Mişca, întrucât, în curând, a intervenit atacul concentrat al turcilor.

Nu ne angajăm în studierea situaţiei tulburi de după Mohaci (1526), nici în luptele dintre regele Ferdinand şi Zapolya, mult prea

bine cunoscute din istoria generală a patriei. Menționăm doar că Mișca, Vânători, Zerindul Mic și alte sate din jur au ajuns subordonate cetății de la Giula, aparținând regatului ungar, deci lui Ferdinand. Această situație a durat până la 1564, când a căzut și cetatea de la Giula iar turcii au pătruns pe valea Crișului Alb, ocupând cetățile de la Ineu și Dezna și organizând sangeacul de Giula, iar în centrul acestuia „nahia Zărandului”. Mișca, Vânători și Zerindul Mic au rămas în această dependență vreme de 125 de ani.

Potrivit obiceiului otoman, imediat au apărut *defterdarii* sultanului, care trecând din sat în sat au luat în evidență toate familiile și au stabilit impozitul global al fiecărui sat, defalcându-l apoi pe produse, după care au luat zeciuiala și alte diferite dări. Ne pare cam curios, dar aceste conscripții turcești au fost extrem de precise și punctuale, nominalizând familiile, cu frații și fii majori necăsătoriți.

Nouă ni s-au păstrat două asemenea conscripții, una din 1567, cealaltă din 1579. Ambele au fost publicate în 1982 de către Káldy Nagy Gyula la Békéscsaba.

După cum vom vedea, defterdarul a menționat prima dată numărul familiilor și darea globală a statului, defalcând apoi pe diferite produse, menționând la cereale și cantitatea exprimată în kile (aproximativ 25 kg) și menționând valoarea dării exprimată în „akse” (bani mărunți). Dările au fost următoarele:

- darea după casă (familii), zeciuiala după grâu și amestec (grâu cu secară sau orz), zeciuiala după mieii, darea după cânepă și varză, cea pentru stupii cu albine, cea după porci, după vin (hordóadó – impozit după butoi). Urmau darea după fân, cea după lemne de foc, darea după căsătorii (menyasszonyado sau darea de mireasă), anumite pedepse, eventualele vămi (podăritul) și alte venituri sultanale, ca de exemplu darea după grădini expropriate de la foștii nobili maghiare.

Să vedem însă situația pe localități. Mișca, în 1567, avea de plătit 18 000 akse, pentru 50 de familii iar în 1579 plătea 21 000 akse, pentru 46 de familii. Țăranii aveau în proprietatea lor, în același an, un număr de 580 de oi, iar în 1579 numărul acestora scăzuse la

460 de oi. Producția medie de cereale pe familii era evaluată, în 1567 la 316 kile, iar în 1579 la 456 kile.³⁴

La Vânători, dările erau următoarele:

Denumirea dării	Anul 1567	Anul 1579
Venitul global	9 845 akse	19 000 akse
	45 familii, 50 akse = 2700 akse	41 familii cu 50 akse = 2 050 akse
Zeciuală din grâu	150 kile = 1500 akse	800 kile = 8 800 akse
Zeciuală din amestec	270 kile = 1 350 akse	450 kile = 2 700 akse
Darea după cânepă și varză	115 akse	235 akse
Darea după stupi	160 akse	200 akse
Darea după porci	220 akse	300 akse
Darea de mireasă	50 akse	60 akse
Darea de vin	100 akse	120 akse
Darea după lemne de foc și fân	1 080 akse	1 025 akse
Din animale pierdute	100 akse	110 akse
Anumite pedepse	100 akse	200 akse
Vama podului	2 200 akse	2 600 akse
Numărul oilor	80	345

35

La Zerindul Mic:

Denumirea dării	1567	1579
Venitul global	2 780 akse	2 621 akse
	10 familii, 50 akse = 500 akse	17 familii cu 50 akse = 850 akse
Zeciuală din grâu	177 kile = 1770 akse	160 kile = 1 760 akse
Zeciuală din amestec	150 kile = 750 akse	20 kile = 120 akse
Darea după cânepă și varză	15 akse	10 akse
Darea după stupi	100 akse	150 akse
Darea după porci	220 akse	300 akse
Darea de mireasă	15 akse	15 akse
Zeciuală după miei	65 akse	60 akse
Darea după lemne de foc și fân	200 akse	425 akse

Din animale pierdute	100 akcse	110 akcse
Anumite pedepse	170 akcse	41 akcse
Vama podului	2 200 akcse	2 600 akcse
Numărul oilor	60	-
Venitul grădinii sultănești		25 akcse

Disponem de date și despre satele din zonă dispărute în decursul timpurilor:

Astfel, situația de la Csegedszeg, situat între Vânători și Mișca:

Denumirea dării	1567	1579
Venitul global	1 740 akcse	2 000 akcse
	10 familii, 50 akcse = 500 akcse	9 familii cu 50 akcse = 450 akcse
Zeciuiala din grâu	55 kile = 550 akcse	60 kile = 660 akcse
Zeciuiala din amestec	10 kile = 50 akcse	20 kile = 120 akcse
Darea după cânepă și varză	15 akcse	35 akcse
Darea după stupi	25 akcse	50 akcse
Darea după porci	40 akcse	75 akcse
Darea de mireasă	15 akcse	15 akcse
Darea după lemne de foc și fân	200 akcse	225 akcse
Darea de vin	15 akcse	15 akcse
Anumite pedepse	130 akcse	150 akcse

37

La Bodon, între Șepreuș și Mișca:

Denumirea dării	1567	1579
Venitul global	2 727 akcse	3 000 akcse
	12 familii, 50 akcse = 600 akcse	11 familii cu 50 akcse = 550 akcse
Zeciuiala din grâu	117 kile = 1 170 akcse	150 kile = 1 650 akcse
Zeciuiala din amestec	50 kile = 250 akcse	10 kile = 60 akcse
Darea după cânepă și varză	25 akcse	50 akcse
Darea după stupi	50 akcse	50 akcse
Darea după porci	125 akcse	240 akcse
Darea de mireasă	15 akcse	15 akcse

25

Darea după lemne de foc și fân	240 akcse	275 akcse
Darea de vin	15 akcse	15 akcse
Anumite pedepse	100 akcse	275 akcse
Numărul oilor	13	-
Darea după miei	12 akcse	10 akcse
Darea după ghindărit	110 akcse	10 akcse

La Feltelek, între Vânători și pusta Saros:

Denumirea dării	1567	1579
Venitul global	1 910 akcse	1 910 akcse
	8 familii, 50 akcse = 400 akcse	10 familii cu 50 akcse = 500 akcse
Zeciuală din grâu	86 kile = 860 akcse	85 kile = 935 akcse
Zeciuală din amestec	12 kile = 60 akcse	15 kile = 90 akcse
Darea după cânepă și varză	12 akcse	9 akcse
Darea după stupi	21 akcse	5 akcse
Darea după porci	52 akcse	20 akcse
Darea de mireasă	30 akcse	15 akcse
Darea după lemne de foc și fân	160 akcse	250 akcse
Darea de vin	15 akcse	15 akcse
Anumite pedepse	50 akcse	75 akcse
Fosta moară a fraților Meregh și Buda Ianos, o roată și un mai, acum a sultanului		idem

39

Adunând toate laolaltă, între cele două conscripții, în zona studiată, venitul global al sultanului a crescut de la 30 002 akcse la 49 531 akcse, deși numărul familiilor s-a redus de la 172 la 165.

Din datele producției de cereale și din numărul animalelor reiese clar că dominația otomană n-a provocat, inițial, mari depopulări. A crescut simțitor producția de cereale, și anume în totalitate:

Denumirea dării	Anul 1567	Anul 1579
Grâu	670 kile = 6 900 akcse	1 445 kile = 15 895 akcse
Amestec	177 kile = 1 772 akcse	160 kile = 1 760 akcse
Zeciuiala din miei	227 akcse	670 akcse
Darea după cânepă și varză	182 akcse	425 akcse
Darea după stupi	416 akcse	457 akcse
Darea după porci	567 akcse	785 akcse
Darea de vin	135 akcse	155 akcse
Darea de mireasă	125 akcse	120 akcse
Darea după lemne de foc și fân	1 880 akcse	2 200 akcse
Anumite pedepse	555 akcse	526 akcse

Turcii, probabil pentru satisfacerea necesităților de aprovizionare a Constantinopolului, au încurajat creșterea producției cerealiere. Nu s-a întrerupt nici exportul de vite spre Germania. În 1563, la Vác, din zona Zărandului au fost vămuite 1 416 vite, printre care, cu siguranță, un număr oarecare proveneau și din Mișca și Vânători.

40

Această stabilitate relativă va dura doar până în 1591, când vor reizbucni războaiele dintre Imperiul Habsburgic și Imperiul otoman, și care se vor întinde pe o durată de 15 ani.

NOTE

1. *Cartographia Hungariae*, I. Budapest, 1972
2. *Aradul, permanență în istoria patriei*, Arad, 1978
3. Alexandru Roz, Kovách Geza, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1997, 163, 263
4. Arhiva Națională Ungară (în continuare ANU), DL. 28 867
5. Roz – Kovách, *op. cit.*, 263
6. *Ibidem*, 163
7. *Ibidem*, 274, Márki Sándor, *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története*, I, ARAD, 1892, 359

8. Rogerius, *Carmen miserabile*
9. *Monumenta Vaticana historia regni Hungariae illustratia*, I. 50, 53; *Documente privind istoria României*, Seria C Transilvania, b. III, 57, 60, 106, 110, b. IV, 60, Márki, *op. cit.*, I, 381
10. *Monumenta Vaticana ...*, I, 150, 152, 153, 156; *Documente privind ...*, b. III, 56, 79, 95, 118
11. Roz – Kovách, *op. cit.*, 274
12. Csánki Dezső, *Magyarország története földrajza a Hunyadiak korában*, I. 740
13. ANU, DL, 14715
14. Arhiva Națională Nürnberg, *Brandenburger Literalien*, 1056
15. *Ibidem*
16. Maksay Ferenc, *Magyarország birtokviszonyai a XVI század közepén*, I, 1990, 1016 – 1023
17. Márki, *op. cit.*, I. 747
18. *Ibidem*, I, 351, Roz – Kovách, *op. cit.*, 263
19. Arhiva Națională Nürnberg, *Brandenburger Literalien*, 1056; Pataki Iosif, *Domeniul Humedoara la începutul secolului al XVI-lea*, București, 1973, 134; D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea, II*, București, 1968, 88
20. Maksay Ferenc, *Urbáriumok*, Budapest, 1959, 792
21. Kosma Pál, *Zaránd vármegye leírása földrajzi, statisztikai tekintetben*, Kolozsvár, 1848, 13 – 33; Fábíán Gábor, *Arad leírása historiai geographiai és statisztikai tekintetben*, Arad, 1835, 31
22. Maksay, *Magyarország birtokviszonyai ...*, 1046
23. Csánky, *op. cit.*, I, 726; Márki, *op. cit.*, I, 224; Pataki, *op. cit.*, 134
24. Csánky, *op. cit.*, 727
25. *Ibidem*; Maksay, *Magyarország birtokviszonyai ...*, 1016-1023; Márki, *op. cit.*, 224
26. *Documente privind ...*, Seria C, b. IV, 544; Márki, *op. cit.*, I, 226, Csánky, *op. cit.*, I, 728
27. *Ibidem*
28. ANU, DL, 15765, Márki, *op. cit.*, 226
29. Maksay, *Magyarország birtokviszonyai ...*, 1016-1023; Márki Sándor, *Arad és Zaránd megye 1558 – 1564*, Törtheti Tar, 1895
30. ANU, DL, 61127, Györffy György, *Magyarország történeti földrajza az Arpadok alatt*, I, Budapest, 1963, 873
31. ANU, DL, 14719, Csánky, *op. cit.*, 746
32. Maksay, *Magyarország birtokviszonyai ...*, 1016 – 1023; Veress Endre, *Gyula varos okleveltára*, Gyula, 1938

VII. ÎN VREMEA REVOLUȚIEI DIN 1848

Evenimentele din martie 1848 au avut un ecou imediat și în localitățile din regiunea Crișurilor. Țărănimea a așteptat cu nerăbdare desființarea iobăgiei și a sarcinilor urbariale. În majoritatea satelor populația n-a mai așteptat aplicarea practică a legilor revoluționare și a refuzat să mai presteze robotele deși, în unele locuri, din cauza muncilor urgente de primăvară, ispravnici au încercat să forțeze efectuarea lor.

Vicecomitele Török Gábor aflând vestea unor mișcări țărănești cere, la 28 martie, autorităților locale să nu mai pretindă robotele și nici celelalte servituți iobăgești. Cu două zile mai târziu, el a trimis delegații comitatense aproape în fiecare sat cu misiunea să explice țărănimii conținutul noilor legi cu privire la desființarea iobăgiei.

Delegația care a sosit la Chișineu Criș s-a deplasat aproape în fiecare localitate, mai ales în cele care aparțineau domeniului arhiducelui, printre care și la Mișca. Delegații au constatat că servituțile iobăgești și, în primul rând, robota erau deja suspendate.

Noile legi desființau iobăgia, servituțile urbariale, robotele, dijma, censul și scaunul domnesc și declarau egalitatea cetățenească în fața legilor. Totodată însă, aceste legi au avut și o serie de deficiențe. În fond ele se refereau doar la pământurile urbariale, deci cele alodiale rămâneau în proprietatea deplină a moșierilor. Ele nu se referea nici

la pământurile contractuale, defrișări, etc. Jelerii scăpau doar de robote și în afară de lotul lor de casă nu se prevedea să primească ceva. Domeniile își păstrau și drepturile regaliene (cârciumăritul, morile, măcelăriile, vămile, etc.).

Problema cea mai gravă era reprezentată de situația pășunilor. După cum am văzut, domeniul arhiducelui, pe baza legilor din 1836, separase peste tot pășunile alodiale de cele urbariale. Astfel, la Mișca, din cele 1.240 de hectare de pășuni doar 390 rămăseseră urbariale. Ori, legile din primăvara anului 1848, considerau această problemă definitiv rezolvată.

Pădurile, la fel, au rămas toate în patrimoniul domeniului.

Această situație a dus la o nemulțumire generală, la suspiciune față de nobilimea liberală, forța conducătoare a revoluției maghiare, și la neîncredere față de orice „nădrăgar”.

O nouă nemulțumire a apărut o dată cu înființarea gărzilor civile care au încercat să recruteze gardiști și printre țăranii români. Țărănimea nu era însă dispusă să se prezinte în astfel de gărzii civile, la care recruții erau obligați să participe în hainele lor proprii și să-și asigure pentru câțva timp și hrana.

Forțarea recrutărilor a produs o rezistență generală, mai ales în satele cu populație românească, evident deci și la Mișca. Această instituție a gărzii civile era odioasă țăranilor români cărora le aducea aminte de prinderea flăcăilor cu arcanul, obicei răspândit cu decenii în urmă, pentru a fi duși în serviciu militar pentru numai ... 16 ani!

Țărănimea română din zonă era credincioasă împăratului și deseori trimite oameni în cetatea Aradului pentru a obține informații de la ofițerii imperiali.

Conform legilor din aprilie, la 28 iunie au avut loc alegerile pentru deputați în parlamentul ungar. Legea asigurase drept de vot doar țăranilor cu peste Ișesie și meșteșugarilor care aveau angajat măcar un ucenic.

Curcile liberale maghiare și intelectualitatea română, la concurență, au dus o campanie largă pentru câștigarea țăranimii de

partea lor. Campania n-a adus însă succesul așteptat. Țăranii români nu s-au înghesuit să se înscrie pe listele de alegători, temându-se că aceasta ar însemna și înscrierea pentru gărzile civile. Sate întregi au rămas departe de alegeri. Din Mișca doar cinci alegători s-au prezentat la urnă. Astfel, în circumscripția din Chișineu Criș alegerile au fost câștigate de Fábian Gabor, cu 500 de voturi, în vreme ce românul Iosif Ambrus a obținut doar 405. ¹

Eforturile depuse pentru reînființarea gărzilor civile s-au lovit de rezistența generală a țăranimii și în timpul verii. ² Când forțele imperiale au pornit cu forțe armate împotriva revoluției maghiare, guvernul ungar a ordonat recrutări forțate pentru armata revoluționară dar țăranimea română a opus o rezistență îndârjită față de această dispoziție.

Veștile din Transilvania despre adunările de la Blaj și despre răscoala românilor condusă de Avram Iancu au ajuns, firește, și în această parte a comitatului Aradului deși, deocamdată, populația maghiară și cea românească de aici nu și-au întrerupt relațiile pașnice tradiționale.

Când însă autoritățile maghiare au forțat recrutările, țăranimea română s-a răsculat în două locuri: în Podgoria Aradului, cu centrul la Șiria, și în regiunea Crișului Alb, cu centrul la Nădab.

Autoritățile maghiare, în loc să caute să liniștească țăranimea prin metode pașnice, a trimis forțe militare pentru reprimarea răscoalei. La Nădab au fost împușcați mai mulți țărani și au fost arestați zeci de oameni. În sprijinul celor din Nădab s-au răsculat și țăranii din Cinte, Sinte Mare, Mișca, Socodor, Zărând, etc., pornind spre Nădab dar la Pădureni vor fi oprți de forțele armate maghiare care au împușcat mai mulți țărani și au operat o serie de arestări. ³

Situația s-a liniștit doar când generalul Gaál a pătruns în valea Crișului Alb, reprimând cu cruzime mișcările românilor. ⁴ Astfel, armata maghiară își asigura dominația în zona Crișurilor și se va menține aici până la înfrângerea definitivă suferită în fața forțelor austro-țariste la Șiria, la 13 august 1849. De remarcat: cartierul

general al armatei țariste, condusă de generalul Rüdiger, a fost instalat chiar în castelul arhiducelui Iosif din Chișineu Criș.

După înfrângerea revoluției este reinstaurat absolutismul austriac care va rezista până în 1860. Deși acesta a trecut la represalii față de revoluționari, nu s-a mai putut reveni la vechea situație feudală. În vara anului 1853 împăratul Franz Joseph a emis „patenta imperială” pentru desființarea iobăgiei. Ca urmare, foștii iobagi și jeleri deveneau proprietari liberi ai loturilor lor urbariale. În privința pășunilor însă, nici de această dată, nu se făcea nici o modificare.

Patenta reglementa, totodată, despăgubirea moșierilor, fixând pentru o sesie întreagă o despăgubire între 300 – 700 forinți (în raport cu calitatea pământului), și 50 de forinți pentru loturile jelerești. Foștii stăpâni primeau doar obligațiuni de stat, care în 1875 vor fi schimbate în acțiuni, iar pentru țărani se introducea un impozit suplimentar.

NOTE:

1. Mérey, *op. cit.*, 101-106
2. Arhivele Statului Arad, *Acta Congregationum*, 139, 540, 1357, 1365 / 1848
3. *Ibidem*, 1655 / 1848
4. *Ibidem*; *Bünyenyitő Törvenyszék*, 148, 165, 425, 327/184

33. ANU, DL, 30572, Wenczel Gusztav, *Arpádkori Új Okmánytár*, Pest, 1860, I, 85
34. Káldy Nagy Gyula, *A gyulai szandzsákság 1567 és 1579 évi összeírása*, Bekescsaba, 1982, 316
35. *Ibidem*, 390 – 392
36. *Ibidem*, 242 – 243
37. *Ibidem*, 63
38. *Ibidem*, 345
39. *Ibidem*, 324
40. *Ibidem*, 26 – 27

IV. VREMURI DE RĂZBOAIE

După ce oastea lui Mihai Viteazul a obținut celebra victorie de la Călugăreni vor începe luptele pentru izgonirea turcilor și în zona Aradului și a Zărandului. Atacul concentrat va fi plănuțit după 28 ianuarie 1595, zi în care Sigismund Bathory, principele Transilvaniei, a semnat în mod oficial alianța cu împăratul Rudolf al II-lea. Acest act va fi aprobat de stările transilvănene în Dieta din 16 aprilie 1595, dată după care generalul Borbély pornește atacul general prin valea Mureșului, reocupând pe rând cetățile, până la Cenad. Apoi trupele transilvănene au luat drumul spre cetatea Ineu, ocupând în cale cetățile de la Șiria și Pâncota. La 12 octombrie 1595 turcii au părăsit Ineu.¹ Cetatea Giula și fortăreața de la Pădureni, cu împrejurimile lor, au rămas însă în posesia lor.

Toate aceste lupte au provocat mari daune satelor și țărănilor din zonă, mai ales după ce turcii au adus aici câteva hoarde tătărești din Crimeea care, rămânând în zonă câțiva ani, vor provoca mari distrugereri în incursiunile lor după pradă. În acești ani vor dispărea, din această cauză, câteva mici sate din partea vestică a Zărandului.

Nu putem stabili cu exactitate pe unde s-a stabilit noua graniță dintre posesiunile otomane și cele transilvănene. Printre satele aparținătoare cetății Ineului, aflată deja în stăpânirea Transilvaniei, nu figurează nici Mișca, nici Vânători. Suntem de părere că dominația otomană în această zonă a rămas intactă până la sfârșitul secolului al XVII-lea, când trupele imperiale vor porni ofensiva

pentru eliberarea Giulei.

Din secolul al XVII-lea nu dispunem decât de foarte puține date despre Mișca și Vânători. Istoricul Márki oferă date despre Mișca pentru anii 1603, 1654, 1656, 1675 și 1681 iar despre Vânători pentru anii 1603, 1654 și 1656.²

Încercările turcilor de a recuceri Ineuul în timpul domniei lui Gheorghe Rákoczy I s-au lovit de rezistența dârză a trupelor transilvănene. S-a schimbat însă situația după 1658, când principele Gheorghe Rákoczy II a pornit cu o mare armată – fără consimțământul sultanului – pentru a ocupa tronul Poloniei. Acțiunea sa se va încheia cu un mare eșec iar Poarta, supărată, a trimis forțe numeroase pentru cucerirea Ineuului și a Oradei. Aceste lupte vor provoca din nou mari distrugerii în întreaga regiune a Zărandului, finalizându-se prin ocuparea văii Crișului Alb până la Brad și prin înființarea sangeacului Ineuului.³

După reocuparea Budei de către forțele imperiale habsburgice, acestea vor trece la o puternică ofensivă pentru izgonirea turcilor din Ungaria. În curând, ele vor pătrunde și pe valea Mureșului, însă turcii vor reuși să mențină sub ocupație cetățile de la Giula și Ineu până în anul 1694.⁴

Și de această dată, luptele au provocat mari distrugerii și au determinat dispariția altor sate mici din ținutul Zărandului Într-o mare măsură, la decimarea populației și-au adus, din nou, contribuția hoardele tătarilor crâmleni.

În sfârșit, în 1694, turcii au cedat Giula, retrăgându-se la Timișoara, dar, după obiceiul vremii, au pustiit tot ceea ce mai rămăsese în calea lor. Un secol de războaie se încheia, deci, pentru satele zărandene cu distrugerii, depopulări și chiar cu dispariția definitivă a unora.

NOTE

1. *A törökök kiuzése a Körös-Máros Közéből, 1686 – 1695*, Gyula, 1995
2. Roz – Kovách, *op. cit.*, 264
3. *Aradul permanentă ...*,
4. *A törökök kiuzése ...*,

V. DOMINAȚIA HABSBURGICĂ

După izgonirea turcilor, în Zărand este instaurată stăpânirea habsburgică. Primele conscripții despre starea populației au fost efectuate în anii 1715 și 1720 și descriu o situație jalnică. În 1715, de exemplu, Mișca era încă depopulată iar la Vânători sunt recensate doar 19 familii de iobagi și 4 de jeleri, iar satul dispunea de o semănătură echivalată la 221 câble de cereale și de o fâneață echivalată la 115 zile de coasă.¹

În cea de a doua conscripție, cea din 1720, la Vânători sunt menționate 28 de familii de iobagi, cu o semănătură de 307 câble de cereale și cu o fâneață de 195 zile de coasă.² De această dată apare și Mișca, recolonizată, deocamdată, cu nouă familii bănățene și având o semănătură de 63 câble de cereale și o fâneață de 20,5 zile de coasă.³

Dacă până acum am analizat situația întregii zone din jurul comunei Mișca, de acum înainte, după repopularea anterioară anului 1720 și continuată după acest an, vom analiza doar situația așezării propriu-zise Mișca, pentru care existau noi speranțe.

Conscripția din 1720 reprezintă punctul de plecare al analizei noastre, dar datele cele mai importante despre satul Mișca ne sunt furnizate de conscripția „dicală” (pentru stabilirea de impozit), efectuată în 1746, publicată de eminentul istoric Gheorghe Ciuhandu.⁴

Datele sunt grăitoare, întrucât sunt nominalizate familiile și sunt precizate semănăturile de care acestea dispun, precum și zestrea lor în animale.

Iată, așadar, situația din 1746:

Numele	Pământurile însămânțate exprimate în câble de cereale (o câblă = 118 litri)			
	Grâu	Orz	Porumb	Mei
Judele Duma Iona	Scutit de dări			
Kirila Paszk	12	6	6	2
Barbura Albu	14	6	3	2
Boldan Ion	16	-	6	2
Kapotha Togyer	6	-	1 4/8	1
Buth Paszk	7	2	5	-
Krisan Petru	4	4	1	-
Pop Blaga	10	4	-	-
Balas Onn	-	-	2	-
Vlad Mark	6	3	4	6/8
Buth György	5	4	2	6/8
Sandor Ioan	4	3	-	-
Vlad Ioan	5	2	3	2
Vlad Krecsun	10	3	3	2
Popa Ioan	6	2	3	1
Imre Krecsun	2	1	4	-
Besan Ion	6	4	2	-
Ursucz Togyer	4	3	-	1
Gyeso Ion	8	6	4	-
Monyas Togyer	-	-	1	-
Krisan Ion	4	2	3	-

Numele	Pământurile însămânțate exprimate în câble de cereale (o câblă = 118 litri)			
	Grâu	Orz	Porumb	Mei
Forsin Simion	-	-	6/8	-
Szabo Nica	4	2	2	1
Motz Janko	6	-	2	-
Vladucz Flore	4	4	2	1
Kaprar Mark	4	2	3	2
Csontucz Gavril	3	-	2	-
Tamas Ion	-	-	-	-
Igrez Togyer	5	-	2	-
Igrez Nikora	3	-	2	-
Csucs Paszk	2	1	2	4/8
Besan Dumitru	4	1	3	-
Farkas György	2	1	1 4/8	-
Simon Ioan	-	-	-	-
Racz Janos	6	2	4	-
Meleg Dumitru	-	-	3	-
Gui György	9	10	4	-
Meleg Igna	6	2	3	6/8
Csipe Ursz	5	2	4	2
Birta Ilie	2	-	1	-
Malajas Flore	-	-	-	-
Malajas Mihaly	4	-	2	2

Numele	Pământurile însămânțate exprimate în câble de cereale (o câblă = 118 litri)			
	Grâu	Orz	Porumb	Mei
Krisan Petru	-	-	2	-
Csukla Togyer	4	3	2	2
Bregyan Flore	-	-	-	-
Kigyis Dumitru	-	-	1	-
Puj Simion	-	-	2/8	-
Frank Petru	-	-	1	-
Besan Flore	4	3	2	-
Lung Petru	-	-	2/8	-
Duma Flore	4	2	4	-
Bregyan Togyer	-	-	2/8	-
Muszan Gyorgy	2	2	2	-
Pop Vaszilie	-	-	-	-
Olah Andras	6	-	3	-
Olah Mark	5	-	3	-
Bregyan Mîtru	-	-	-	-
Mocz Simion	3	2	-	-
Argyelan Simion	-	-	-	-
Ivan Togyer	-	-	-	-
Lutyan Ioan	-	-	2	-
Tau Gyorgy	4	3	2	2

Numele	Pământurile însămânțate exprimate în câble de cereale (o câblă = 118 litri)			
	Grâu	Orz	Porumb	Mei
Besan Ion	3	2	1	2
Mihalcsa Simion	-	-	-	-
Triphucz Flore	-	-	-	-
Szava Ion	-	-	2	-
Korla Janos	-	-	2	-
Maxim Simion	-	-	2	-
Sinye Ursz	-	-	-	-
Total	233	94	114 4/8	29 6/8

Pe baza datelor aceleiași conscripții, zestrea de animale, în care erau luate în evidență doar boii de jug, vacile de peste 3 ani, caii de peste un an, vițeii de 2 și 3 ani, porcii de peste un an și stupii de albine, fără a semna numărul oilor, era următoarea:

Numele	Boi	Vaci	Cai	Viței	Porci	Stupi
Judele Duma Iona	Scutit de dări					
Kirila Paszk	4	2	1	-	4	-
Barbura Albu	10	2	-	12	10	-
Boldan Ion	6	4	-	-	6	7
Kapotha Togyer	2	1	1	-	1	-
Buth Paszk	2	2	-	1	1	-
Krisan Petru	1	2	-	-	1	-
Pop Blaga	4	2	-	-	1	-
Balas Onn	2	1	-	-	1	-
Vlad Mark	2	1	-	-	3	-
Buth György	2	1	1	-	3	-
Sandor Ioan	1	-	-	2	4	-
Vlad Ioan	-	2	-	3	4	1
Vlad Krecsun	2	1	-	-	2	-
Popa Ioan	2	1	-	-	2	-
Imre Krecsun	2	1	-	-	3	-
Besan Ion	2	1	1	-	2	-
Ursucz Togyer	2	2	1	-	3	-
Gyeso Ion	-	-	2	-	3	1
Monyas Togyer	-	1	1	-	4	-
Krisan Ion	2	1	-	1	1	-
Forsin Simion	1	2	-	-	2	-
Szabo Nica	1	2	-	-	2	-
Motz Janko	2	2	2	-	3	-
Vladucz Flore	2	1	-	-	2	-
Kaprar Mark	2	2	-	-	1	2
Csontucz Gavril	1	2	-	-	2	-
Tamas Ioan	-	1	-	2	1	-
Igrez Togyer	2	1	-	1	4	-

Numele	Boi	Vaci	Cai	Vitei	Porci	Stupi
Igrez Nikora	2	-	-	-	-	-
Csucs Paszk	2	-	-	-	1	-
Besan Dumitru	2	1	1	-	3	-
Farkas György	2	1	-	-	1	-
Simon Ioan	-	-	-	-	1	-
Racz Janos	1	2	-	-	2	-
Meleg Dumitru	-	6	-	2	2	3
Gui György	2	2	1	1	2	-
Meleg Igna	2	1	-	-	2	-
Csipe Ursz	2	2	-	-	2	-
Birta Ilie	2	2	-	-	1	-
Malajas Flore	-	1	-	-	1	-
Malajas Mihaly	4	2	1	1	5	-
Krisan Petru	-	1	-	-	1	-
Csukla Togyer	2	2	1	-	2	-
Bregyan Flore	-	1	-	-	1	-
Kigyis Dumitru	-	-	-	-	-	-
Puj Simion	2	-	-	-	2	-
Frank Petru	-	-	-	-	-	-
Besan Flore	2	1	-	-	2	-
Lung Petru	-	-	-	-	1	-
Duma Flore	2	1	-	-	1	-
Bregyan Togyer	-	-	-	2	1	-
Muszan Gyorgy	2	2	-	2	2	-
Pop Vaszilie	-	2	2	1	-	-
Olah Andras	2	1	-	-	6	-
Olah Mark	-	1	2	1	-	-
Bregyan Petru	-	1	2	1	-	-

Numele	Boi	Vaci	Cai	Vitei	Porci	Stupi
Mocz Simion	2	1	-	-	2	-
Argyelan Simion	-	1	-	-	-	-
Ivan Togyer	-	-	-	-	-	-
Lutyan Ioan	-	1	-	-	-	-
Tau Gyorgy	2	2	-	1	-	2
Besan Ion	2	1	-	-	2	-
Mihalcsa Simion	4	-	-	1	-	-
Triphucz Flore	-	-	1	1	1	-
Szava Ion	2	2	-	-	2	-
Korla Janos	-	-	1	-	1	-
Maxim Simion	2	1	-	-	2	-
Sinye Ursz	-	-	-	-	-	-
Total	108	93	21	35	133	14

Potrivit conscripției, structura populației era următoarea:

1. 64 iobagi vechi;
2. 14 iobagi nou veniți;
3. 4 jeleri cu casă;
4. 9 feciori cu vârsta peste 18 ani, necăsătoriți;
5. 10 frați necăsătoriți, în aceeași familie.⁵

Din datele oferite de conscripția din 1746 se pot trage următoarele concluzii:

1. productivitatea, la acea vreme, era, în general, de 3 ori sămânța; abia spre mijlocul secolului al XIX ea va ajunge la de 5 – 6 ori sămânța;

2. totalizând datele, ajungem la o producție totală de 699 câble grâu și 282 câble de orz, ceea ce raportat pe numărul de familii conduce la o medie de 8,96 câble de grâu și 3,61 câble de orz, deci o producție foarte mică, din care trebuia reținută și sămânța pentru recolta următoare; un progres este reprezentat de răspândirea culturii porumbului în Mișca, pe când în alte zone, în special în cele muntoase, porumbul va pătrunde abia din a doua jumătate a secolului al XVIII;

3. baza principală a gospodăriei țărănești o constituia creșterea animalelor; iobagii, în general, dispun de animale de tracțiune, mai ales de boi, numărul cailor fiind încă redus;

4. porcii erau ținuți vara pe câmp iar toamna erau duși în păduri pentru îngrășarea cu ghindă; rasa din zonă era una inferioară, de baltă, cu râtul lung; rasa Mangalița se va răspândi doar după 1830.

Toate aceste date au însă o valoare relativă, estimativă. Un fapt este însă cert: în 1746 Mișca era un sat format, relativ populat, cu un hotar întins, cu un număr important de animale și intrat într-un proces lent de dezvoltare.

NOTE

1. Roz – Kovách, *op. cit.*, 264; Acsády Ignac, *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában*, Magyar Statisztikai Közlemények, Budapest, 1890

2. *Ibidem*

3. *Ibidem*

4. Dr. Gheorghe Ciuhandu, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Arad, 1940

5. *Ibidem*

VI. REGLEMENTĂRI URBARIALE

Situația juridică a comunei Mișca în vremea stăpânirii austriece era similară cu cea a majorității localităților din Zărand. După izgonirea turcilor, ea a intrat în întregime în proprietatea statului sau, după cum se spunea atunci, a „Camerei regale”. Începând din 1720, statul a făcut unele donații și vânzări, ca în cazul Șimandului sau al Socodorului. În 1732, 122 de sate și 82 de puste din Zărand au fost donate ducelui Rinaldo de Modena (Mutina); printre acestea se aflau Mișca, Vânători, Zerindul Mic, Adea, Pădureni, Chișineu Criș, Cinteii etc., precum și pustele Bököny (între Pădureni și Mișca) și Bodony (între Vânători și Mișca).¹

Întrucât în războiul austriac pentru succesiune (1740 – 1746) ducele Rinaldo a trecut în tabăra adversarilor Mariei Tereza, după victoria acesteia el va fi dizgrațiat. Drept urmare, întregul său domeniu a revenit în posesia erariului, păstrându-și însă denumirea de „domeniul Mutina”.

După cum am văzut în tabele anterioare, camera efectuase în 1746 o conscripție generală a posesiunilor iobăgești care a servit pentru stabilirea impozitului regal. Din datele conscripției nu reiese însă ce anume a fost considerat urbarial și ce anume era contractual. Dar reiese cu ușurință faptul că mărimea terenurilor cultivate era redusă iar baza gospodăriei țărănești era dată de creșterea animalelor.

Dările urbariale se caracterizează printr-o confuzie generală. Dregătorii erariali aveau mână liberă să stabilească, deci în mod arbitrar și neuniform, mărimea sesiilor, numărul zilelor de robotă, precum și celelalte servituți iobăgești. Deși hotarul întins a stat la dispoziția iobăgimii ca, prin defrișări și deșteleniri, să-și poată mări loturile, ei vor prefera să rămână predominant pe creșterea animalelor. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, însă, erariul a recurs și la arendarea pustelor și a pădurilor, mai cu seamă unor armeni, care la rândul lor se târguiau cu comunitățile sătești pentru subarendarea pustelor, pășunilor, pădurilor și a altor terenuri. Așa a fost în anul 1786 când comuna Mișca a luat în subarendă terenuri de la armeanul Martin Gengehar, arendaș principal al camerei.²

Pentru clarificarea și uniformizarea situației urbariale în 1767 a intervenit statul legiferând reglementarea urbarială, care în cazul comitatului Arad va fi aplicată începând din 1771. Prealabil, în scopul pregătirii conscripțiilor, în fiecare sat (deci și în Mișca) au fost trimise chestionare, conținând nouă întrebări. De la Mișca au fost expediate următoarele răspunsuri:

1. Comuna nu dispune de urbariu.
2. Comuna nu are nici un fel de contract.
3. Nu se cunoaște numărul zilelor de robotă; aceasta era prestată după cum se cerea.
4. Comuna suferă foarte mult din cauza inundațiilor, în general două pe an. Hotarul este slab, nu este gunoit, și dacă oamenii n-ar avea posibilitatea de a folosi și pustele neurbariale ar muri de foame. Lemne de foc și de construcție primesc din pădurea camerală.
5. Un iobag cu poartă întregă dispune de o semănătură de 4 măsuri de Pojon de grâu, tot atâta de porumb și mai are și ceva cânepiște. Iobagul cu o jumătate de poartă are semănături pe jumătate. Iobagul cu poarta întregă, în general, cosește pe an 20 de care de fân, cel cu poarta jumătate 10 care, cel cu un sfert 5 care de fân.
6. Oamenii nu cunosc numărul de zile nici al robotelor cu jug, nici al celor cu palmele; ce pretinde domeniul fac.
7. Dările din grâu, porumb, cânepă: dau dijma de a șasea parte a producției. Censul după casă în total se adună la 255 florini. Pentru

notar mai plătesc 4 florini și 15 creițari, ispravnicul domnesc mai căpăta și el 2 forinți și 3 mierțe de grâu și 3 de porumb iar pentru erariu fiecare iobag este dator cu 2 pui, 6 bucăți de ou și o jumătate itie de unt, iar comuna în întregime este datoare să asigure 40 care de lemne și 40 de zile de coasă.

8. Comuna nu are sesii părăsite.

9. Oamenii nu sunt legați de glie, toți au drept la liberă strămutare.

Toate aceste răspunsuri explică de ce era nevoie de o reglementare unitară a relațiilor și obligațiilor iobăgești.

Legea urbarială clasifica terenurile în patru clase. Atât Mișca, cât și Vânători au fost clasificate în clasa a II-a. Drept urmare, o sesie întreagă trebuia să cuprindă două măsuri de Pojon intravilan, 28 de iugăre de arături (1 100 stânjeni pătrați) și 12 zile de coasă fâneată (o zi de coasă era, în general, egală cu un iugăr mic de 1 100 stânjeni pătrați).

Pășunea nu era măsurată, ea fiind la dispoziția comunității.

Evident, iobagii nu dispuneau de sesii întregi, mulțumindu-se cu optimi, sferturi sau, cel mult, cu jumătăți de sesii.

Intravilanele, arăturile și fânețele doar împreună trebuiau să ajungă la mărimea stabilită de urbariu. La Mișca, de exemplu, intravilanele erau foarte mici iar fânețele mari, în detrimentul arăturilor.

Conscripția din 1771, de fapt, ne arată doar o situație oarecare care, în anii următori, pe baza paragrafelor din legea urbanială se va modifica, mai ales după ce domeniul a fost vândut de către erariu. Acest fapt va determina dese remăsurări de sesii și va atrage după sine modificări ale mărimii obligațiilor iobăgești.

În privința folosirii pădurilor urbaniul permitea tăierea lemnului pentru folosul familiei. Îngrășatul porcilor cu ghindă era, la început permis dar, cu timpul, și pentru acest drept se vor percepe taxe.

Urbanialul reglementa în mod uniform și serviciile iobagilor. În această privință, cea mai mare importanță o prezintă robotele. Legea urbanială prevedea pentru fiecare sesie, anual, 52 de zile de robotă cu jug, respectiv 104 zile robotă cu palmele, reglementând în același timp și modul de efectuare a acestora. Astfel, în cazul unei munci simple iobagul era obligat să slujească cu două vite însă la arat era obligat să vină cu patru vite de tracțiune și, firește, cu carul, plugul și grapa sa. În cazul în care un iobag nu avea patru vite de tracțiune, urbaniul îi permitea să se asocieze cu un alt iobag. În asemenea cazuri, el era însă obligat să slujească două zile. Urbanialul prevedea ca obligațiile de robotă să fie pretinse proporțional și interzicea ca zilele de robotă restante să fie prestate dintr-o singură dată.

În cazul muncilor de vară, când iobagul a prestat într-o săptămână cele patru zile convenite pentru două săptămâni, în săptămâna următoare el nu putea fi stingherit în lucrările pe care le făcea pentru propria-i gospodărie.

La robota făcută cu un atelaj cu patru vite, urbaniul pretindea încă un om care să mâne vitele, ceea ce însemna că la toate robotele cu patru vite participau, în fapt, la muncă două persoane.

Independent de toate acestea, urbaniul se străduia să pună frâu abuzurilor comise în privința robotei. Astfel, el permitea ca iobagul venit de departe să facă patru zile fără întrerupere, inclusiv drumul, iar domnul de pământ era obligat să asigure adăpost corespunzător și pentru iobagul respectiv, și pentru vitele acestuia.

În legătură cu dijma, urbaniul prevedea nona (a noua parte) din toate produsele dar, întrucât asigura sesii libere pentru biserică și preot, zeciuiala bisericească era percepută tot de către domnul de pământ; deci, în fapt, iobagii din Mișca erau dijmuți cu a cincina parte din produse, față de a șasea parte ca înainte de urbanial, fapt care reprezintă o înrăutățire a situației lor.

Capitolul V al urbariului descria modalitățile dijmuirii, care trebuia făcută între 21 iunie și 20 august. Iobagul nu putea fi dijmuit după a doua semănătură.

La data urbariului, la Mișca se practica o agricultură cu două asolamente și se cultivau doar grâul și porumbul, respectiv cânepa pentru care pe lângă lotul țărănesc era asigurată, separat, o cânepiște.

Pe lângă dijma obișnuită, urbariul mai prevedea și așa zisa „dijmă mică” (sau *daturi*) care constau, pentru fiecare sesie întregă, într-un car de lemne, o itie de unt, doi cocoși, doi pui, 12 ouă. Daturile erau, bineînțeles, în funcție de mărimea reală a sesiei.³

Iobagii mai erau datori pentru fiecare 30 de sesii întregi cu un vițel sau 1 florin și 30 de creștari anual.

O altă obligație era cărăușia la distanțe mari (*hosszu fuvar*) și urbariul pretindea ca acestea să se efectueze în afara robotelor obișnuite, o dată pe an, cu patru vite pentru fiecare sesie întregă. Urbariul cerea însă ca aceste cărăușii să nu fie pretinse la vremea secerișului și a cositului iar taxele de vamă și de podărit trebuiau plătite de stăpânul feudal.

Textul uniform al urbariului a reglementat și unele probleme legate de autonomia internă a comunității iobăgești. Problema autoconducerii satului era reglementată de paragraful IX în care se preciza că judele va fi ales de comunitatea sâtească dintre trei țărani desemnați de domeniu. Dacă judele nu-și îndeplinea îndatoririle, stăpânul feudal avea dreptul de a-l destitui. Judele era scutit de darea „porției militare”. Notarul și jurații erau aleși sau angajați de comună.

Paragrafele VII și VIII se refereau la jalbele țăranilor și la pedepsirea angajaților domnești, dacă aceștia ar fi avut o comportare nedemnă față de țărani.

Pedepsele aplicate iobagilor sunt reglementate în capitolul VIII. Judecata cădea în competența scaunului domnesc, iar apelul direct se făcea către comitat. Pentru răufăcători, comuna nu putea fi obligată la „gloabă”. Pentru pășunatul în locurile interzise se aplicau amenzi în bani, iar pentru infracțiuni se aplica bătaia. Urbariul însă preciza ca bătaia să se poată aplica numai oamenilor sănătoși și cu un maximum de 24 de lovituri. Iobagul arestat nu putea fi obligat la plata cătușelor.

De interzicerea abuzurilor domnești se ocupa capitolul VII al urbariului. Astfel, domeniul nu putea percepe taxe asupra moștenirilor

orfanilor. Iobagii nu puteau fi vătămăși în vânzarea mierii, a cerii, untului, cânepii, tutunului etc. Ei nu puteau fi obligați să folosească doar moara domnească, nici la arendarea cârciumii domnești și aveau dreptul la vânzarea băuturilor între 28 septembrie (Sfântul Mihail) și Crăciun. Se interzicea dijmuirea gnoiuului de grajd și a penelor.

Iobagii nu puteau fi obligați la paza clădirilor domnești, nici la adăpostirea și aprovizionarea angajaților domnești.

O mare importanță are și paragraful XIX care permitea schimbarea liberă a apartenențelor iobăgești între ele, cu aprobarea domeniului. Practic, pământul era proprietate domnească dar se afla în folosința neîngrădită a comunității iobăgești.

Jelarii cu casă erau obligați la 18 zile de robotă cu palmele, iar cei fără casă doar la 12 zile de robotă cu palmele pe an.⁴

Taboulul urbarial al comunei Mioca din anul 1771

Numele familiei	Mărimea sesiei	Intravilan măsuri de Pojon	Arătură iugăre	Fâneață zile de coasă	Robotă cu jug	Robotă cu palmele
Alb Kretsun, jude	3/8	2/8	3	10	17 2/40	35 2/20
Matyucz Ursz	2/8	1/8	2	8	12 27/40	24 4/20
Dumbrava Paszk	2/8	1/8	3	8	13 29/40	27 19/20
Dumbrava Andrej	2/8	1/8	4	10	17 22/40	35 11/20
Lunkan Ion	1/8	1/8	1	5	8 5/40	16 5/20
Matias Petru	3/8	2/8	3 1/2	10	17 9/40	34 9/20
Popa Petru	1/8	1/8	1 1/2	5	8 18/40	16 18/20
Olah Onysifor	1/8	1/8	2	4	17 19/40	14 19/20
Mocz Gavril	1/8	1/8	1 1/4	4	6 23/40	13 13/20
Mocz Petru	2/8	1/8	2 1/2	7	12 11/40	24 11/20
Olah Andrejka	3/8	1/8	4	10	17 35/40	35 15/20
Janos Mikora	3/8	1/8	4	10	17 22/40	35 2/20
Mocz Simion	3/8	1/8	6	10	20 6/40	40 6/20
Matyucz Vaszil	1/8	2/8	1 1/2	5	8 18/40	16 18/20
Kotle Ilie	3/8	2/8	3	10	16 23/40	33 3/20
Igrez Ion	1/8	1/8	3	4	8 31/40	17 11/20
Lunkan Gyurcs	1/8	1/8	2	5	8 31/40	17 11/20
Olah Ion	2/8	2/8	5	5	12 24/40	25 4/20
Csontucz Flore	2/8	2/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Csontucz Nika	2/8	2/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Bragy Petr	2/8	2/8	2 1/2	8	13 13/40	26 13/20
Igrez Togyer	4/8	1/8	6	15	26 26/40	53 6/20
Gigyé Ion	1/8	1/8	3	5	7 19/40	14 19/20
Melak Gavriila	1/8	1/8	3	8	13 39/40	27 19/20
Melak Ion	1/8	1/8	2	5	8 31/40	17 11/20
Kotla Ion	3/8	3/8	3	10	16 10/40	32 10/20
Melak Petru	3/8	1/8	3	10	16 10/40	32 10/20
Deme Ion	1/8	1/8	1 1/2	5	8 5/40	16 5/20

Numele familiei	Mărimea sesiei	Intravilan măsuri de Pojon	Arătură iugăre	Fâneață zile de coasă	Robotă cu jug	Robotă cu palmele
Turkas Gyorgy	2/8	2/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Holuban Togyer	2/8	2/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Trifucz Filip	2/8	4	2	6	12 27/40	25 4/20
Guj Gyures	1/8	1/8	2 1/2	3	5 33/40	11 13/20
Gyerman Gligor	2/8	1/8	3	7	17 27/40	35 4/20
Bezsan Gyures	2/8	2/8	3	7	17 27/40	35 4/20
Tamas Gyorgye	1/8	1/8	1 1/2	5	8 5/40	16 5/20
Igrecz Nyika	2/8	1/8	4	8	15 11/40	30 11/20
Csoban Simion	2/8	1/8	2	7	11 15/40	22 11/20
Bezsan Nika	2/8	1/8	1	7	10 3/40	20 3/20
Guj Ilie	3/8	2/8	6	7	16 24/40	33 3/20
Guj Togyer	4/8	2/8	6	14	25 14/40	50 14/20
Guj Flore	2/8	1/8	5	7	15 11/40	30 11/20
Urszutza Kretsun	2/8	2/8	4	6	12 27/40	25 7/20
Csorba Onn	1/8	1/8	3	6	11 15/40	22 15/20
Jank Ion	4/8	2/8	6	14	25 14/40	50 14/20
Vladucz Mihai	2/8	1/8	5	7	15 11/40	30 11/20
Vladucz Gavrila	1/8	2/8	2	3	6 20/40	13
Vlad Ion	3/8	2/8	5	9	17 37/40	35 15/20
Vlad Marian	3/8	2/8	5	9	17 37/40	35 15/20
Vladucz Flore	2/8	1/8	4	7	13 3/40	26 3/20
Vergye Lupp	2/8	1/8	2	6	10 3/40	20 3/20
Urszutza Togyer	2/8	2/8	4	6	12 27/40	25 7/20
Bezsan Flore	3/8	1/8	5	10	18 34/40	37 14/20
Dezsan Dumitru	3/8	1/8	4	10	17 22/40	35 2/20
Bezsan Onn	3/8	1/8	3	8	13 39/40	27 19/20
Racz Janos	3/8	1/8	5	10	18 34/40	37 14/20
Imre Togyer	2/8	1/8	3	10	16 15/40	32 15/20
Ionas Ion	2/8	1/8	3	7	12 27/40	25 7/20
Duma Gavrila	2/8	1/8	4	8	15 11/40	30 11/20
Duma Ion	2/8	1/8	4	8	15 11/40	30 11/20
Barbura Togyer	4/8	1/8	4	15	24 2/40	48 2/20
Öreg Pop Togyer	2/8	1/8	2	8	12 27/40	25 7/20
Kiss Petre	1/8	1/8	3	3	7 29/40	15 15/20
Krizsan Mihaly	2/8	1/8	3	6	11 15/40	22 15/20
Matejas Onn	2/8	1/8	3	7	12 27/40	25 7/20
Argyelan Gliga	3/8	2/8	4	9	16 23/40	33 3/20

Numele familiei	Măreimea sesiei	Intravilan măsuri de Pojon	Arătură iugăre	Fâneață zile de coasă	Robotă cu jug	Robotă cu palmele
Matejas Pintze	2/8	2/8	3	7	12 27/40	25 7/20
Matejas Andrej	1/8	1/8	1 1/2	5	8 5/40	16 5/20
ifj. Popa Togyer	2/8	2/8	4	4	10 3/40	20 3/20
Alb Togyer	2/8	2/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Maxim Onn	1/8	1/8	2	6	10 3/40	20 3/20
Mocz Togyer	1/8	1/8	1	5	7 19/40	14 19/20
Kirilla Onn	1/8	1/8	1 1/4	6	9 4/40	18 4/20
Öreg Alb Kretsun	2/8	1/8	1/4	10	13	26
Fildan Ilie	2/8	1/8	1 1/4	7	10 6/40	20 6/20
Deszo Gyurgy	1/8	1/8	2	4	7 17/40	14 17/20
Mihancsa Vasilie	2/8	1/8	2	8	12 27/40	25 7/20
Imre Ilie	1/8	1/8	1 1/2	6	9 17/40	18 17/20
Mihancsa Paszk	2/8	1/8	2	8	12 27/40	25 7/20
Lung Simion	2/8	1/8	3	8	13 39/40	27 19/20
Kokos Gavrila	2/8	2/8	3	8	13 30/40	27 19/20
Torszinn Nyetyitya	4/8	2/8	5	14	24 2/40	48 2/20
Buth Paszk	2/8	2/8	3	7	12 27/40	25 7/20
Lung Gavrila	2/8	2/8	4 1/4	8	15 24/40	31 4/20
Duma Ioan	2/8	1/8	4	6	12 27/40	25 7/20
Lung Petru	1/8	1/8	3/4	5	7 6/40	14 6/20
Bragya Gyures	3/8	1/8	7	10	21 18/40	42 18/20
Motozo Togyer	2/8	1/8	2 1/2	9	14 25/40	29 5/20
Burdan Ion	2/8	1/8	2	6	10 3/40	20 3/20
Hass Andrej	1/8	1/8	3/4	5	7 6/40	14 6/20
Firuszan Mikora	2/8	1/8	2	6	10 3/40	20 3/20
Gale Gavrila	2/8	2/8	2	7	11 15/40	22 15/20
Bragye Togyer	2/8	2/8	2	7	12 27/40	25 15/20
Gavra Ion	3/8	1/8	5	9	17 35/40	35 15/20
Valkan Mihai	2/8	1/8	4 1/2	9	14 25/40	25 5/20
Argyelan Mitru	1/8	1/8	1 1/4	4	6 20/40	13
ifj. Igrez Togyer	2/8	1/8	3	5	10 1	20 3/20
Dume Togyer	1/8	1/8	1 1/4	4	6 20/40	13
Barbura Flore	1/8	1/8	1 1/4	6	9 4/40	18 4/20
Igrez Mikora	1/8	1/8	1 1/4	6	9 4/40	18 4/20
Jank Lup	1/8	1/8	3	4	6 20/40	13
Csuklye Togyer	2/8	1/8	2	8	12 27/40	25 7/20
Krizsan Ion	3/8	1/8	7	8	19 7/40	38 7/20
Jank Onn	3/8	1/8	2	6	10 3/40	20 3/20
Csipe Onn	1/8	2/8	2	10	15 11/40	30 11/20

Numele familiei	Mărimea sesiei	Intravilan măsuri de Pojon	Arătură iugăre	Fâneață zile de coasă	Robotă cu jug	Robotă cu palmele
Kriszan Simion	3/8	2/8	5	12	21 31/40	43 11/20
Fildan Onn	4/8	2/8	8	12	23 31/40	46 11/20
Mihucz Simion	2/8	2/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Kirilla Paszk	3/8	2/8	6	11	21 31/40	43 11/20
Vlad Iov	3/8	2/8	4	10	17 37/40	35 15/20
Nyetyetye Flore	2/8	2/8	1 1/2	8	11 28/40	30 11/20
Nyetyetye Flore	2/8	2/8	3	9	15 11/40	30 11/20
Puj Csebe	2/8	2/8	2	7	11 28/40	22 15/20
ifj. Deszo Gyurgy	2/8	1/8	3	5	10 3/40	20 3/20
Deszo Gyurgy	1/8	1/8	2	4	7 17/40	14 17/20
Szava Ion	1/8	1/8	3	3	7 19/40	14 19/20
Barbura Panyila	1/8	1/8	1	6	8 31/40	17 11/20
Trifutz Lup	1/8	1/8	1 1/2	4	9 17/40	18 17/20
Kottla Toma	1/8	1/8	1	6	8 31/40	17 11/20
Trifutza Paszk	2/8	1/8	2	6	10 13/40	20 13/20
Brendas Prekup	1/8	2/8	1	4	6 20/40	13
Csontucz Dumitru	2/8	2/8	3	4	9 4/40	18 4/20
Blidar Gliga	1/8	2/8	2	4	7 32/40	15 12/20
Puj Ursz	4/8	2/8	2	6	10 3/40	20 3/20
Sarga Simion	1/8	2/8	2	4	7 32/40	15 12/20

Total general:

- 1) 127 iobagi;
- 2) 31 7/8 sesii;
- 3) 24 1/8 măsuri de Pojon;
- 4) 382 1/4 iugăre de arătură;
- 5) 895 zile de coasă fâneață;
- 6) 1 620 34/40 zile de robotă cu jug;
- 7) 3 241 14/20 zile de robotă cu palmele.

Obligațiile iobagilor cu sesii erau următoarele:

- 8) censul – 127 florini pentru case;
- 9) a cincina parte din toate produsele ca dijmă, inclusiv din cânepă;
- 10) 31 28/160 care de lemne;
- 11) 31 28/160 iții de unt;
- 12) 62 28/80 cocoși;
- 13) 62 28/80 pui;
- 14) 378 24/40 bucăți de ou.

Conscripția îi lua în evidență și pe jelerii cu casă a căror situație era următoarea:

**Jeleri cu casă înscrși în Tabelul urbarial al comunei
Mișca din anul 1771:**

Numele	Intravilan, măsuri de Pojon	Iugăre arătură	Zile de coasă fâneată
Luka Flore	1/8	1	2
Csontucz Gyorgye	1/8	1/2	4
Szpatar Mihai	1/8	-	1
Macskan Ion	1/8	1/2	2
Urszutza Mihai	1/8	1	3
Tzermura Mihai	1/8	1/4	2
Vlad Maria	1/8	1/2	2
Urszutza Krista	1/8	-	-
Vladucz Vaszilie	1/8	1 1/2	3
Tamas Gavrilă	1/8	1/4	3
Kapota Togyer	1/8	1	3
Kriszan Dumitru	1/8	1/4	3
Maka Mihai	1/8	1/2	1
Macskan Flore	1/8	1/4	1
Kapota Gyurcs	1/8	1	3
Simandan Flore	1/8	-	-
ifj. Popa Gavrilă	1/8	1/2	3
Motozo Alexa	1/8	-	4
Öreg Pop Gavrilă	1/8	3	-
Pop Blaga	1/8	1/2	3
Rusz Laczi	1/8	-	-
Bonta Gyorgye	1/8	1 1/2	2
Mercsa Dumitru	1/8	-	-
Buth Onn	1/8	1/2	3
Bragya Simion	1/8	1	2
Torszan Petru	1/8	-	2

Numele	Intravilan, măsuri de Pojon	Iugăre arătură	Zile de coasă fâneată
Flore Vid	1/8	3/4	3
Lung Blaga	1/8	-	2
Gaboras Gyugy	1/8	1	3
Kornya Lupp	2/8	2	2
Puj Togyer	1/8	1/8	2
Firusza Vaszilie	1/8	1	2
Lunkan Petru	1/8	1	2
Gligucza Petru	1/8	-	-
Ioan Vaszilie	1/8	-	-
Marusan Onn	1/8	2	1
Heregye Paszk	1/8	1/2	4
Sarga Mikora	1/8	1	3
Luka Goja	1/8	1/2	-
Matyucz Simion	1/8	1/2	2
Deszo Gavrila	1/8	-	-
Heregye Gligor	1/8	-	-
Deme Alexa	1/8	1 1/2	3
Maxim Gavrila	1/8	1 1/2	3
Sandor Gyorgy	1/8	1 1/4	3
Deme Togyer	2/8	1	3
Bonta Ion	2/8	1	2
Total – 47 familii	6 2/8	28	96

Obligațiile de robotă ale familiilor de jeleri cu casă erau de 18 zile / familie pe an, ceea ce conduce la un total de 846 zile iar censul reprezenta 1 florin pe casă, deci un total de 47 florini.

După cum se observă, și jelerii dispuneau de mici loturi de arătură și de fânețe. De fapt, orice jeler care prin deșțelenirea pârloagelor sau prin cumpărare atingea limita de posesie a iobagului cu 1/8 sesie, era trecut imediat pe lista iobagilor, la fel cum iobagul sărăcit era trecut pe cea a jelerilor.⁵

* * *

Datele urbaniului din 1771 ne arată o creștere simțitoare față de situația din 1746. Din punct de vedere al culturii cerealelor, situația

este și acum destul de precară. Țăranii nu făceau arături decât atât cât aveau nevoie pentru întreținerea familiei, cu toate că hotarul era întins iar defrișările nu erau interzise de erariu. Și toate acestea, în condițiile unui asolament cu 3 tarlale.

A crescut însă simțitor numărul jelerilor cu casă, adică al acelor familii care se mulțumeau cu lotul de intravilan, eventual cu un ogor mic sau cu o fâneată care, în orice caz, reprezentau mai puțin de o optime de sesie. Astfel, cele 47 familii de acest tip reprezentau 27 % din numărul total al familiilor din Mișca anului 1771.

Din familiile de iobagi cu sesii:

1. 36 de familii dispun doar de o optime de sesie, adică de 5 iugăre mici (2 hectare); ele reprezintă 28,35 % din totalul familiilor iobăgești;

2. 60 de familii dispun de un sfert de sesie, adică de 10 iugăre mici (4 hectare); ele reprezintă 47,25 % din totalul familiilor iobăgești;

3. 25 de familii dispun de 3 optime de sesie, adică de 20 iugăre mici (6 hectare); ele reprezintă 18,89 % din totalul familiilor iobăgești;

4. 7 familii dispun de jumătate de sesie, adică de 20 iugăre mici (8 hectare); ele reprezintă 5,51 % din totalul familiilor iobăgești.

În timpul stăpânirii erariale, comunitatea avea posibilitatea să contracteze pământuri neurbane, în special puste și păduri, prin subarendă, așa cum am arătat în cazul cu arendașul armean Martin Gergehar. Acestea contribuiau probabil la o rotunjire a veniturilor și explică de ce țăranii aveau reticente față de arături și explică, probabil, și de ce baza gospodăriilor țărănești rămâne deci, în continuare, axată pe creșterea animalelor, fapt care va fi dovedit și de datele conscripției din 1828.

Nu cunoaștem decât superficial proveniența familiilor din Mișca, ceea ce se datorează în bună măsură faptului că nu a fost vorba de o colonizare organizată. După datele sporadice de care dispunem, primele familii, nouă la număr, au venit din Banat.

Din analiza numelor de familii putem vedea că există și alte proveniențe. În primul rând găsim multe nume de familii ardelenesti (Ardelean, Brădean, Moț, Ursuț, Vlad, Vlăduț etc.) iar o serie de nume de familii sunt din zona Zărandului (Crișan, Bejan, Duma, Igreț, Pop, Popa etc.).

Comuna s-a populat neîntrerupt, cu noi și noi familii, până la 1828. Între familiile din 1746 și cele înșirate în urbariul din 1771 găsim și o oarecare stabilitate:

Nume de familie	Numărul lor în:	
	1746	1771
Ardelean	1	3
Barbura	1	3
Besan	4	7
Brădean	3	4
Buth	2	2
Ciupe	2	1
Ciontuț	1	3
Duma	1	4
Gui	1	4
Igreț	2	5
Imre	1	2
Capotă	1	2
Chirilă	1	2
Cotle	1	3
Crișan	3	4
Lung	1	4
Luncan	1	3
Moț	2	4
Olah	2	3
Pop	2	3
Popa	1	3
Pui	1	2
Rațiu	1	1
Șandor	1	1
Sava	1	1
Tămaș	1	2
Trifuț	1	3
Vlad	3	3
Vlăduț	1	4

Conscripția generală din 1828

Reglementarea urbarială a avut drept scop delimitarea riguroasă a apartenențelor iobăgești și fixarea uniformă a servituțiilor, având la bază sesia iobăgească.

În 1784 / 1785, împăratul Iosif al II-lea a ordonat recensământul general al populației, care a înregistrat nu familiile ci persoane fizice. Din păcate, datele referitoare la comunele din comitatul Aradului nu ni s-au păstrat, întrucât imediat după moartea împăratului nobilimea a distrus listele.⁶ Luând în considerare această pierdere, trebuie să ne mulțumim cu datele conscripției generale din 1828.

Datorită faptului că pe domeniile erariale defrișările și deștelenirile nu erau oprite, ci chiar încurajate, între anii dintre 1771 și 1828 numărul sesiilor iobăgești va cunoaște o creștere neîntreruptă.

În afară de servituțiile urbariale, țărănimea mai avea și alte sarcini, printre care porția militară (ovăz, fân și lemne) și contribuția generală la finanțele statului, adică impozitul regal, erau cele mai importante. Sistemul de impunere se baza însă, și pe mai departe, pe metode

învechite, fapt pentru care o reglementare nouă era absolut necesară deoarece întreținerea armatei cerea noi și noi impozite; acestea erau categorisite în așa zisa „*contributio*” (impozit permanent) și în „*subsidium*” (impozit suplimentar).

Aceste două impozite erau fixate de dietele nobiliare, respectiv de Locotenența Regală. La baza stabilirii impozitelor serveau conscripția sesiilor din 1696, estimativă indiferent de numărul recalculărilor, și conscripțiile dicale, așa cum în cazul Mișca baza stabilirii impozitului a fost conscripția din 1746.

În 1827, prin articolul VII, sunt adoptate un îndrumător general, apoi unul suplimentar pe baza cărora o comisie pe țară (*Regnicolaris Deputatio*) avea să demareze acțiunea de conscriere la 20 martie 1828.

Munca operativă a fost efectuată de forurile comitatense. În conscripție urmau să fie trecute, în general, următoarele categorii de populație:

1. nobilii opincari, care trăiau pe sesii urbariale;
2. orășenii;
3. preoții ortodocși, dacă nu practicau profesiunea;
4. arendașii morilor și ai cârciumilor;
5. iobagii cu sesii;
6. jelerii cu casă;
7. jelerii fără casă;
8. grădinarii de tutun;
9. zilerii și slugile;
10. liber-profesioniștii (*honoratorii*);
11. evreii.

Conscripția era detaliată și avea rubrici pentru persoane fizice cu vârste între 18 – 60 de ani, dar și pentru cei de peste 60 de ani dacă erau capi de familie. Între iobagi erau cuprinși toți țărani cu peste o optime de sesie, jelerii cu casă și bunurile lor imobile (grădină, acareturi, fânețe) dacă era cazul, jelerii fără casă și slugile, apoi meșteșugarii și negustorii.

La rubrica 4 erau trecute casele, menționându-se și valoarea arenzii, socotind 1/10 din valoarea reală. Bisericiile, locuințele parohiale, școlile, casele nobiliare, clădirile publice nu erau luate în evidență.

La rubrica 5 au fost evidențiate terenurile însămânțate. Nu erau luate în considerare defrișările, destelenirile și pământurile contractuale.⁷

Comisarii de conscripție au cerut informații și asupra productivității diferitelor asolamente, productivitatea în raport cu sămânța, modul de arat, prețul muncilor de arat și de cosit, transportul. Acestea priveau însă comuna în ansamblu, nu familiile în parte.

La rubrica 7 erau trecute fânețele, cu mărimile estimate în zile de coasă. La rubrica 8 erau înregistrate viile, iar în rubrica 9 livezile de pruni (la Mișca nu era cazul).

În cea de a 10-a rubrică erau trecute animalele mari (boi de jug, vaci de muls și sterpe, juninci peste 2 ani, cai peste 2 ani). Animalele mici erau trecute în rubrica 11 (oi, capre, porci, toate cu vârsta de peste un an).

Pășunile nu sunt încă evidențiate.

Conscripția mai cuprindea și alte date: ce posibilități de câștig mai are comuna în afară de agricultură, de ce calamități suferă comuna, care este venitul estimativ după animale (câte zile dintr-un an sunt mulse vacile). Erau cerute informații și despre veniturile aduse de căldările de fiert țuica, de mori, de vamă la târg etc.⁸

Datele despre Mișca cuprinse în conscripția anului 1828 erau următoarele:

Categoria de recenzare	Număr
Numărul persoanelor între 18 – 60 de ani	598
Numărul caselor	252
Numărul iobagilor cu sesii	220
Numărul jelerilor cu casă	32
Numărul jelerilor fără casă	3
Numărul slugilor	3
Numărul meșteșugarilor	-
Numărul negustorilor	-

Pământuri folosite	Suprafață
Arături	825 1/8 iugăre
Fânețe	353 5/8 zile de coasă

Animale	Număr total pe comună
Boi	231
Vaci	288
Juninci, peste doi ani	210
Cai, peste doi ani	186
Oi, peste un an	301
Capre, peste un an	54
Porci, peste un an	215

Raportând aceste date la cele ale urbariului din 1771, se observă cu ușurință scăderea suprafețelor fânețelor și creșterea substanțială a suprafeței arăturilor.

Studiind comparativ cele trei conscripții de care dispunem, găsim următoarea situație privitoare la Mișca:

Anul	Iobagi	Jeleri
1746	76	4
1771	127	47
1828	220	35

Anul	Pământuri folosite	
	Arături	Fânețe
1746	470 câble	?
1771	425 iugăre	895 zile de coasă
1828	825 iugăre	353 zile de coasă

Numărul animalelor	1746	1771	1828
Boi	108	?	236
Vaci	93	?	288
Juninci	35	?	210
Cai	21	?	186
Oi	-	?	301
Capre	-	?	54
Porci	133	?	215

Deci, în secolul cuprins între repopularea satului și conscripția din 1828, numărul familiilor a crescut de trei ori, terenul urbarial și-a dublat suprafața, zestrea în animale a crescut și ea simțitor. Numărul animalelor, comparativ cu suprafața restrânsă încă a pământurilor urbariale, dovedește încă o dată că baza existenței țăranilor din Mișca rămânea, și pe mai departe, tot creșterea animalelor și valorificarea acestora la târguri sau pe alte căi.

Mișca sub stăpânirea arhiducelui Iosif

Sub administrația erarială iobagii nu erau stânjeniți în folosirea liberă a pășunilor, fapt confirmat și de numărul relativ mare al animalelor recenzate în 1828. Erariul nu s-a străduit în formarea alodiilor, adică a unor gospodării proprii bazate pe robotele țăranimi. Dintr-un act din 1801 reiese că în Zărand cel mai dezvoltat alodiu erarial era în districtul de la Chișineu, de care aparținu-se și Mișca. În cadrul acestui district producția alodială se ridica la 4 085 măsuri de Pojon grâu, 271 măsuri de Pojon orz și 138 măsuri de Pojon ovăz, iar în districtul de la Zerind se obțineau 456 măsuri de Pojon grâu, 16 6/8 măsuri de Pojon orz și 143 măsuri de Pojon ovăz.⁹

Erariul obținea venituri mai importante din arendarea pustelor și din perceperea drepturilor regaliene (și acestea, în general, erau arendate), respectiv cârciumi, mori, măcelării, vămile la târguri etc.

Cum gospodăriile alodiale se dovedeau nerentabile pentru erariu, încă din 1782 s-a hotărât vânzarea acestora către particulari. Hotărârea a fost transpusă în practică abia după 1795, când războaiele cu Franța creau Austriei mari dificultăți financiare.

Vânzări masive vor avea însă loc abia după 1810. În districtul Chișineu, în 1819 au fost vândute Vânători și Zerindul Mic, cumpărător fiind baronul Simonyi, vestit colonel din vremea războaielor antinapoleoniene.¹⁰ În 1882, în urma unor tranzacții particulare, în partea nordică a Vânătorilor se va forma așezarea Satul Nou.

Cea mai masivă vânzare a fost efectuată în districtul Chișineu Criș între 1817 și 1828 când 11 comune și 2 puste au fost cumpărate de arhiducele Iosif. Arhiducele a cumpărat în 1817 Chișineul, Șiclăul, Pădureni și Zerindul. În 1822 cumpără pusta Bancut, comunele Sinte Mare, Adea, Iermata Neagră, Nădab și satul Șomoș (desființat în 1828). În 1825 vor ajunge în proprietatea sa Mișca și Cinteii, iar în 1827 pusta Kiskakucs.¹¹

În evidența arhiducelui la Mișca figurau 37 1/8 sesii iobăgești, 127 de familii de iobagi cu sesii, 122 de jeleri cu casă și 33 de jeleri fără casă. Datele corespund cu aproximație celor ale conscripției din 1828, cu o scădere masivă a numărului iobagilor cu sesii și cu o creștere semnificativă a numărului jelerilor cu casă.¹²

Noul stăpân nu a recunoscut defrișările, doar pământurile iobăgești care figuraseră în urbariul din 1771. Pentru comuna Mișca trecerea în proprietatea particulară a arhiducelui Iosif va însemna un adevărat dezastru. Arhiducele, care își stabilise o reședință la Chișineu Criș, a organizat o gospodărire alodială foarte modernă în raport cu standardele vremii. Mai întâi, peste tot, a delimitat pământurile alodiale de cele urbariale. Pădurile, în întregime, intrau în patrimoniul alodiului iar pășunea, folosită până atunci fără restricții de țărani, a fost împărțită în două. Pentru comunitatea țărănească din Mișca se fixau în jur de 12 iugăre pentru o sesie, restul fiind trecut în patrimoniul alodiului.

Statisticianul Fenyés Elek ne oferă următoarele informații despre Mișca din preajma revoluției de la 1848: hotarul comunei, în întregime avea 10 891 iugăre mici (1 iugăr mic = 1 100 stânjeni pătrați), din care 1 836 iugăre mici arătură, 1 464 iugăre mici fâneată, 3 100 iugăre mici izlaz, 4 500 iugăre mici pădure. Din toate acestea suprafața deținută de alodiul se ridica la 7 639 iugăre mici, iar pământurile urbariale reprezentau 3 252 iugăre mici.¹³

Situația nu era mai bună nici în satele din jur. Astfel, la Adea din 9 309 iugăre 5 193 erau alodiu, la Vânători din 11 000 iugăre 8 524 erau alodiu iar la Zerindul Mic din 4 000 de iugăre alodiul ocupa 3 714.¹⁴

Situația nu se va schimba nici după desființarea iobăgiei. În 1897, domeniul arhiducelui de la Chișineu Criș măsura 27 048 iugăre cadastrale, din care la Mișca se aflau 5 215. Dintre acestea:

- 1) 1 152 iugăre cadastrale arături;
- 2) 35 iugăre cadastrale grădini;
- 3) 754 iugăre cadastrale fânețe;
- 4) 1 466 iugăre cadastrale pășuni;
- 5) 1 477 iugăre cadastrale păduri;
- 6) 354 iugăre cadastrale neproductiv.

Întrucât în 1848 iugărul era echivalat cu 1 100 de stânjeni pătrați iar în 1897 iugărul cadastral era echivalat la 1 600 stânjeni pătrați, recalculând în hectare obținem, pentru 1848, o suprafață de 3 055 hectare iar în 1897 o suprafață de 3 024 hectare.¹⁵

Deși în perioada domeniului arhiducelui avem de a face cu o pauperizare generală a țărănimii, trebuie să recunoaștem că domeniul a fost foarte bine organizat și administrat. El era împărțit în opt ferme, una dintre acestea fiind la Mișca. Au fost organizate ferme pentru creșterea vitelor, oilor și porcilor. S-au introdus gunoiera sistematică a pământului, cultivarea plantelor furajere, au fost construite clădiri corespunzătoare și au fost angajați ispravnici, ășpani, pădurari etc.¹⁶

La Mișca, de pildă, pe lângă clădirea ispravnicului au fost construite grajduri, cocini, locuințe pentru angajații permanenți,

pivnițe, casa pădurarului, cârciumă, măcelărie etc.¹⁷

Alodiul avea inventar propriu pentru munci: 109 juguri (o treime pentru cai), peste 30 de căruțe, pluguri, grape, mașină de semănat, iar spre sfârșitul veacului și batoză.

Productivitatea era estimată la 10 – 14 chintale de cereale și la 15 – 20 chintale de porumb, pe un singur iugăr cadastral.

Salariile angajaților și muncitorilor sezonieri erau variate. Ispravnicul și ișpanii primeau 600 – 880 forinți pe an, meșteșugarii (fierari, rotari) primeau între 300 – 600 forinți, căruțașii în jur de 150 forinți, văcarii, păcurarii, porcarii între 120 – 200 forinți, slugile și zilerii în jur de 100 de forinți pe an. Mare parte a salariilor era însă acordată în natură (inclusiv în îmbrăcăminte și încălțăminte).

Venitul net anual al fermei de la Mișca se ridica la 25 116 forinți.¹⁸

Printre activitățile de pe domeniu au fost și unele eforturi care au adus folos și comunității țărănești. În acest sens, trebuie să amintim îndiguirile, și canalizările pentru care, în mare măsură, s-au folosit obligațiile de robotă ale țăranilor. În urma acestor lucrări, mare parte a hotarelor au fost ferite de dese inundații, care în deceniile anterioare provocaseră multe ravagii în satele din zona Crișului și a Teuzului.¹⁹

NOTE:

1. Márki, *op. cit.*, II, 304 – 305
2. Kovách Géza, *Erdélyi jobbágyok panaszevelei*, Bukarest, 1971, 61 – 62
3. Kovách Géza, *Ahol Dosza és Horea hadai jártak*, Bukarest, 1976, 22
4. Arhivele Statului Arad, *Urbariul comunei Mișca*
5. *Ibidem*
6. Dr. Thirring Gusztáv, *Magyarország népessége II József Korában*, Budapest, 1938; Dányi Dezső, David Zoltan, *Az első magyarországi népszámlálás*, Budapest, 1960
7. Kovách Géza, *Conscriptia satelor arădene în 1828*, Ziridava, XV – XVI, Arad, 1987, 105 – 108

8. *ANU*, Archivum Palatinale Regnicolaris
9. Kovách Géza, *Conscriptia satelor...*, 110 – 115
10. *ANU*, Oeconomica, Fons 6, 1801
11. Kovách Géza, *Ahol Dozsa ...*, 99
12. Méray Gyula, *Mezőgazdaság és társadalom Magyarországon*, Budapest, 1948, 65 – 67; Kovách Géza, *Ahol Dozsa ...*, 101 – 106
13. *Conscriptia din 1828*
14. Fényes Elek, *Magyarország geographiai szótára*, Pest, 1851, II, 93
15. *Ibidem*, I, 15, II, 252, 326
16. *Magyarország mezőgazdasági Statisztikája*, Budapest, 1897
17. *Jószágismertetés*, Pest, 1864
18. *Ibidem*
19. *Ibidem*

VIII. SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ A COMUNEI MIȘCA DUPĂ ANUL 1825

Începând din anul 1848, pe baza recensămintelor, dispunem de date concrete privind situația demografică din Mișca. Astfel, pentru intervalul 1848 – 1922, situația populației din comună era următoarea:

1848	1886 persoane
1857	1937 persoane
1869	1967 persoane
1880	1664 persoane
1890	1633 persoane
1900	1704 persoane
1910	1774 persoane
1922	1925 persoane.

După cum se poate observa, după 1869 se constată o scădere însemnată a numărului de persoane din comună¹, scădere care trebuie pusă atât pe seama unei epidemii de holeră, cât și pe cea a migrației de populație cu determinare economică. Altfel, nu s-ar putea justifica sporul natural real al populației așa cum acesta reiese din cercetarea matricolelor bisericești și a datelor de stare civilă.

Matricolele bisericești, păstrate incomplet, oferă date despre căsătoriile care au avut loc între anii 1821 – 1852, despre numărul

celor botezați în intervalul 1824 – 1868 și despre numărul celor înmormântați între anii 1825 – 1895. Pe baza acestor matricole, putem calcula sporul natural real al populației pentru intervalul de timp 1825 – 1852:

Anul	botezați	căsătorii	înmormântați spor real	
1825	44	5	12	+ 32
1826	69	4	8	+ 61
1827	49	4	11	+ 38
1828	76	2	43	+ 33
1829	64	8	26	+ 38
1830	62	12	41	+ 21
1831	47	6	45	+ 2
1832	44	4	25	+ 15
1833	61	8	21	+ 40
1834	43	13	15	+ 28
1835	43	11	37	+ 6
1836	99	13	40	+ 59
1837	60	7	29	+ 31
1838	97	8	15	+ 82
1839	97	8	28	+ 69
1840	62	6	22	+ 40
1841	95	17	28	+ 67
1842	60	8	25	+ 35
1843	83	16	12	+ 71
1844	94	19	28	+ 66
1845	86	12	23	+ 63
1846	51	6	43	+ 8
1847	65	10	46	+ 19
1848	41	23	72	- 31
1849	83	14	76	+ 7
1850	71	17	34	+ 37
1851	96	30	51	+ 45
1852	119	26	26	+ 93

Pentru anii de după 1853 ni s-au păstrat doar matricolele celor botezați care ne prezintă următoarea situație:

1853	102 copii botezați
1854	101 copii botezați
1855	100 copii botezați
1856	86 copii botezați
1857	92 copii botezați
1858	114 copii botezați
1859	91 copii botezați
1860	91 copii botezați
1861	64 copii botezați
1862	104 copii botezați
1863	85 copii botezați
1864	85 copii botezați
1865	111 copii botezați
1866	98 copii botezați
1867	88 copii botezați

Pentru perioada anilor 1868 – 1875 avem doar datele privitoare la cei înmormântați dar știm și faptul că în acest interval în 4 ani consecutivi holera a decimat populația din zonă, inclusiv în cazul comunei Mișca, unde situația înmormântărilor a fost următoarea:

1868	119 decedați
1869	75 decedați
1870	82 decedați
1871	155 decedați
1872	142 decedați
1873	239 decedați
1874	113 decedați

Pentru anii 1875 – 1895 avem din nou matricolele pentru cei botezați și pentru cei înmormântați, deci putem din nou calcula sporul natural al populației:

Anul	botezați / ‰	înfirmormântați / ‰	spor / ‰
1875	28 / 14,23	103 / 52,31	- 75 / - 37,76
1876	119 / 60,51	87 / 44,23	+ 38 / + 19,31
1877	91 / 46,26	70 / 35,59	+21 / + 10,67
1878	91 / 46,26	96 / 48,80	- 5 / - 2,54
1879	110 / 55,92	108 / 54,90	+ 2 / + 1,02
1880	93 / 55,88	121 / 72,71	- 28 / - 16,83
1881	84 / 50,48	102 / 61,29	-18 / - 10,81
1882	82 / 50,21	112 / 57,38	- 30 / - 17,12
1883	88 / 52,88	57 / 34,25	+ 31 / + 18,63
1884	62 / 37,26	41 / 24,64	+ 21 / + 12,62
1885	119 / 71,53	72 / 43,26	+ 47 / + 29,27
1886	86 / 51,68	64 / 37,87	+ 23 / + 13,81
1887	80 / 48,07	84 / 50,48	- 4 / - 2,41
1888	93 / 55,88	77 / 46,27	+ 16 / + 9,61
1889	83 / 49,88	91 / 54,68	- 8 / - 4,80
1890	70 / 41,17	112 / 65,76	- 32 / - 24,59
1891	74 / 54,45	102 / 59,89	- 28 / - 16,44
1892	82 / 48,15	88 / 51,67	- 6 / - 3,22
1893	67 / 39,34	76 / 43,93	- 9 / - 4,59
1894	86 / 50,50	51 / 29,95	+ 35 / + 20,55
1895	84 / 49,32	68 / 39,90	+ 16 / + 9,42

La datele matricolelor bisericești trebuie luat în considerare faptul că ele se referă doar la ortodocși (majoritatea covârșitoare a populației), deși din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales prin intermediul administrației și al domeniului arhiducelui, în comună se stabilesc și reprezentanți ai altor naționalități, deci și ai altor confesiuni religioase, fapt ce va fi confirmat și de recensământul din anul 1900.

În toamna anului 1895 se introduc actele de stare civilă. Datele de aici sunt absolut punctuale și se referă la fiecare cetățean, indiferent de naționalitatea sa și de confesiunea religioasă. Să urmărim în continuare, pe baza datelor de stare civilă, evoluția demografică a comunei Mișca între anii 1896 – 1920 (anul în care limba română începe să fie folosită la redactarea actelor de stare civilă):

Anul	nașteri / ‰	decese / ‰	spor / ‰
1896	77 / 47,15	57 / 34,90	+ 20 / + 12,25
1897	90 / 55,11	70 / 42,86	+ 20 / + 12,85
1898	63 / 38,58	77 / 47,15	- 14 / - 8,57
1899	92 / 56,30	59 / 36,12	+ 33 / + 20,24
1900	81 / 47,53	52 / 30,51	+ 29 / + 16,84
1901	73 / 42,84	56 / 32,86	+ 17 / + 16,82
1902	76 / 44,60	54 / 31,64	+ 22 / + 12,96
1903	74 / 43,42	57 / 33,45	+ 17 / + 9,97
1904	76 / 44,60	69 / 40,49	+ 7 / + 4,11
1905	87 / 51,05	29 / 17,01	+ 58 / + 34,04
1906	66 / 38,06	71 / 41,60	- 5 / - 3,54
1907	73 / 42,84	61 / 35,80	+ 12 / + 7,04
1908	77 / 45,18	39 / 22,88	+ 38 / + 22,30
1909	82 / 48,12	51 / 29,93	+ 31 / + 18,19
1910	85 / 47,91	79 / 44,53	+ 6 / + 3,38
1911	80 / 45,09	49 / 27,62	+ 31 / + 17,47
1912	72 / 40,58	48 / 27,05	+ 24 / + 13,53
1913	88 / 49,60	41 / 23,11	+ 47 / + 26,49
1914	83 / 46,78	57 / 32,13	+ 26 / + 14,65
1915	64 / 36,07	63 / 35,51	+ 1 / + 0,56
1916	35 / 19,72	43 / 24,24	- 8 / - 4,52
1917	47 / 26,49	72 / 40,58	- 25 / - 14,09
1918	39 / 21,98	83 / 46,78	- 44 / - 24,80
1919	92 / 51,86	60 / 33,82	+ 32 / + 18,04
1920	67 / 37,76	49 / 27,64	+ 18 / + 9,92 ²

După cum se poate observa, natalitatea era, în general, ridicată, ajungând adeseori la peste 40 ‰, însă și mortalitatea atinge valori mari, în special cea infantilă. După cum reiese din statistica stării civile, aproape un sfert din nou-născuți au murit înainte de a atinge vârsta de un an. Cauza înregistrată în certificatele de deces este stereotipă: „născut slab”. Pe de o parte, femeile gravide munceau până în ultima lună de sarcină, câteodată copiii fiind născuți chiar în câmp, pe de altă parte condițiile de locuit, de igienă și alimentație erau complet nesănătoase. La naștere asista – când asista – o moașă, deși după 1880 fiecare comună era obligată să aibă o moașă

specializată prin urmarea unui curs cu durată de câteva luni. Mortalitatea infantilă se datora și unor epidemii de scarlatină și difterie care făceau ravagii printre noii născuți.

Situația mortalității infantile între anii 1896 și 1918 se prezintă astfel:

Anul	numărul total	decedați	decedați	total /% ³
	de născuți	sub 1 an / %	între 1 – 7 ani / %	
1896	77	18 / 23,37	12 / 15,58	30 / 38,95
1897	90	27 / 30	18 / 20	45 / 50
1898	63	20 / 31,74	28 / 44,44	48 / 76,18
1899	92	19 / 20,62	6 / 6,66	25 / 30,28
1900	81	17 / 20,98	6 / 7,40	23 / 28,38
1901	73	21 / 25,92	4 / 5,47	25 / 21,29
1902	76	20 / 26,31	9 / 11,82	29 / 28,13
1903	74	15 / 20,27	7 / 9,46	22 / 30,13
1904	76	27 / 35,52	12 / 15,78	39 / 51,30
1905	87	19 / 21,83	8 / 9,19	27 / 31,02
1906	66	15 / 22,72	8 / 12,12	23 / 34,84
1907	73	19 / 26,02	8 / 10,96	27 / 36,98
1908	82	19 / 24,67	7 / 9,08	26 / 33,76
1909	82	19 / 23,17	6 / 7,31	25 / 30,48
1910	85	25 / 29,41	15 / 17,65	40 / 47,06
1911	80	16 / 20,00	8 / 10,00	24 / 30,00
1912	72	18 / 25,00	6 / 8,33	24 / 33,33
1913	88	15 / 17,04	6 / 6,81	21 / 23,85
1914	83	26 / 31,32	8 / 9,63	34 / 40,95
1915	64	33 / 51,56	16 / 25,00	49 / 76,56
1916	35	11 / 31,42	18 / 51,42	29 / 83,84
1917	47	19 / 40,42	11 / 23,40	30 / 63,82

3

La Mișca nu exista cabinet sanitar, doar la Vânători se înființase o circumscripție medicală de unde medicul se deplasa, în caz de necesitate, și la Mișca. În comună nu exista nici farmacie. Nu este deci de mirare că în timpul primului război mondial mortalitatea infantilă din comună a înregistrat cote alarmante. O statistică din anul 1910 ne arată că media anuală a celor decedați care fuseseră consultați de medic era de doar 32 de persoane.

Între anii 1900 și 1910 cunoaștem și cauzele deceselor. Astfel, bolile infecțioase sunt responsabile pentru:

Boala infecțioasă	numărul de decese
Scarlatină	12
Difterie	9
Dizenterie	1
Tuberculoză	105
Alte boli	2

Alte cauze de decese au fost următoarele:

Cauza	număr de decese ⁴
„născut slab”	104
bătrânețe	33
hemoragie cerebrală	2
convulsii	83
pneumonie și pleurită	79
boli neidentificate	160
accidente	4
omoruri	2

NOTE

1. Roz, Kovacs, *op.cit.*, 164
2. Direcția Județeană Arad a Arhivelor Naționale, *registrele Stării Civile, ortodocși, Mișca*
3. Arhiva comunei Mișca, *Registrele stării civile*
4. *Magyar Statisztika Közlemenyek*, vol. I

IX. SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ A COMUNEI MIȘCA LA RECENSĂMÂNTUL DIN 1900

Suprafața comunei: 8087 iugăre cadastrale
Numărul locuitorilor: 1704 persoane, din care:
840 bărbați,
864 femei

Repartiția populației după vârstă:

Categoria de vârstă	numărul	% din totalul populației
0 – 7 ani	287	16,84
7 – 11 ani	211	12,38
12 – 14 ani	106	6,22
15 – 19 ani	203	11,92
20 – 30 ani	483	28,34
31 – 59 ani	325	19,08
peste 60 ani		89
5,22		

starea civilă:

necăsătoriți	860
căsătoriți	722
văduvi	120

divorțați	2
Repartiția populației după limba maternă:	
români	1514
unguri	186
germani	4

Repartiția populației după confesiunea religioasă:	
ortodocși	1512
romano-catolici	54
greco-catolici	7
reformați	110
izraeliți	22

Dintre locuitori, știu să scrie și să citească 339 de persoane, adică 26,33 % din populație.

Numărul caselor se ridică la 347,	dintre care:
din piatră sau cărămidă	22
din lemn	120
din văiușă sau pământ	205
cu acoperișul din: țiglă	168
șindrilă	61
stuf, paie	347

Infrastructura populației:		
lucrează în agricultură:	678 activi	933 întreținuți
în alte sectoare legate de agricultură	5 activi	23 întreținuți
în meserii	14 activi	11 întreținuți
în comerț și credit	11 activi	11 întreținuți
în transporturi	4 activi	11 întreținuți
funcționari	7 activi	17 întreținuți
servitori de casă	13 activi	12 întreținuți

X. SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ ÎNTRU ANII 1901 - 1910

Datele recensământului din 1910 nu coincid în totalitate cu datele registrelor de stare civilă, fapt pentru care le redăm și pe acestea:

Anul	născuți	decedați	spor natural
1901	72	53	+ 19
1902	77	54	+ 23
1903	70	56	+ 14
1904	67	65	+ 2
1905	86	78	+ 8
1906	64	69	- 5
1907	72	61	+ 9
1908	78	39	+ 39
1909	79	51	+ 28
1910	82	79	+ 3
Total	747	605	+ 142

În realitate însă, între 1900 și 1910, populația a crescut cu doar 70 de persoane, faptul datorându-se migrației determinate economic.¹

La răscrucea dintre secolele XIX și XX s-au efectuat și recensăminte ale animalelor, mai precis în anii 1895 și 1911. Datele s-au păstrat doar de la recensământul din anul 1911 și ele reflectă următoarea situație:

Număr de animale	1895	1911	diferența
vite cornute	1097	1332	+ 235
cai	316	244	- 82
măgari	4	7	+ 3
oi	2667	3093	+ 416
capre	45	83	+ 38
porci	3106	3858	+ 752

Situația vitelor cornute în anul 1911 se prezenta astfel:

- viței din anul respectiv au fost 301, dintre care au fost sacrificați 65 iar pentru creștere au fost păstrați 236;
- tauri: 30, dintre care 8 pentru montă;
- vaci de muls: 485;
- boi și junci sub 3 ani: 242;
- boi și junci peste 3 ani: 274;
- total boi și junci: 586;
- vaci sub 2 ani: 230;
- viței în alăptare: 64
- din totalul de 1332 de vite cornute, 1325 erau de rasă Podoliană.

Situația la cabaline:

- armăsari: sub un an - 13; peste 1 an - 2;
- iepe: sub un an - 73; sub 2 ani - 70; pentru tracțiune - 137;
- cai castrați: sub un an - 7; sub 2 ani - 7; pentru tracțiune - 55.

Caprine: 2 țapi; 79 capre de muls; 2 iezi.

Ovine: oi de muls și pentru lână - 2088; berbeci castrați - 610; miei - 402. Din totalul de 3093 de oi, 2177 erau de rasă Merinos.

Studiind cifrele acestui recensământ al animalelor, ne dăm seama cu ușurință de faptul că în comună exista un șeptel bogat și variat însă statistica nu specifică câte animale aparțineau domeniului și câte erau în proprietatea țăranilor din comună. Anumite date privind gospodăria domeniială ne indică totuși că majoritatea animalelor aparțineau domeniului. ²

Starea de sărăcie generală a țărănimii și a comunei propriu zise reiese și din datele despre gospodărirea autonomă din anul 1908.

Astfel, sarcinile fiscale ale comunei se ridicau la 39 652 de coroane anual, ceea ce pe cap de persoană reprezenta 29,5 coroane. La aceasta se adaugă impozitul suplimentar de 9607 coroane, precum și 49 de zile de corvoadă cu palmele și 122 de zile cu jug, ca muncă obștească.

Veniturile comunei pe anul 1908 se ridicau la 15 991 coroane iar suma aceasta provenea din:

– imobile	927 coroane
– întreprinderi	550 coroane
– administrație	11 947 coroane
– răscumpărarea muncii obștești	614 coroane

Cheltuielile comunei se ridicau la suma de 13 674 coroane, repartizate astfel pe domenii:

– pentru administrație	12 674 coroane
– pentru sănătate publică	202 coroane
– pentru drumuri	650 coroane
– pentru ajutorare	20 coroane

Comuna dispunea de 50 iugăre cadastrale de pământ obștesc care aducea un venit anual de 666 coroane. Valoarea de piață a acestuia a fost estimată la 79 520 coroane.

Datoria publică a comunei se ridică la suma de 71 118 coroane, adică la o valoare sensibil apropiată de cea a pământului obștesc.³

La începutul secolului al XX-lea s-a construit calea ferată îngustă dintre Giula și Berechiu, cu stație și la Mișca. Tot după 1900, în comună s-au introdus și poșta și telefonul. În schimb, circumscripția sanitară și postul de jandarmi se aflau în Vânători.⁴

NOTE:

1. *Ibidem*, 41

2. *Ibidem*, 46

3. *Ibidem*, 39

4. *A Magyar Szent Korona Országainak Helysegnevtara*, Budapest, 1913

XI. TENSIUNI SOCIALE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI XIX ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, după formarea Partidului Social - Democrat, unele idei socialiste au pătruns și în satele din plasa Chișineului, în special în Pădureni, Nădab, Mișca, Șepreuș, Satul Nou. La Mișca au fost înregistrate adeziuni încă din 1893.¹ În 1899, cu ocazia alegerilor pentru primar, jandarmeria a intervenit cu brutalitate, tocmai din cauza răspândirii acestor idei.²

Frământările sociale au luat o amploare mai mare după anul 1901, când s-a format aripa socialistă auto-denumită „Partidul Social – Democrat Reorganizat”, condus de Mezöfi Vilmos. De altfel, în istoria mișcării muncitorești, această aripă mai este cunoscută și sub denumirea de „agrariosocialism”, întrucât se baza pe proletariatul agricol și întreținea legături strânse cu satele prin ziarele „Szabad Szo” și „Voința poporului”. Aceste două ziare au reușit să întrețină o corespondență bogată cu membrii de la sate. Congresul acestui nou partid a fost organizat la Salonta, în 1903, și la el au participat 503 delegați, dintre care 158 erau români. Dezbaterile congresului s-au desfășurat atât în limba maghiară cât și în limba română. În cursul acestora, delegații țărani au acuzat lipsa de pământ, simbriile foarte scăzute din agricultură, aservirea nemiloasă la care moșierii își supuneau țăranii.³

În urma congresului PSDR, în anii 1903 – 1904 au izbucnit mari mișcări greviste, mai ales în timpul secerișului. Au fost

organizate fel de fel de adunări ocazionale, una dintre acestea ținându-se la Mișca. Dintr-un raport al prim-pretorului, din 27 februarie 1903, aflăm că la Mișca și la Zerindul Mare muncitorii agricoli s-au adunat în diferite grupuri, discutând despre situația gravă a poporului. Ei pretindeau că fiecare om trebuie să aibă câte două iugăre de pământ pentru fiecare dintre copiii săi. De asemenea, ei considerau că muncitorii trebuie să fie angajați permanenți ai domeniului, cu un salariu corespunzător. În această adunare au fost aleși și delegații care urmau să participe la congresul de la Salonta.

Prim-pretorul de la Chișineu a dat dispoziții ca autoritățile și jandarmeria să supravegheze adunările și acțiunile muncitorilor agricoli și din două în două săptămâni să-l informeze prin rapoarte despre acestea. Potrivit lui, principalul motiv de nemulțumire a acestei categorii sociale trebuia căutat în faptul că la sfârșitul iernii și începutul primăverii situația muncitorilor agricoli se agrava datorită epuizării proviziilor alimentare și datorită faptului că în aceeași perioadă nu găseau nimic de muncă. Pentru a contracara această situație, a fost înaintat către comitat un memoriu în care se solicita aprobarea unui ajutor bănesc pentru demararea unor lucrări secundare în vederea angajării acestei părți a populației pentru efectuarea unor munci publice.⁴

La 8 mai 1904 PSDR ține un nou congres la Arad. Ca și în anul precedent, au participat delegați țărani din Mișca, Pădureni, Nădab, Țipari, Șepreuș, Satul Nou etc.⁵

Alte știri despre agitațiile țărănești din zona Chișineului datează din anul 1907, când la Mișca, Adea și Vânători au fost redactate petiții semnate de mulți localnici, adresate dietei și acuzând legile și măsurile aspre adoptate împotriva argaților.⁶

În preajma primului război mondial, elanul revoluționar cu suport social – democrat s-a mai potolit iar partidul lui Mezőfi intră într-o dezmembrare treptată. După atentatul de la Sarajevo, Austro-Ungaria va declara război Serbiei, iar în câteva zile doar războiul s-a mondializat. Acesta va avea consecințe grave asupra agriculturii,

țărănimea având de suferit în mod deosebit. În primul rând, majoritatea populației masculine fiind încorporată și trimisă pe front, se va ajunge – așa cum arăta subprefectul Aradului în rapoartele sale – la o acută lipsă a brațelor de muncă. În asemenea situație, greutatea muncilor agricole ajunge să apese asupra femeilor, a bătrânilor și copiilor. Gospodăriile țărănești au fost lovite și prin rechiziționarea animalelor de muncă și a inventarului agricol. Drept urmare, suprafețele însămânțate și producția agricolă vor înregistra scăderi semnificative.

Prin rechiziționările ordonate de statul aflat în război vor avea de suferit mai ales gospodăriile mici, care erau majoritare în zona în care se află comuna Mișca. În ultimul an al războiului, comisiile de rechiziții au trecut la adevărate percheziții, patronate de armată și soldate chiar și cu confiscarea cerealelor direct de la batoză.

Lipsa cerealelor și a celorlalte produse supuse rechizițiilor era resimțită în primul rând de către țărănimea săracă, foamea, lipsurile de tot felul și scumpetea insuportabilă agravând viața celor mulți, în vreme ce pentru unii războiul adusese „bogăție mare și huzur”, după cum se exprima protopopul de la Chișineu Criș într-un raport din 20 februarie 1918.⁷

Dureroase și irecuperabile au fost însă pierderile de vieți umane, războiul îndoliind sute de familii din ținuturile arădene. Iată doar câteva date din satele românești din zona Chișineului:

Localitatea	nr. locuitorilor	nr. caselor	nr. de morți
Cermei	4609	624	51
Grăniceri	4260	854	71
Mișca	1704	390	68
Moroda	1565	242	56
Nădab	2220	320	69
Socodor	5207	838	139
Șepreuș	4238	887	97
Zărand	3168	666	78
Sintea Mică	810	200	25

Dacă pentru satele prezentate numărul morților în război se ridică la 654, foarte mare a fost și numărul invalizilor, al orfanilor și al văduvelor de război. În plasa Chișineu Criș se găseau 129 de orfani de ambii părinți, numai în Mișca fiind opt dintre aceștia. ⁸

După intrarea României în război de partea Antantei, represiunile autorităților maghiare asupra populației românești se vor înăspri, grav afectați fiind intelectualii satelor (preoții și învățătorii)

NOTE:

1. E. Glück, Al. Roz, *Aradul muncitoresc*, București, 1982, p. 30
2. *Ibidem*, p. 32
3. Egyes Akos, *A parasztság Erdelyben a századfordulon*, București, 1975, p. 246
4. *Ibidem*, p. 249
5. *Ibidem*, p. 254 – 255
6. *Ibidem*, p. 256
7. Alexandru Roz, *Aradul – cetatea Marii Uniri*, Timișoara, 1993, p. 87 – 91
8. *Ibidem*, p. 94 - 96

XII. COMUNA MIȘCA DUPĂ 1918

Datele și informațiile istorice relative la evoluția demografică, economică, socială și culturală a comunei Mișca după anul 1918 sunt relativ numeroase însă păstrarea și sistematizarea lor în arhivele locale (primărie, școală, biserică) se înscrie în atitudinea generală față de documente și păstrarea lor – indiferența, neglijența, lipsa de preocupare. Pentru acest motiv, pentru perioada de după 1918 ne vom mulțumi cu date selectate dintr-un material imens care își va aștepta încă sistematizarea și cercetarea și cu date oferite prin chestionarea unor localnici în vârstă, deci cu o istorie locală orală.

Din punct de vedere demografic, numărul nașterilor și al deceselor înregistrate la primărie pentru satul Mișca denotă o încetinire sensibilă a ritmului creșterii naturale a populației și o îmbătrânire a acesteia, fenomene vizibile mai ales din anii 1960 – 1970 și concretizate în faptul că în anul 2002 în satul Mișca erau înregistrați 1215 locuitori, număr aproape egal cu cel al locuitorilor înregistrați de conscripția din 1828 ¹ și sensibil mai mic decât al celor înregistrați în 1918 ².

Pe baza datelor înregistrate în registrele de nașteri și decese se poate observa oscilația sporului natural al populației, determinată de scăderea relativă a natalității și de menținerea mortalității, în special a celei infantile, la valori extrem de ridicate: ³

Anul	Număr nașteri	Număr decese	Spor natural
1919	94	60	+ 34
1920	67	49	+ 18
1921*	94	68	+ 26
1922	63	37	+ 26
1923	93	48	+ 45
1924	73	60	+ 13
1925	61	40	+ 21
1926	78	51	+ 27
1927	82	34	+ 48
1928	72	36	+ 36
1929	72	72	-
1930	61	49	+ 12
1931	66	58	+ 8
1932	81	77	+ 4
1933	59	35	+ 24
1934	72	37	+ 35
1935	66	45	+ 21
1936	63	36	+ 27
1937	54	35	+ 19
1938	60	55	+ 5
1939	57	33	+ 24
1940	45	30	+ 15
1941	35	39	- 4

* Începând cu acest an, datele din registrele de stare civilă sunt redactate în limba română

Imediat după 1918, satul și comuna Mișca nu se diferențiau de celelalte sate din părțile vestice ale României întregite. Aspecte semnificative despre viața din Mișca din perioada interbelică ne sunt oferite în mărturiile lui **Ioan Haș**, colonel în rezervă, localnic. Pentru acesta „*Oamenii erau într-o criză financiară, sărăcie, din agricultură nu s-a putut face avere după primul război mondial. Îmi povestea taică-meu că după ce a venit din armată după terminarea războiului aveau o singură pereche de pantaloni care la munca câmpului erau folosiți pe dos și duminica erau folosiți pe cealaltă parte. Ulițele satului (străzile de azi) toamna și iarna, chiar și primăvara, erau pline de noroi, accesul spre centru se făcea cel mai adesea doar pe lângă garduri și prin grădini, fără să se țină seama de încălcarea proprietății dar și fără a aduce supărare vreunui concetățean. Pe timp de vară, ulițele erau pline de praful (colb), care ținea drept loc de scaldă pentru păsările de curte și totodată era locul de joacă al copiilor de pe ulițe.*

Casele erau acoperite cu paie și compuse din două camere, rareori din trei camere la cei mai înstăriți, cu gemulețe mici și foarte scunde, iar iarna dormeau și câte patru – cinci într-o cameră, pentru a economisi combustibil. Sobele erau zidite, lipite și văruiți și aveau o lespede deasupra pe care se putea fierbe mâncare, iar în curte familiile mai înstărite și-au clădit cuptoare de pâine în care la sfârșit de săptămână, când era posibil, coceau tradiționala pâine făcută din aluat de ziua pe timp de iarnă și din aluat de noapte pe timp de vară și tradiționala plăcintă coardă cu mac, brânză și scoacă”.⁴

Tot despre viața satului de dinaintea primului război mondial și a celui interbelic își amintește și localnicul **Găd Ioan**, acum în vârstă de 74 ani. „*Pe locul intravilan de casă actual al lui „ Ghina” (lângă Voana) prin anii 1800 funcționa Primăria localității Mișca iar în imobilul situat la nr. 125 a funcționat jandarmeria care avea o încăpere pentru arest pe termen scurt. În anul 1832 s-a născut Nikolaie Imbre, poreclit Klau, care mai târziu a devenit proprietarul*

acestui imobil, care era o clădire imensă acoperită cu șindrilă. Era mare gospodar, avea pământ și se ocupa cu creșterea porcinelor, care atunci era o ocupație de bază la mișcani. Spre toamnă, odată cu căderea frunzelor, turmele de porci ale lui Klau erau deplasate spre dealul Ineului și până în apropiere de Beliu. Se spune că la plecare aveau un efectiv în jur de 200 de porcine iar la întoarcere efectivul era mult mai mare; neexistând diferențe între însemnele cu care erau marcați porcii se zvonea că sporurile erau rezultate din comerțul „la negru” cu Lică Sămădău, personajul din nuvela „Moara cu noroc” de Ion Slavici, care de asemenea face prezentarea evenimentelor din acea vreme, Ion Slavici fiind născut în localitatea Șiria, județul Arad.

Știindu-se că Nikolaie Imbre (Klau) prosperase din afacerea cu porci și avea mulți bani, cei cu îndeletniciri de hoți n-au stat pe gânduri și s-au gândit să-i facă o vizită, fiind însă induși în eroare deoarece, de regulă, Imbre când își planifica o plecare populariza o direcție capcană pentru a nu se ști pe ce drum călătorește pentru a preveni atacul hoților; așa întâmplându-se și acum când cei trei hoți știind exact în ce loc se află casa de bani au dat să spargă peretele pentru sustragerea banilor, însă Imbre a fost vigilent, a pândit de sub gardul de nuiete al fostei primării și când să aibă loc atacul asupra casei de bani i-a surprins pe hoți : „-Măăă !!!, ce face-ți?” Auzindu-l, hoții speriați au dat să fugă dar el a tras cu revolverul un foc împușcându-l pe ultimul dintre hoți. Casa de bani a lui Nikolaie Imbre (Klau) a fost predată de fiul lui (Mitru Bârcii) la CAP Mișca unde se află și în prezent.

Revenind la povestea legată de locul vechii primării, bătrânii spun că pe locul actualului nuc noaptea țâșnea o flacăra, semnalând că ar exista o comoară îngropată, unde într-adevăr s-au și găsit câteva monede datând de pe vremea Mariei Tereza.

Pe aceleași locuri când s-au făcut săpături pentru diferite construcții s-au găsit schelete care păreau a fi îngropate mai multe împreună, și care după dantura intactă și dimensiunile osoase

indicau că victimele au fost răpuse în jurul vârstei de 12 - 14 ani. Se presupune că acestea ar fi fost cu sute de ani înainte victimele ciumei sau holerei ce s-a abătut asupra acestei zone.

Nobilul maghiar care avea domeniul Mișca avea trei gospodării mari, una era pe locul actualei păduri „Livada” și avea legătură cu târgul din Chișineu Criș pe drumul numit „Corhana”, care era mărginit de un soi de arbust ornamental (brăduț), a doua gospodărie era în apropiere de „Holumburi”, iar a treia „La Guiști” care era tabăra de vară a tineretului bovin. Periodic, când tineretul bovin atingea greutatea de 100 kg se pregăteau loturi pentru a fi duse la târg, la Bekescsaba sau în Austria, fiind folosiți pentru prepararea mâncării tradiționale „Gulas”

O altă fermă, tot proprietate a nobilului maghiar, era situată lângă locul unde astăzi se găsește ferma de la Trestie și acolo era o crescătorie imensă de porci în apropierea căreia era și o stație de cale ferată pentru trenul care făcea legătura între Satu Nou și Jula. Aici trenul staționa pentru a alimenta locomotiva cu apa necesară motorului din fântâna care există încă, iar în graiul localnicilor alimentarea locomotivei era numită „adăparea bicii”.

La marginea satului era o moară, care era pusă în mișcare prin învârtire de către cai înjugați și avea un mecanism compus din „măsele” de piatră, care deservea localnicii măcinând porumb și alte cereale; finalizarea procesului de măcinat era semnalizată sonor printr-un clopoțel care indica faptul că următorul client poate alimenta. Moara era situată în locul unde astăzi se află casa cu nr. 625, la capătul cimitirului pentru neoprotestanți.

Se mai spune că pădurea Adea s-a întins până la marginea localității, liziera fiind populată mai ales cu specii de peri, ale căror fructe erau folosite cu succes în obținerea țuicii tradiționale, printr-un proces care se desfășura în cazane special amenajate și deținute în regim privat.

Tratamentele medicale se făceau mai mult cu plante (ceaiuri) și chiar cu descântece (boboane). După medicamente mișcanii se

deplasau în localitatea Zerind unde funcționa o unitate care vindea produse farmaceutice numită „Potica”; în lipsa banilor vânzarea se făcea la schimb cu produse, de exemplu pentru țigări medicinale folosite la tratarea „chehei” (astmă) se plătea cu două ouă de găină, un pachet de țigări Mărășesti la fel, ca și un pachet de chibrite. Pentru a economisi bețele de chibrit care reprezentau un lux la acea oră, la aprinderea lămpii ori a țigării transportul focului de la sobă la aceste nevoi se făcea cu așchii din tulpini din cânepă tăiate la o lungime de aproximativ 25 cm, numite „păzdăr”.

Se mai spune că bărbații aveau un fizic foarte bine dezvoltat și rezistau foarte bine eforturilor fizice peste puterea normalului. Un exemplu: Onuțu Vidului căra pe umăr pomi din pădure, tulpini întregi de o lungime și grosime impresionantă, din haltă în haltă lăsând rând pe rând câte unul și până seara ajungea cu toți acasă.⁵

Bătrânul **Gui Traian**, născut în anul 1905 și stabilit acum 25 de ani în Chișineu Criș, își aduce și el aminte: „Îmbrăcămintea de cele mai multe ori era confecționată manual din țesături prelucrate cu ajutorul războiului de țesut și mai rar confecționată la comandă, de asemenea și încălțăminte care era o mare grijă pentru părinți, mai ales când se apropia toamna.

Cu tot greul, mișcanii aveau însă mândria de a nu se lăsa pradă sărăciei și cum puteau făceau față în așa fel încât atunci când ieșeau între lume erau bine îmbrăcați și încălțați. În vremea când rușii treceau cu trenul prin stația de cale ferată Zerind, se dădeau jos și întrebau „sat românesc îi?” și dacă răspunsul era da, se îndreptau spre el cu grămada și cereau de mâncare, de cele mai multe ori înnoptau și pe la casele mișcanilor. Se mai mutau cu frontul, iarăși se întorceau și se luptau împotriva ungarilor.

Mi-amintesc cum trăgeau cu tunurile, podurile au fost minate, podurile construite demult aveau un loc pentru mină, o cutie unde în caz de nevoie, se punea mina și reușita distrugerii acestuia era sigură. Treaba asta n-o știa toată lumea.

În perioada interbelică prin Mișca circula un tren pe linie îngustă, care transporta mai mult marfă, adică material lemnos. Se spunea că este cel mai bun lemn de lucru lemnul din pădurile de șes, deoarece este foarte îndesat, acesta era dus până la Jula de unde se spunea că lua alte direcții.

La târg mișcanii mergeau cu animalele pe jos sau cu căruța. Drumul străbătut era prin Zerind – Iermata Neagră – Jula. Mai târziu, târguri bune erau și la Zerind (pe locul actualelor clădiri de primărie și dispensar unde se ținea târgul de animale), de-asemena și la Vânători, prin anii '30.

Drumul din Zerind era pietruit, căruțele erau trase mai mult de boi, caii erau mai rari și se găseau la gospodării puternice. Și părinții noștri s-or ocupat cu boii, însă după ce-am crescut noi, eu și fratele meu, nouă nu ne-o plăcut cu boii că bunul nostru, tatăl lui mama, avea cai, și apoi ne-o dat a pereche de cai, la schimb pe una de boi; ne plăcea la copii cu caii. În acea vreme, caii tineri nu s-au prins (înămat) la căruță până nu împlineau 3 ani.

Ocupația principală, de fapt singura, era agricultura. Se cultivau cerealele, printre care și orezul în câmpul mare (tarlaua de dincolo de Teuz, dintre Zerindul Mic și Vânători). Orezăriile erau în administrarea statului, parcelele au fost făcute cu roaba, distribuirea

apei în parcele era foarte bine organizată prin stăvilare, cum era la colțul pădurii Lunca, la podul lui Căsoaie, numele acestuia derivând exact de la clădirea imensă din cărămidă care a fost construită pe latura stângă înainte de acest pod și folosea ca centru pentru administrarea orezării și de asigurarea acesteia cu apa necesară.

Arăturile se făceau toamna sau primăvara, se pregăteau bine, apoi se semăna cu mâna grâul, prin împrăștiere, iar porumbul se puneă sub brazdă, lăsându-se între fiecare și două brazde interval de sapă.

Plugurile erau la început și din lemn, dar mai apoi s-au procurat din fier, din târg de la Jula și erau fabricate la Debrețin și cele mai căutate erau mărimea 6 deoarece erau mai ușoare pentru animale.

Recoltatul se făcea manual, și la păioase partea de scoatere a bobului din spice se făcea cu ajutorul batozelor tatălui lui Pișta Petrii Șimii, care a avut două batoze. Cu timpul, s-au asociat și alte familii și au reușit să mai aducă câteva batoze în sat. Păioasele erau tăiate manual, adunate în chite, mănunchiuri și depozitate pentru a fi deplasate la batoze.

Deplasarea batozelor se făceau cu 6 cai și cel mai bine cu boii deoarece pornirea de pe loc o făceau fără prea mult efort. Funcționarea mecanismului batozei care scotea boabele din spice era pe baza unui motor cu aburi care funcționa prin arderea în cazanul acestuia a resturilor de paie rezultate din curățitul boabelor.

Printre alte culturi se cultiva și cânepa pentru fuior care după ce era topită și trecută apoi prin toate procesele de melițare, scărmănare, pieptănare, ajungea la stadiul de fuior și era toarsă iarna de către femei, firul folosindu-se la diverse țesături simple sau cu alesături (motive populare). Topitul cânepii se făcea de regulă în baltă „la țigani”, se dădeau la fund snopii până se ajungea la muierea tulpinilor, asta după timp de câteva zile; odată cu această operație, datorită concentrației de substanțe rezultate din topirea cânepii, peștii ieșeau în majoritate amețiți deasupra apei înspre bucuria copiilor care le veneau de hac.

Se știa că lângă Holumburi era un baron, nu i s-a cunoscut numele, se știa însă că centrul lui era în Chișineu Criș. Oamenii îi

ziceau Hărățag, care a crescut mai mult oi și boi. Hărățagul își lucra cele 3 moșii Holumburi, Livada și Trestia cu părinții noștri; la Trestie a avut clădiri mai mici, pe lângă astea mai avea încă o hodaie și la Șanțuri unde ținea boi și vaci. Hodăile erau făcute din piatră și curțile erau împrejmuite cu pruni, meri și peri.

La Livadă Hărățagul avea o hodaie mare unde jumătate satul lucra mai târziu. Se spunea că livada a fost ocupată de „vagabonzi” nu știi cât timp, însă se cunoștea că în livadă a luat ființă un sanatoriu pentru cei cu probleme psihice. La Trestie era ferma pentru porci care avea o groapă destul de lată unde porcii se puteau scâlda în voie .

După Hărățag, ne mai amintim de Klau (Nicolae Imbre) care își ținea porcii dincolo de Teuz, unde astăzi pot fi văzuți câțiva duzi răsfirați. Iarna îmi amintesc că-și ducea porcii la deal, el avea legături cu acei de pe dealuri de la Ineu încolo, zonă în care se știa de furturi de porci.

Clasele ce diferențiau localnicii gospodari erau nominalizate pe două criterii: de agricultor și econom, al doilea însemnând un gospodar cu cunoștințe multilaterale și destul de descurcăreț.

În sat funcționa o moară care producea ulei din floarea soarelui, semințe de dovleac, precum și uruială. Funcționarea morii era asigurată cu caii.

Pe la începutul anilor 1920 se cunoaște că printre alte indeletniciri mișcării s-au ocupat și cu albinele (apicultura). Familiile erau adăpostite într-un fel de coșuri țuguiate din împletitură de salcie, bine lipite la exterior cu lut. Acestea erau așezate pe niște băncuțe din lemn și pe timp de iarnă erau învelite cu tulei (resturi de tulpini de porumb).

Se spune că starea economică a localității noastre nu era prea bună datorită sprijinului redus din partea autorităților din acea vreme, pe motivul că nu aveam în localitate decât 6 unguri.

O altă populație, numită de către localnici „țigani”, s-a stabilit mai târziu în număr neînsemnat, până la 7 familii, care au primit loc pentru a se stabili la marginea satului lângă balta de lângă nr.

1. Aceștia își câștigau existența prin prestarea diverselor munci, produceau văiuguri (cărămizi din chirpici), finisau locuințele oamenilor prin lipirea podurilor, fațadelor etc. Puțini erau cei care trăiau din cerșit. De asemenea, tot din rândul lor era compusă și orchestra de muzică care în acea vreme se numea „hidede „, și înveselea pe toți cei dornici de distracție și joc în zilele de sărbătoare.

Teuzul, înainte de îndiguirea părții dinspre sat, făcea mari stricăciuni, începând de la Sintea încoace toate apele se adunau în cursul Teuzului și al răstocii, și practic între ele pe timp ploios se forma o adevărată „deltă” care se revărsa, prin intermediul șanțurilor spre gospodăriile populației din vetrele mai joase, ale căror locuințe erau afectate și dărâmate de cele mai multe ori, aceștia căutând să se mute în locuri mai ridicate. Pentru îndiguirea Teuzului s-a început acțiunea de la Sintea Mare încoace și timp de câțiva ani s-a ridicat digul cu roaba.

Spălatul hainelor se făceau în curte sau la Teuz, hainele fiind cărate cu căruțele, punând și hrană animalelor pentru perioada cât dura spălatul acestora. Hainele fiind țesături destul de groase și greu de spălat la mână erau lăsate la înmuiat, după care pe o măsuță cu 4 picioare din țărushi, care era fixată în apă se întindeau hainele pentru a fi săpunite cu săpun de casă și după ce erau bine înmuiate și înspumate li se aplicau niște lovituri cu un obiect numit „mai”, care semăna cu o lopată îngustă și destul de greoaie fiind din lemn de esență tare, de regulă din stejar. După batere hainele se clăteau bine în Teuz și se storceau. În această operație era nevoie de încă o persoană, deoarece una ținea un capăt și cealaltă răsucea de la celălalt până nu se mai scurgea apă din ele, apoi erau întinse pe iarbă pe malul Teuzului sau pe sălciile din apropiere, iar în timp ce se uscau spălătorii făceau o scaldă pe cinste.

Locul de scaldă cel mai vechi se cunoaște ca fiind pe vechiul curs al Teuzului, astăzi în spatele școlii generale, în spatele grădinilor; mai târziu se amintesc încă două locuri, scărița fetelor și scărița băieților, precum mult mai târziu „ochiul Sâii”.

Pescuitul și vânatul au fost din totdeauna o preocupare ce făcea

parte din plăcerile mișcanilor. În partea susanilor se amintește că erau feciori care prindeau iepurele cu fuga, printre aceștia amintesc pe Pavelea Băbarului (Toma), pe Petrea Fraicon (Barbură) și alții.

6

Prezența pădurilor și a fondurilor de vânătoare în zonă asigura lemnul necesar încălzirii pe timp de iarnă și cel necesar construcțiilor și tâmplăriei, în vreme ce vânătoarea era practică de puțini dintre localnici. Trupurile de pădure ce formează Ocolul Silvic Criș au aparținut grofilor maghiari (se poate afla aceasta și din hărțile existente din acea vreme în arhiva Ocolului Silvic Criș). După primul război mondial aceste trupuri de pădure (Socodor, Somoș, Sintea, Adea, Holumburi, Lunca, Livada, Pereș) au făcut parte integrantă ca anexă sau brigadă care a fost sub îndrumarea și administrarea Ocolului Silvic Ceala.

Și, după cât se cunoaște, în Chișineu Criș pe strada Swaier nr. 8 (actualmente strada „Primăverii” nr.8) s-a aflat sediul Brigăzii Silvice („Casa Pădurilor Statului”) de unde au fost conduse toate aceste trupuri de pădure de un singur brigadier cu numele de Lăzărescu.

Menționăm că nu toate aceste trupuri au avut sediu de canton și nici pădurari titulari asupra pazei și gestiunii lor; astfel, de exemplu, trupul de pădure Lunca a aparținut trupului de pădure Holumburi, de asemenea trupul de pădure Sintea a aparținut trupurilor de pădure Adea și Holumburi.

Toate aceste trupuri de păduri, așa cum am arătat mai sus, au aparținut statului român.

Vânătoarea de asemenea era sub controlul statului român și după câte se cunoaște trupul de pădure Socodor cu fondul de vânătoare aferent a fost închiriat familiei Brătienilor, această concesionare prelungindu-se până la abdicarea regelui. Domnul **Vălcan Ioan** ne-a oferit informațiile următoare: „*Fondul de vânătoare l-a avut ca administrator pe Bobu Ardelean, cu doi paznici de vânătoare. Amintim aici că unul dintre ei a fost Tămaș Ioan, celălalt fiind din Socodor. După cum ne amintim, în anul 1935 aceste trupuri de pădure s-au desprins de Ocolul Silvic Ceala formând Ocolul Silvic „Crișul Alb”. Ca organ de conducere a fost inginerul*

șef Teodorescu, transferat de la Ocolul Silvic Lipova, iar ca sediu în Chișineu Criș a fost folosită clădirea din cartierul Pădureni, strada Înfrățirii, pe actualul loc al asociației agricole. Acest sediu a început să funcționeze chiar din ziua de 1 mai 1944 .

După naționalizare, sediul a fost stabilit pe strada Înfrățirii pe locul protopopiatului , care a fost mutat pe locul unde este situat noul spital din Chișineu Criș.

Odată cu instalarea inginerului șef, pădurari subordonați au început să-l urmeze în continuare în funcțiile care erau și să-și desfășoare activitatea ca pădurari la trupurile din pădure.

După cum bine ne amintim, ca pădurar silvic la Holumburi s-a stabilit Bradin Vasile din Cuvin, la pădurea Adea pădurarul Mircea, la Socodor Rica - Vuculescu și Ciorău Lazar.

Noua structură între anii 1935-1937 a Ocolului Silvic s-a reșezat cu excepția trupului de pădure Socodor, care aparținea cu fondul de vânătoare Brătienilor, din restul trupurilor de pădure cu fondurile de vânătoare aferente a luat ființă „Ocolul Silvic Regal de Vânătoare” și odată cu aceasta a avut loc încadrarea paznicilor de vânătoare, care ca obligații aveau în sarcină paza, ocrotirea și dezvoltarea vânatului (în special vânatul mic – iepure, fazani, potârniche). Astfel, îl amintim pe pădurarul Bejan Petru (a Silai), cel mai iscusit paznic de vânătoare din acea vreme, amintim că dânsul din tinerețe a funcționat ca paznic în regat și odată cu formarea „Ocolului Silvic Regal de Vânătoare” și în zona noastră a fost transferat în cadrul Ocolului Silvic, luând în pază și administrare fondul de vânătoare Lunca; mai târziu pentru a-i fi mai ușor în exercitarea serviciului și profitând de faptul că avea o suprafață de teren în apropierea digului (rampa spre Ciocoi) și-a construit o casă de locuit proprietate personală.

Mulți mișcani au fost angajați ca pădurari în timpul brigadierului Bejan Petru (a Silai), datorită influenței sale favorabile pe lângă superiorii din acea vreme. Trebuie să menționăm că după circa 2 ani el s-a transferat la cantonul Holumburi unde ajunsese vecin cu Bradi Vasile, și a funcționat acolo până la instalarea regimului comunist când s-a pensionat.

În locul lui Bejan, la „Lunca” a fost adus pentru a lua în pază și administrare Gui Petru (Petre Bubulichii), după care a urmat Gui Teodor (Pircu), pe acesta urmându-l Mătiuț Teodor (Ciocoi).

Amintim contribuția unor pădurari la paza și ocrotirea vânatului de pe raza Ocolului Silvic Chișineu Criș : Mătiuț Samoilă, Gui Dumitru (al lui Mitru Mihai), Gui Petru (Petrea Bubulichii), Lung Teodor (Todor a Jupunului, căzut în al doilea război mondial), Haș Petru (al Șopotii, căzut tot în cel de al doilea război mondial), Albu Petru (Petruța Homnoj), Albu Ioan (Onuțu Homnoj), Lung Petru (Jupunu), brigadieri din 1964 până la pensionare. Vălcan Ioan, brigadier din 1986, a funcționat la brigada Somoș iar Fărcaș Pavel (a Grofului) la pădurea Lunca și alții.

Ca pădurari, atât silvici cât și de vânătoare, îi mai amintim pe Gui Aurel (al Murgului), Gui Mihai (al Piștii), Tămaș Traian (al Anușchii), Tămaș Teodor (al Anușchii), Vlad Ioan (al Aurelii), Haș Dumitru (Cioara), Gui Teodor (a Bubulichii), brigadier la pădurea Socodor, Bejan Teodor, Moț Dumitru.

Se cunoaște, de asemenea, că asociația vânătorilor și pescarilor sportivi l-a avut ca secretar de filială și pe mișcanul Lung Pavel (Veluțu Jupunului), iar astăzi tot mișcani continuă să ocupe funcții importante în administrația acestei instituții.”⁷

Ocolul silvic regal de vânătoare îl avea ca administrator pe căpitanul Ciorogaru, care îndruma toată activitatea de pe terenurile de vânătoare ale Ocolului Chișineu Criș, făcând periodic inspecții și bazându-se pe sprijinul brigadierului Bejan Petru.

Domnul Vălcan Ioan continuă: „*Prin anii 1936 – 1937 ei au stabilit locul în care a luat ființă crescătoria de fazani, unde a fost construit actualul pavilion. S-a pornit în primii ani cu 800 de fazanițe și 200 de cocoși. A început construcția volierelor pentru iernat care erau împrejmuite pe o suprafață de aproape 2 hectare și acoperite cu plasă. De asemenea, au fost construite volierele pentru reproducție, cu boxele necesare pentru clocirea ouălor, iar cloștile necesare erau procurate din localitățile învecinate. După fiecare clocire se obținea un efectiv de 1 200 de pui pe serie iar după 6 – 8 săptămâni aceștia erau lăsați în libertate. La început, când crescătoria și-a pornit producția, din Mișca au fost responsabili „fazanierii” Albu Petru (Petrea Homnoj), Vălcan Teodor (a Trocului), Lungu Petru (Jupunu), iar ca muncitori Floarea Buștii, Florita Cucurbetii și, mai târziu, Meleag Sofia, Meleag Saveta, Lung Ana, Barbură Petru și Tamaș Traian.*”⁸

Fiind situat între cursuri importante de apă, satul Mișca nu era amenințat doar de inundații ci beneficia și de posibilități de practicare a pescuitului, sursă importantă de hrană dar și posibilitate de divertisment într-o lume și o vreme care ofereau prea puțin în acest sens. În acest sens, Gui Traian își aduce aminte că: „*Pescuitul era o mare tradiție încă de la copii începând, aceștia având o metodă tare iscusită și care nu necesita nici o momelă, nici obiecte de pescuit deoarece consta în străbaterea dintr-o latură în cealaltă a porțiunilor mai scăzute ale râului Teuz prin împingerea cu mâinile în poziția șezând a corpului și cu picioarele desfăcute pentru a intra peștii și când se ajungea la mal era nevoie de o a doua persoană care să blocheze ieșirea peștilor pe sub genunchi și așa peștii rămași între picioare nu mai aveau scăpare. Această metodă specială s-a numit prinsul peștilor cu „cracii” și era practică numai de copiii mișcani, cu vârste de până la 8 – 9 ani.*”

Pescuitul de către adulți se mai practica cu undița, mai rar cu plasa, și cei mai iscusiți se foloseau de mâini, căutând în scobirile din malurile apei sau pe sub pietrele de pe fundul râului.

Pe timpul cald de primăvară și toamnă se obțineau rezultate bune la crap, lin, biban, roșioară, caras, plătică, țipar, somn pitic, somn (harcă) și alte specii de pești de apă stătătoare. Pe timp de iarnă se practica pescuitul la copcă, capcanele la copcă cu paie, urmărirea peștilor prin gheață și aplicarea aproape de aceștia a loviturilor de topor pentru a-i ameți și alte metode nepermise de lege.

Pe timp de iarnă și primăvară cea mai „vânată” specie era știuca.

Cea mai performantă captură cunoscută pe râul Teuz a fost un somn în greutate de 45 kg și cu multă osteneală s-a reușit a fi scos din apă.”⁹

Alte aspecte ale localității Mișca din perioada interbelică sunt surprinse de Domnul Haș Ioan, atunci când vorbește despre hora duminicală a satului: „Era întreținută de așa zisă „hidreda mică”,

orchestră populară ce distra tinerele fete și feciorii și de „hidreda mare” care de asemenea era o orchestră de muzică populară care întreținea dansul pentru cei însurați. Locul horei era lângă Laboș, între arteziană și primărie, mai târziu urmând a fi mutat pe colț înaintea de parohia ortodoxă și se numea „sală de joc”, unde mamele care își însoțeau fetele, în timp ce acestea dansau, comentau comportamentul diferitelor perechi precum și desfășurarea jocului. Pe acest așezământ, mai târziu, și-a desfășurat cursurile școala primară cu învățătorul Lentz, timp de trei ani, după care s-a continuat activitatea școlară pe locul actualei primării, unde în partea dinspre curte era o singură sală și în actuala sală de ședințe era o altă sala de clasă; pe locul actualei remize de pompieri respectiv al poliției era grajdul directorului, unde acesta își ținea calul cu hinteul (trăsura pentru deplasare).”¹⁰

Cu toate acestea, așa cum o spune și bătrânul Gui Traian, *cu tot greul, mișcanii aveau însă mândria de a nu se lăsa pradă sărăciei. Însă pentru ei greul cel mare de-abia începea. Cel de al doilea război mondial a afectat în ultima sa parte și comuna Mișca. Colonelul în rezervă Ioan Haș își amintește acest moment: „După al doilea război mondial (de fapt, imediat după 23 august 1944 – n. a.) s-a stabilit armistițiul de la București (armistițiul a fost, în realitate, semnat la Moscova, la 12 septembrie 1944, n.a.), perioadă în care directorul școlii a trecut pe la taică-meu care era casier la cooperativă și a zis: „ - ...bace Ianoș să știi că s-a pus pacea ,, în înțelesul lor s-a spus că s-a terminat războiul, însă nu s-a prevăzut că în partea de vest au rămas așa zișii grăniceri în număr mic; armata ungară fiind mai numeroasă a trecut granița la noi și în momentul respectiv am intrat într-un fel de alarmă, grănicerii au fost obligați să se retragă fiind puțini la număr, veștile au circulat, telefonul a funcționat, pe la primărie s-a zvonit că vin unгурii și cu toții ne-am împachetat ce am putut fiecare, alături de părinții noștri, care au pus în căruțe strictul necesar și ne-am refugiat alături de alți mișcani dincolo de*

Bocsig, pe Valea Iarcoşului, în apropierea unui conac de lângă o pădure. În acest loc ne-am întâlnit și cu Titus Popovici, refugiat pentru același motiv, și care a stat cu noi aproximativ două săptămâni. După ce înaintase armata sovietică s-au dat lupte în zona Gurahonțului, ungerii s-au retras și ne-am întors acasă, în fruntea celor refugiați a fost îndemnat să stea tatăl meu deoarece cunoștea perfect limba maghiară. În timpul întoarcerii din refugiu ne-am întâlnit doar cu un biciclist maghiar, care avea o bicicletă foarte rezistentă, cu cauciucuri pline; noi circulasem pe drumuri de țară, ocolind șoselele și ajunși în sat am auzit că la primărie fusese instalat steagul maghiar, însă bineînțeles că acesta fusese înlocuit imediat după sosirea refugiaților cu cel românesc.

Din cele povestite de bunica Estera, am aflat că ea a rămas acasă și că nu au fost nici un fel de probleme în perioada trecerii ungerilor prin Mișca. Estera Haș, născută în 1879, a slujit ca bucătăreasă șefă la Conacul Hertăgului al domeniului Musai Tănear, și, printre alte atribuțiuni, supraveghea pregătirea hranei pentru proprietarii moșiei și pentru muscalii care munceau pe moșie. Într-o bună zi aceștia s-au răscolat, refuzând să mai lucreze pe motivul că pâinea era de proastă calitate, ceea ce era adevărat deoarece bucătăreasa șefă era de câteva zile lipsă din cauza unei boli. Mulțumirea tuturor a fost când Estera, bucătăreasa șefă, a revenit, îmbunătățindu-se imediat calitatea tuturor preparatelor pregătite la moșie.

Retragerea ungerilor s-a făcut prin Zerind pe malul drept al Crișului Negru; ei și-au instalat dispozitive de luptă inclusiv în turnul bisericii de la Zerind, și au opus rezistență destul de serioasă. Rușii au înaintat și au făcut o cercetare, stabilind care ar fi noua linie a frontului. Ei erau cu armată numeroasă și aveau în dotare o armă deosebită ca eficiență numită katiușă. Aceasta a fost instalată pe marginea drumului mare deoarece era purtată de mașini grele care nu puteau circula pe un drum de țară care era doar pietruit în acea vreme, iar acuma ține loc de șosea națională.

Într-o dimineață ne-am trezit pur și simplu într-un zgomot sacadat și continuu încât trepida pământul și geamurile, înțelegând cu mult mai târziu că s-ar putea să fi fost proiectile reactive nedirijate pentru că plecau pe un sistem de șină, nu erau expulzate pe țeavă cu ghinturi și se spunea că bat pe metru pătrat. În procesul de retragere ungerii au minat toate podurile, printre care și cel de la Tămajda, de cale ferată, podul de legătura rutieră peste Criș cu Tămajda și podul Roșu, situat peste râul Teuz înainte de vărsare în Crișul Negru, acolo unde până și astăzi se pot vedea urmele bombardamentelor. Bubuiturile exploziei au fost foarte puternice în Mișca încât au crăpat la unele locuințe geamurile de la ferestre. După aceea s-a aflat că datorită armatei și a tehnicii din dotare sovieticii au reușit să oblige armata maghiară să se retragă înspre partea Tisei.

Refacerea podurilor n-a durat mult, pentru că oamenii din comună au fost obligați să meargă sub pază sovietică și să refacă podurile iar în două săptămâni s-au dat în folosință podul din lemn cu calea ferată peste care trenul trecea la pas, aprovizionând frontul. În perioada în care podurile peste Criș au fost distruse, trupele care mergeau spre front veneau dinspre șoseaua principală din Mișca și treceau peste Crișul Negru folosindu-se de comp (plută – bac). Până când s-a refăcut podul, soldații sovietici erau repartizați la diferite familii de mișcani să înnopteze. Ce s-a mai sesizat la armata rusă a fost faptul că tot timpul se ținea legătura cu frontul prin stație de emisie și recepție cu antene și se conversa în limba rusă. În trecerea lor, printre soldații ruși au fost cazuri de necinste, hoție, confiscau sub amenințarea armei pasări, animale, mai ales cai.”¹¹

Odată cu începutul celui de al doilea război mondial, sporul natural al populației satului Mișca înregistrează valori extrem de scăzute și în mulți ani, așa cum se poate observa din tabelul următor, înregistrează chiar valori negative¹²:

Anul	Număr nașteri	Număr decese	Spor natural
1942	30	46	- 16
1943	23	28	- 5
1944	44	40	+ 4
1945	39	36	+ 3
1946	55	30	+ 25
1947	50	32	+ 18
1948	42	30	+ 12
1949	41	14	+ 27
1950	50	27	+ 23
1951	29	21	- 8
1952	37	31	+ 6
1953	34	14	+ 20
1954	41	23	+ 18
1955	31	15	+ 16
1956	35	16	+ 19
1957	30	28	+ 2
1958	33	14	+ 19
1959	24	5	+ 19
1960	24	8	+ 16
1961	3	7	- 4
1962	15	26	- 11
1963	18	26	- 8
1964	9	12	- 3
1965	4	12	- 8
1966	6	11	- 5
1967	9	12	- 3
1968	31	40	- 9
1969	60	62	- 2

Sporul natural constant negativ dintre anii 1961 – 1969, precum și numărul mic al nou-născuților se datorează și faptului că multe nașteri încep să aibă loc la maternitatea spitalului din Chișineu – Criș, înregistrarea nou-născuților făcându-se tot acolo, în vreme ce majoritatea deceselor se produc la domiciliu și continuă să fie

înregistrate la primăria comunei. O altă explicație a scăderii natalității este dată de faptul că multe familii tinere preferă să se mute în orașele din apropiere (Chișineu Criș, Salonta, chiar și Arad) unde bărbații, mai ales, puteau să-și găsească cu ușurință un serviciu sigur, cu salariu atractiv, evitând astfel ofensiva colectivizării agriculturii și posibilitățile restrânse și mizere oferite de rămânerea în satul care începea să se schimbe, dar nu în bine.

Fenomenul stagnării și al scăderii demografice continuă și se accentuează după 1970, cauzele sale fiind, în continuare, scăderea natalității și accentuarea migrației

tinerilor spre oraș. Acest ultim aspect înscrie Mișca în curentul general care se produce la nivelul tuturor satelor românești din ultimele decenii ale secolului XX și din primii ani ai secolului XXI – îmbătrânirea populației.

Una dintre cele mai grave probleme demografice cu care s-a confruntat comuna Mișca, dar care era și o problemă generală, a fost mortalitatea infantilă extrem de ridicată. În acest sens, registrele de stare civilă indică următoarele cifre ale deceselor survenite la copii înainte de împlinirea vârstei de două luni, respectiv de doi ani ¹³:

Anul	Total decese	Decese copii până în două luni / până în doi ani
1922	37	12 / 9 (total = 21)
1923	48	12 / 7 (total 26)
1924	60	19 / 8 (total = 27)

Atunci când mortalitatea aceasta, care secera vieți care nu apucau nici măcar să știe ce este viața, a fost adusă la un indice acceptabil prin anii 1960 – 1970, demografia comunei Mișca va ajunge să se confrunte cu un alt fenomen: scăderea constantă a natalității, cauză a creșterii severe a mediei de vârstă a locuitorilor.

După anul 1918, comuna Mișca a intrat sub administrația românească însă vor mai trece trei ani până ce limba română s-a impus definitiv ca limbă oficială în administrație și școală. Până în anul 1930 în localitate va funcționa o școală confesională cu o singură clasă și un singur post de învățător. Cel mai vechi catalog care se mai păstrează în arhiva școlii din acea perioadă datează din anul școlar 1923 – 1924. În singura clasă care funcționa atunci în școala și la care predă tânăra învățătoare Ecaterina Ciupe erau înscriși un număr de 76 de elevi, dintre care băieți erau 47. La sfârșitul anului școlar un număr de 13 elevi au obținut calificativul foarte bine, iar 15 elevi au fost declarați repetenți, fapt care denotă o pregătire de nivel mediu a elevilor. Catalogul pentru anul școlar 1924 – 1925, completat de aceeași învățătoare prezintă o situație asemănătoare: 62 de elevi înscriși, însă doar doi au calificativul foarte bine, 20 de elevi fiind declarați repetenți iar 3 neșcolarizați. În plus, apare o clasă de adulți pentru școlarizare în care sunt înscriși 40 de „elevi” dar la examenul de absolvire s-au prezentat doar 12 dintre aceștia.¹⁴

După anul 1930 școala confesională este desființată iar instituția școlară de stat dobândește o importanță mai mare, fapt care reiese și din diferențierea elevilor pe clase de studiu (I – VII) și din angajarea

unui număr de doi învățători și trei profesori care predau fiecare mai multe discipline școlare. Printre primii învățători merită menționați Gheorghe Costa, Petru Buga, de origine gorjană, căsătorit cu învățătoarea Ecaterina Ciupe, și Petru Vălcan, deoarece toți au activat până la pensionare la școala din Mișca. În același timp, copiii de vârstă școlară sunt obligați să frecventeze cursurile școlii, gradul de școlarizare depășind 85 %. Acest grad era mai ridicat la clasele mici, el scăzând pentru clasele a VI-a și a VII-a din diferite cauze, principale fiind folosirea copiilor la muncile agricole.¹⁵ Astfel, în anul școlar 1938 – 1939, în clasa a V-a erau 42 de elevi, în a VI-a doar 32 de elevi, iar într-a VII-a numai 15. În privința promovabilității, potrivit normelor ministerului de resort, între 3 și 8 elevi obțineau medii de peste 8, în vreme ce 3 – 8 dintre ei rămâneau repenți, repenția devenind și ea o cauză deloc neglijabilă a abandonului școlar și a neșcolarizării integrale.¹⁶ Pentru remedierea acestor aspecte, au fost adoptate mai multe ordine ale ministerului învățământului, unul dintre acestea prevăzând ca părinții elevilor care absentează de la școală fără motive medicale să fie obligați să presteze munci în folosul comunității atâtea zile câte au lipsit nejustificat copiii lor.¹⁷

Pentru unele aspecte ale școlii din perioada interbelică semnificative sunt amintirile lui **Gui Traian**, 95 ani, localnic (născut în 1905, stabilit în Chișinu Criș în urmă cu 25 ani). Astfel, „după 1900 școala funcționa în două localuri, unul cu predare în limba română, celălalt în limba maghiară. Școala românească funcționa lângă actuala biserică ortodoxă, pe locul parohiei, și învățător era Gui Aurel (Penii), care era un bun român și învățător bun, stăruia de elevi să învețe, cu toate că mentalitatea celor mai mulți părinți nu era tocmai cea cu privire spre carte, cum ziceau unii: „Lasă că nu l-oi face dascăl, nici popă, dăstul îi cât învia”. Deci îndemnul pentru carte de acasă nu prea exista.

Școala ungurească funcționa pe locul actualei primării, unii mergeau acolo la școală, unii dincoace, n-o fost chiar ușor că până la clasa a III-a și eu am învățat să citesc românește și ungurește, pe

undeva era bine deoarece cunoscând încă o limbă te descurcai mai ușor. Cunoscând limba maghiară duminica mergeam și la biserica baptistă din Adea, cu ai cărei membri aveam o bună relație.

Școlile românești au fost mai slabe, precum era și administrația din acea vreme, comuna era slab băgată în seamă.”¹⁸

Tot despre școală își aduce aminte și domnul Ioan Haș: „În perioada de după război, directorul Buga a fost prizonier și a revenit în sat la mult timp după terminarea războiului. În acest timp școala a fost condusă de soția sa care cu greu făcea față, într-o singură sală fiind cinci clase de elevi. Clasele erau ordonate după rândurile de bănci, pe primul rând era clasa I și în ordine crescătoare celelalte clase pe celelalte rânduri, și la fiecare în parte li se da de lucru în rezolvarea diferitelor probleme iar învățatoarea era foarte exigentă, se aplica bătaia în școală prin lovirea cu bățul la palmă sau îndoirea elevului peste bancă aplicându-i-se lovituri în partea dorsală. Dascălii erau atât calificați, cât și necalificați, însă cu o pregătire bună cât să dea o bună calitate predării.

Orele de educație fizică, care în acea vreme se numeau exerciții corporale și jocuri gimnastice, se desfășurau pe actualul amplasament de la dispensarul uman care era numit „străjerie”. Aliniamentul era marcat prin niște țărushi înfipti în pământ la nivelul solului, păstrând distanța necesară perimterii executării exercițiilor fizice.

Notarul satului avea locuință pe actualul loc al lui Nicu Deme din Mișca nr. 437, avea trei copii dintre care unul era învățător și se numea Tatu.”¹⁹

După anul 1945, școala din localitate este supusă mersului general al învățământului românesc reformat după modelul sovietic. Între anii 1949 – 1952 au continuat și cursurile de alfabetizare a adulților, anul cu cea mai intensă activitate în acest sens fiind 1949, când din 242 de înscriși la un asemenea curs s-au prezentat 239 de „elevi”, majoritatea reușind să promoveze cu cunoștințe minimale de scris – citit – socotit.²⁰

În perioada postbelică, în școala veche a fost amenajată o grădiniță, într-o sală spațioasă, și a fost construită o școală generală

nouă cu 8 săli de clasă, dotată corespunzător. Această școală va funcționa atât cu cadre didactice de specialitate, cât și cu suplinitori la unele discipline. În ultimii ani ai secolului XX, scăderea natalității precum și plecarea tinerilor spre orașe au determinat o scădere sensibilă a populației de vârstă școlară, fapt observabil din numărul relativ scăzut de elevi pe clasă și din compoziția etnică a acestora. Biblioteca școlii dispune azi de 250 de volume, în majoritate fiind vorba de titluri din bibliografia școlară și de material didactic în curs de reactualizare, conform cerințelor reformei din învățământ.

Vechea Școală Generală

În urma reformei agrare din 1946, multe familii mișcane și-au sporit suprafețele din proprietate însă au continuat să lucreze pământul după metodele tradiționale și cu mijloacele clasice, cu tracțiune animală. Colectivizarea agriculturii a fost întâmpinată cu reticență, chiar dacă nu s-a ajuns la o rezistență fățișă precum la Șepreuș, Somoșcheș și Cermei ori ca în satele învecinate din Bihor.

Câteva aspecte ale acestui moment ne sunt prezentate tot de domnul Ioan Haș: „*prima etapă numită întovărășirea, premer-*

gătoare colectivizării, a fost primită cu mai multă înțelegere de către săteni. Din partea Regiunii Crișana era desemnat un activist de partid cu munca de lămurire în teritoriu, pe nume Țubuleac, care avea drept misiune să lămurească sătenii „pilon” să intre în colectiv, pentru a fi luați exemplul de către ceilalți. „Am venit acasă în concediu și exact atunci a venit la noi acasă cu munca de lămurire și m-a luat pe mine la întrebări. Fiind cadru militar, am fost obligat să-l lămuresc pe tatăl meu să intre în colectiv pentru că toți vecinii pe la care a fost activistul au spus că dacă nu intră Ianoș Haș în colectivă, nu intră nici ei, deci punctul de plecare pentru colectivizare ar fi fost tatăl meu. Eu i-am spus acestuia următoarele:

- Acum am terminat Școala Militară și acolo am învățat la marxism-leninism că nu este obligatoriu ca oamenii să intre în colectiv.

Răsplata pentru refuzul intrării în colectiv era schimbarea suprafeței deținute inclusă în perimetrul suprafeței colectivizate cu o altă suprafață situată în locuri mărginașe cu sol de slabă calitate și neproductive.

Țubuleac mi-a replicat:

- Dacă lămurești pe taică-tău să intre în colectiv, eu intervin și te avansăm la gradul următor, dacă nu reușești să faci treaba asta, te vom da afară din armată.

În această situație m-am dus la Teodor Haș, care a fost prim-secretar de județ pe Raionul Criș, Regiunea Crișana, la Oradea, care mi-a rezolvat problema și nu am fost dat afară din armată.”²¹

*Iată ce ne spune domnul **Mihai Haș**, pensionar:*

Locuitorii comunei posedau, înaintea primului război mondial 750 ha. de teren arabil. Moșiile nobililor maghiari erau de 786 ha. În Livada era domeniul lui Herteg Major de 236 ha.; Nadeș Major 202 ha.; iar domeniul lui Riffer cuprindea 348 ha. în Livada, Holumburi și Pitigoi. O parte din terenuri au fost date agriculturii prin defrișare. Acest proces a început în Lunca, în anii 1880–1890.

În partea de vest a actualei vetre a satului, pădurile se întindeau pâna la marginea acestuia, prin anul 1770 și se spunea că animalele uitate afară peste noapte, erau devorate de fiare până dimineața.

Numele cele mai cunoscute prin anii 1820-1850, erau: Maxim, Torsan, Moț, Gui, Pop, iar familii mai înstărite erau: Fildan Mihai (moșul lui Pirici), Lung Flore (tata lui Clondor), Ianoș Teodor (tata lui Ciuhelea), Imbre Nicolae.

Prizonierii ruși din primul război mondial au fost obligați să lucreze pe moșia de la Livada.

Denumirile unor terenuri au păstrat numele familiilor care au locuit acolo: Guiești, Fildănești etc.

Prin anul 1880, lângă pădurea Livada, dinspre Chișineu Criș, funcționa o moară pe apă, care era alimentată din Teuz prin canalul Răstoaca.

Ocupația de bază a mișcanilor a fost creșterea animalelor. Numărul animalelor a crescut după al doilea război mondial. Astfel, în anul 1956 existau 703 vaci de lapte, peste trei ani, 230 juninci sub trei ani, 190 de boi, 368 de atelaje și în jur de 200 de cai.

În anul 1962 s-a încheiat colectivizarea în Mișca.

Munca agitatorilor de partid pentru colectivizare a avut un rezultat timid, doar în 1952, când în Mișca a luat ființă întovărășirea „8 Mai” cu doar 7 familii înscrise, și în 1959 când lua ființă o cooperativă agricolă de producție cu 32 de familii și 72 hectare teren arabil.²² Însă, în 1962 colectivizarea se încheie festiv, când „populația intră în bloc”, iar „blocul” cuprindea 95 % din totalul locuitorilor satului.

Anii „epocii de aur” a socialismului multilateral dezvoltat nu au adus îmbunătățiri substanțiale în viața localității, CAP-ul, SMA-ul și Cooperația fiind singurele instituții care foloseau forța de muncă și satisfăceau într-o măsură relativă necesitățile localnicilor. Acești ani se caracterizează printr-o migrare intensă a tineretului spre orașe, fie pentru a urma cursurile unor școli profesionale, licee și facultăți,

fapt care însemna și o părăsire a satului natal de cele mai multe ori definitivă, fie în căutarea unui loc de muncă la oraș. Ca urmare, în plan demografic se vor accentua cele două fenomene conexe: creșterea mediei de vârstă a populației și scăderea natalității, fenomene care au generat efecte care vor fi încă mult timp vizibile.

După 1990, desființarea cooperativei agricole „Recolta” și aplicarea legii fondului funciar a dus în mare măsură la reconstituirea vechilor proprietăți pe vechile amplasamente sau prin compensare. Acest fapt nu a fost însă urmat de o revigorare și o modernizare a agriculturii, așa cum ar fi fost de dorit. Agricultorii mai tineri și cu o situație financiară bună, destul de puțini la număr, și-au cumpărat tractoare și utilaje agricole însă o bună parte din locuitori continuă să lucreze pământul folosind încă tracțiunea animală și metodele tradiționale. În asemenea condiții, productivitatea muncii, în ciuda calității pământului, este încă redusă iar profiturile obținute de agricultori, dat fiind raportul extrem de defavorabil lor dintre prețul produselor agricole și prețul bunurilor necesare desfășurării activităților agricole, sunt foarte mici. Tocmai ca urmare a acestui fapt, unele asociații agricole și familiale încheiate în anii 1992 – 1997 s-au desființat.

Suflul reformelor din perioada de tranziție nu a fost la Mișca mai dinamic decât în restul satelor românești. Populația are o medie

de vârstă de circa 52 de ani iar faptul acesta se resimte în conservatorismul majorității locuitorilor. Inițiativele celor mai tineri găsesc în cale tot felul de piedici legislative și birocratice. Totuși, în Mișca activează două societăți comerciale, două asociații familiale și trei locații de gestiune, fapt care conturează un sector comercial și unul prestator de servicii în curs de constituire și care pregătesc localitatea pentru un alt mod de viață, mai adecvat viitoarei integrări în Uniunea Europeană.

Astăzi, potrivit datelor ultimului recensământ²³, care a avut loc în anul 2002, situația demografică și economică din Mișca este următoarea:

- populația comunei Mișca – 3 557 locuitori, distribuiți astfel:
 - Mișca = 1 215 locuitori;
 - Vânători = 1 261 locuitori;
 - Satu Nou = 859 locuitori;
 - Zerindul Mic = 222 locuitori.

După naționalitate, populația comunei este distribuită astfel:

- români = 1 458 (42 %), dintre care 1 199 în Mișca, 779 în Vânători, 52 în Satul Nou și 14 în Zerindul Mic;
- maghiari = 1 559 (45 %), dintre care 17 în Mișca, 441 în Vânători, 787 în Satul Nou și 208 în Zerindul Mic;
- germani = 35;
- slovaci = 15;
- țigani = 401 (11,25 %), dintre care 329 în Mișca, 43 în Vânători și 29 în Satul Nou.

După apartenența religioasă, situația se prezintă astfel:

- ortodocși = 1 581;
- catolici = 776;
- reformați = 761;
- baptiști = 164;
- evangheliști = 41;
- pentecostali = 60;
- adventiști de ziua a șaptea = 37.

Populația cu drept de vot este distribuită în cele 4 sate astfel:

- Mișca = 855;
- Vânători = 975;
- Satul Nou = 689;
- Zerindul Mic = 172.

Zestrea de animale a comunei, cuprinzând animale reproducătoare și tineret pentru reproducție este repartizată pe sate în modul următor:

- la Mișca = 3 vieri, 1 armăsar, 2 tăurași a 250 kg fiecare;
- la Vânători = 1 vier, 2 scroafe, 2 grășune, 1 armăsar;
- la Satul Nou = 1 taur mare (peste 900 kg), 1 tăuraș (250 kg), 1 vier, 1 grășună, 2 mânji până într-un an.

Pământul disponibil reprezintă 10 828 de hectare, dintre care:

- 6 404 ha arabile;
- 2 494 ha pășuni;
- 37 ha vii;
- 14 ha livezi.
- restul suprafeței de care dispune comuna este ocupat de:
 - 630 hectare cu păduri;
 - 294 de hectare cu bălți și terenuri inundabile;
 - 206 de hectare cu căi de comunicații;
 - 268 de hectare construcții și curți aferente;
 - 149 de hectare sunt clasificate drept terenuri degradate.

O comună și un sat omonim, Mișca, așezate în vestul României, destul de aproape de granița cu Uniunea Europeană. Dar diferențele dintre această lume a satului românesc încă tributar tradițiilor și încă încremenit într-un ritm lent de evoluție și lumea spre care năzuiește țara – Uniunea Europeană – sunt încă uriașe, sensibil de dureroase. Însă mișcanii, încă de la prima atestare documentară a localității, au biruit timpuri și mai grele, au înfruntat obstacole și mai mari decât cele care le stau astăzi în față. Dat fiind fondul sănătos, dată fiind experiența lor de muncă, ei așteaptă doar condiții mai bune – legislative, economico-financiare – pentru a valorifica la maximum

Primăria

potențialul de care dispun. Dacă în primul război mondial localitatea a jertfit 68 dintre fiii săi pentru împlinirea integrală a idealului național, dacă în cel de-al doilea război mondial 51 de bărbați și-au închinat țării viața, de la Cotul Donului și până în Tatra, este vremea ca aceste jertfe să nu se fi dovedit zadarnice și localitatea și comuna Mișca să se bucure de o viață nouă, cu un ritm alert, racordat la cel general, european. Pentru aceasta însă poate că este bine ca cei tineri să ia aminte la îndemnul domnului Ioan Haș: *„Localitatea Mișca s-a modernizat, a fost introdusă rețeaua electrică, s-a construit șoseaua, locuințele beneficiază de curent electric, rețele de telefonie, cablu TV. Actuala conducere a continuat pietruirea străzilor, construirea de podețe, a realizat accesul acolo unde nu exista.*

Școlarizarea și cultura, factori educativi de masă, legăturile rapide între oraș și sat prin mijloace auto moderne sunt bune; ar fi de preferat să mai punem și noi mâna la lucru să mai contribuim și noi atât cât se poate și acolo unde este nevoie, dând ajutor consiliului local, primăriei, nu mereu să ne plângem și să așteptăm unul după altul, cu toate că în orice situație beneficiari suntem cu toții.

Viitorul satului va fi schimbat odată cu intrarea în U.E. însă tot cu oamenii din localitate și cu contribuția tuturor se va face. Parcelarea va fi înlocuită prin gruparea pământului, care va fi o formă sigură ce va duce la competitivitate și beneficiu în agricultură și zootehnie.

O altă acțiune sugerată conducerii primăriei ar fi să ajute oamenii cu probleme, chiar dacă ale lor sunt rezolvate și să nu privească pe acei cu astfel de probleme de sus, cu dispreț.”

Aspecte din viața religioasă

Întemeiată, conform bazei documentare, în secolul al XIII-lea, localitatea Mișca, precum și satele din jur aparținătoare actualei comune, a fost populată, pe lângă români, de diferite neamuri – italieni (familii cu numele Costa), francezi (familii cu numele Gui), maghiari (Imbre, Ianoș) și altele – aduse pe aceste meleaguri de capriciile istoriei. Acest fapt a avut drept consecință și o diversitate religioasă, în general fiecare „neam” avându-și și păstrându-și confesiunea religioasă tradițională dar dovedind și o anumită deschidere spre noile confesiuni religioase care au uzat intens de misionarism și prozelitism, mai ales în secolul trecut.

Biserica ortodoxă. Primele date istorice relative la viața religioasă sunt cele din prima jumătate a secolului al XIV-lea care menționează existența unei parohii și a unui preot paroh la Mișca în anul 1337, aparținând, cu certitudine, catolicismului. Cu siguranță, la data respectivă și românii aveau biserică, chiar dacă date despre organizarea acesteia nu transpar în documente. În fapt, referirile la biserică din documentele perioadei medievale și moderne sunt extrem de puține iar majoritatea lor au o pronunțată legătură cu fiscalitatea vremii respective. Datele devin mai numeroase și mai precise din a doua jumătate a secolului al XIX-lea când, pe lângă parohia ortodoxă, în anul 1880 a luat ființă și școala ortodoxă română care a funcționat

Biserica Ortodoxă actuală

până în anul 1930. odată cu acest an, în locul fostei școli a fost amenajată actuala casă parohială.

În vechiul sat, până ce acesta nu a fost strămutat în actualul loc, a existat o biserică din lemn, fapt care înscrie Mișca în cadrul general al ținuturilor românești aflat sub stăpânire ungară, apoi austriacă și austro-ungară în care ortodocșilor în general, și românilor ortodocși

Corul bisericesc – 1955

în special le era interzisă construirea lăcașelor de cult din piatră sau din cărămidă. Din vechea biserică de lemn se pare că se păstrează unele icoane pe lemn încastrate în iconostasul actualei biserici. Existența vechii biserici este amintită în conscripția episcopului Sinesie Jivanovici care nota că la anul 1755 aceasta era veche și avea hramul „Bunavestire”. Aceeași conscripție amintește și biserica de lemn din Vânători care era mai nouă, fiind înălțată după refacerea satului distrus de curuții lui Rakoczy. Având hramul „Sf. Arhangheli”, aceasta a fost înlocuită cu actuala biserică de zid în anul 1829.²⁴

Biserica de azi a fost zidită în anul 1855, prin contribuția financiară, materială și în muncă a credincioșilor. Amplasată pe strada principală, biserica este zidită din cărămidă arsă, în plan dreptunghiular, cu absida altarului ușor reliefată. Pictură există doar pe boltă, numele pictorului executant, ca și cel al arhitectului, rămânând necunoscut. Biserica nu posedă obiecte de cult sau de

inventar de mare valoare, majoritatea acestora și a icoanelor praznicare fiind de dată relativ recentă și de valoare artistică redusă. De asemenea, nu se păstrează inscripții, însemnări sau pomelnice vechi.

În fața bisericii sunt amplasate monumentele închinare eroilor din primul și cel de al doilea război mondial, ridicate prin contribuția enoriașilor bisericii ortodoxe în care slujește cu devoțiune, de peste două decenii, preotul paroh Gheorghe Câmpan.

Cum localitatea Mișca a fost locuită întotdeauna și într-o puternică majoritate de români, biserica ortodoxă, fie ea una din lemn, fie una din zid, a fost instituția religioasă situată în centrul comunității, ocupându-se de nevoile spirituale și religioase ale enoriașilor săi. De la sfârșitul secolului al XIX-lea însă, în Mișca au început să se formeze și alte comunități religioase, în special cea baptistă și cea a adventiștilor de ziua a șaptea.

Cultul baptist. În 1920 sunt menționați primii bapțiști din Mișca: Șarga Petru, Corle Floare, Pop Ana, Haș Mihai. În anul 1930, numărul aparținătorilor acestei confesiuni urcase la 130, iar în anul 1935 comunitatea baptistă număra 170 de membri și circa 30 de

Biserica baptistă

Corul bisericii baptiste – 1948

„simpatizanți”. Pentru aceștia, între anii 1925 – 1927 se construise o casă de rugăciuni cu o capacitate de 150 de locuri, aflată la actualul număr 120. Înființarea cultului și ridicarea casei de rugăciune fuseseră impulsionate de bapțiști veniți din Curtici și Salonta.

Pentru perioada interbelică, evoluția cultului baptist poate fi urmărită și prin consultarea registrelor de stare civilă care, începând din anul 1925, au o rubrică dedicată apartenenței religioase a persoanelor. Astfel, putem afla că numărul copiilor născuți în familii baptiste a fost, de exemplu, de 1 în 1932, de 6 în 1935, 10 în 1936 sau 5 în 1941. De asemenea, numărul decedaților bapțiști este posibil de urmărit, acesta fiind de 2 în 1932, 4 în 1935, 7 în 1936 și 6 în 1941.²⁵

Cum în perioada 1956 – 1960 numărul credincioșilor a crescut la peste 200, vechiul lăcaș, devenit neîncăpător, a fost înlocuit de o nouă casă de rugăciuni. După 1970, numărul bapțiștilor a scăzut, cauzele principale fiind migrarea spre oraș sau migrarea spre cultul pentecostal sau spre cel adventist, fapt care a redus ponderea acestui cult în totalul populației mișcane.

Cultul adventist de ziua a șaptea. În 1940, Deme Nicolae (zis Micula Velului) s-a întors în sat după ce muncise câțva timp în localitatea Tincănau, din județul Dolj. Acolo trecuse la cultul adventist și revenit în sat a început să răspândească învățăturile acestui cult care, în timpul regimului antonescian, era unul interzis legal.

În 1946, la 13 iunie, ia ființă, în mod oficial, Biserica Creștină Adventistă de Ziua a Șaptea din Mișca. Aceasta avea 12 de membri și figura ca grupă a bisericii omonime din Șepreuş. Adunările membrilor se desfășurau prin casele aderenților, până în anul 1954 când această biserică a primit un loc de construcție printr-o donație a lui Ardelean Gheorghe, situat la numărul 165. materialele de construcție au fost strânse tot ca urmare a unor donații, și prin munca credincioșilor, sub îndrumarea meșterului Bejan Flore (Căpoc) a fost înălțată casa de rugăciuni inaugurată la 12 octombrie 1956.

Astăzi, această biserică are un număr de 35 de credincioși care frecventează casa de rugăciuni bine întreținută de la numărul 165 B. Activitatea bisericii adventiste se desfășoară pe baza autorizației de funcționare eliberate de Ministerul Culturii și Cultelor, bucurându-se astfel drepturile și protecția conferite prin legile statului.

Membri bisericii pentecostale, la începuturi

Biserica Penticostală. A fost fondată în perioada interbelică, având printre primii membri pe: Fildan Petru (Burdanu), Toma Nicoară, Șarga Petru (Pașcu), Ursuța Gheorghe (Bunu).

La începuturi, întâlnirile aveau loc pe la casele diferiților membri, apoi locașul de rugăciune a fost stabilit în locuința familiei Dumbravă Ioan și Elena (a Chintării). Odată cu creșterea numărului de membri, spațiul a devenit insuficient și s-a obținut o casă mai mare în chirie până când familia Chirilă Mihai a donat un teren pe care s-a construit, din donațiile membrilor bisericii, locașul de cult care există și astăzi. Numărul actual de membri este de aproximativ 60.

În timpul prigoanei comuniste, o parte din membri au fost persecutați, duși pe jos din post în post de miliție până la Timișoara unde au fost întemnițați pe perioade scurte alături de hoți și criminali.

Aspecte din viața culturală

Ca în toate satele, viața culturală a fost dominată de manifestările folclorice prilejuite de momentele importante ale vieții oamenilor, de cele ale activităților economice importante și de sărbătorile

Căminul cultural

religioase. Conservatoare și tradiționaliste, satele au avut astfel o importanță deosebită în păstrarea identității și a specificului național iar meritul îndeplinirii acestei misiuni revine în mare măsură animatorilor culturali ai satului din-totdeauna: dascălii, preoții, țărani cu știință de carte și cu dragoste de frumos.

După ce viața culturală sătească a primit un cadru formal prin înființarea căminelor culturale și a bibliotecilor comunale au apărut și manifestările culturale organizate și întreținute de formații artistice de amatori, dintre care multe au reușit să-și asigure o existență îndelungată, schimbându-și doar componența odată cu schimbul de generații și asigurând o conservare și perpetuare a valoroaselor tradiții și obiceiuri locale.

În planul vieții culturale, centrul acesteia poate fi considerat Căminul Cultural Mișca, care funcționează în localul construit în 1957. Formațiile artistice de amatori (dansuri de societate pentru începători și avansați, dansuri populare, instrumentiști, soliști vocali), care organizează uneori spectacole, sunt concurate de activitățile cultural sportive (spectacole de circ, muzică populară cu diverși colaboratori, satiră și umor, tenis de masă) și de organizarea de discoteci, nunți și botezuri. Școala și Grădinița sunt cei mai fideli colaboratori. De fiecare dată, serbările și programele lor artistice sunt de cea mai înaltă ținută și se bucură de un public numeros, constituit din părinți și bunici.

Tot în cadrul Casei de Cultură funcționează și biblioteca comunală, sub direcția inimosului Teodor Barbură; în prezent există un fond de carte de 7 200 de titluri (dintre care peste 1 000 sunt în limba maghiară), frecventat de un număr de 200 de cititori cu fișe de împrumut.²⁶

Pe viitor, se intenționează cumpărarea unei locuințe vechi care să fie restaurată și conservată pentru a putea adăposti un mic muzeu al satului. Dar, și în acest domeniu se constată o restrângere a activităților, fapt datorat atât îmbătrânirii populației, cât și lipsei de fonduri pentru susținerea unor activități continue, de anvergură.

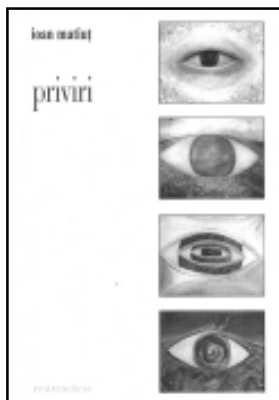
Nu putem încheia fără să amintim câteva personalități culturale științifice și sportive legate de aceste locuri.

Din lipsă de informații suficiente nu vom prezenta, în această primă ediție, date despre alte numeroase personalități, pe care Mișca le-a dat în diferite domenii. Un capitol amplu pe această temă se va regăsi în editia a II a a acestei monografii.

Titus Popovici (1930-1994), un important scriitor al literaturii române, și-a petrecut copilăria în Mișca, la bunicii din partea mamei (a Tinchiei), cea ce ia marcat bogata și valoroasa producție literară. Multe din operele sale (*Setea*, *Moartea lui Ipu...*), au fost inspirate de întâmplările și oamenii locului.

Mișca a dat culturii române alți trei scriitori profesioniști, membrii ai Uniunii Scriitorilor din România: Petru M. Haș, Ioan Matiuc și Mircea M. Pop, autori ai mai multor cărți de poezie, cu o prezență activă și performantă în peisajul cultural actual. Un interesant poet, Sorin Fildan, a debutat editorial cu succes, promițând o frumoasă carieră literară.

Doi emisari ai folclorului mișcănesc, au reușit să se afirme pe marile scene ale țării.

Florica Meleag-Mureșan, interpretă de muzică populară, laureată a numeroase premii, în prezent educatoare în Arad și Radu Barbură, (Tășibocu) saxafonist, component al mai multor orchestre profesioniste de muzică populară, au făcut cunoscute frumoasele cântece și tradiții populare care au însoțit istoria acestor locuri.

Pe plan științific nu putem să nu o amintim pe doamna prof. univ. dr. Maria Dogaru, născută în Mișca la 09.08.1934. Este membră fondatoare a Comisiei Naționale de Heraldică, geneologie și sigilografie (1971) și secretară a Comitetului Internațional de Sigilografie de pe lângă Consiliul Internațional al Arhivelor.

Mișca a dat țării și un sportiv de excepție: Teodor Blidaru (1928-1992), câștigător al mai multor concursuri interne și internaționale de lupte greco-romane, component al Cluburilor UVA și Dinamo București. În ultima parte a vieții a fost antrenor de lupte greco-romane, iar în cinstea sa s-a inițiat un Turneu Internațional de lupte greco-romane „Memorialul Teodor Blidaru”.

O carieră profesională deosebită, o realizează Teofil Parasca. Absolvent a Academiei de Poliție "Alexandru Ioan Cuza", singurul polițist român atestat "Instructor Internațional de Poliție"

A fost decorat cu ordinul Organizației Națiunilor Unite "În serviciul Păcii" pentru participarea ca voluntar la Misiunea ONU în Kosovo iar Președintele Romaniei i-a decernat Ordinul Național și Medalia "Pentru Merit" în grad de Cavaler pentru merite importante în calitate de diplomat OSCE în Macedonia.

NOTE

- 1 - 3. Datele au fost selectate din registrele Primăriei Mișca
4. Mărturie înregistrată de Teodor Barbură, bibliotecarul comunei Mișca
5. *Idem*
6. *Idem*
7. *Idem*
8. *Idem*
9. *Idem*
10. *Idem*
11. *Idem*

12. Datele au fost selectate din registrele Primăriei Mișca
13. *Idem*
14. *Catalog, an școlar 1923 – 1924*, Arhiva Școlii Generale din Mișca
15. *Catalog, an școlar 1924 – 1925*, Arhiva Școlii Generale din Mișca
16. *Catalog, an școlar 1938 – 1939*, Arhiva Școlii Generale din Mișca
17. *Act nr. 51 / 943, Registrul acte intrări*, Arhiva Școlii Generale din Mișca
18. Mărturie înregistrată de Teodor Barbură, bibliotecarul comunei Mișca
19. *idem*
20. Copie după o informare trimisă de Școala Mișca Secției de învățământ a raionului Chișineu – Criș, Registrul acte / 1949, Arhiva Școlii Generale din Mișca
21. Mărturie înregistrată de Teodor Barbură, bibliotecarul comunei Mișca
22. *Flacăra Roșie*, an XVI, nr. 4665, 18 martie 1959
23. Date selectate din registrele Primăriei Mișca
24. Vezi Pavel Vesa, *Bisericile de mir arădene între tradiție și modernitate*, Editura Mirador, Arad, 2000, p. 151 (pt. Mișca) și 179 (pt. Vânători)
25. Date selectate din registrele Primăriei Mișca
26. Informații oferite de Teodor Barbură, bibliotecarul comunei Mișca

XIII. OBICEIURI, TRADIȚII ȘI FOLCLOR LOCAL

Obiceiuri și tradiții

Informații culese de la localnici în vârstă de către Teodor Barbură, 41 ani, localnic, bibliotecarul comunei.

Portul fetelor

Adolescența fetelor era marcată prin purtarea părului în codițe libere, și asta se respecta până când fata atinge momentul gândului de măritiș, iar în perioada premergătoare măritișului, pentru a lega o prietenie cu un fecior trebuia să-și adune codițele în spatele cefei, acestea fiind cuprinse într-un fel de săculeți, dintr-un material transparent numit ceapță. Peste cap se purta o cordeluță înflorată cu diferite panglici ondulate împodobită cu paiete numit „barșon”. Acest ansamblu de schimbare de portul de copilă la cel de adolescență al fetelor axându-se simbolic pe schimbarea podoabei capilare era numit „încrucșere”,

după modul de adunare a codițelor și renunțarea la lăsarea lor liberă pe umeri. Portul de sărbătoare pentru fete se mai compunea din „spătoi”, „zobon”, „poale” și „zadie peșcănească”. Ca dar de nuntă din partea soțului se obișnuia ca mireasa să primească un batic din „pliș” numit „batic peșcănesc”.

Duminica în biserică, fetele până la vârsta de 14 – 15 ani erau obligate să se așeze în partea dreaptă a sălii bisericii sau sus la balcon, în locul unde cânta corul bisericesc.

Șezătorile

Erau munci de întrajutorare între mai multe fete însoțite și de feciori ce ajutau și ei cu ce puteau. Muncile desfășurate în cadrul șezătorilor erau pregătirea itelor,

torsul cânepii, la pregătirea țevilor cu socala, ștricălitul, croșetatul, depănarea jirebiilor, pregătirea mânjeli (apretarea cu o pastă fluidă rezultată din tărâțe și făină de mălai). De regulă feciorii soseau mai târziu și fetele îi poșteau cu următoarele strigături în funcție de fizionomia feciorului : („Măi bădiță păr sucit, stai la noi dac-ai venit, ia-ți un scăunel de fag și te așează und’ ți-e drag”), sau cu următorul îndemn („ia-ți un scăunel de tei și te-așează

unde vrei, nu ședea așa pe ducă că îmi faci umbră la furcă !!! ”). Șezătorile se compuneau din două tabere, prima formată din feciorii cei mai tineri, începătorii iar a doua era compusă din cei mai experimentați în șezători și mai în vârstă. Munca era întreținută spiritual prin diverse cântece, strigături și jocuri practice într-un amuzament al celor prezenți, iar cântecele, prin conținut, anticipau momentul căsătoriei, de exemplu:

„crești pădure și te-ndeasă
numai’ loc de-o casă-mi lasă,
loc de-o casă și-o cărare
să mă duc cu mândra-n vale,
loc de-o casă și-o pădure
să mă duc cu mândra-n lume”
sau:

„rozmarin în colțul mesei,
au cum plâng ochii miresei”.

Unele fete, nemulțumite de absența feciorului dorit grăiau următoarea strigătură:

„Luna-i sus,
badea s-o dus
la fetele cele de sus,
luna-i jos,
badea s-o-ntors
la fetele cele de jos”.

Printre jocurile cele mai des frecventate în cadrul șezătorilor era jocul de-a „ciuberele”, cel pedepsit trebuia să care stând în poziția pe genunchi și coate, în spinare doi feciori care se echilibrau pe spatele celui ce căra apucându-se reciproc de talpa picioarelor, imitând un măgar ce căra două ciubere. Un alt

joc era numit „de-a fântânuța”: printr-o regulă anume câte-o fată era numită și trebuia să stea ghemuită legată la ochi într-un anume loc din încăperea, de regulă în centrul acesteia și feciorii se învârtea în cerc după ea, pe cine se nimerea să-l atingă cu palma trebuia să o ridice din așa presupusa fântână și drept răsplată fata trebuia să sărute feciorul.

Tot în cadrul șezătorilor, obiceiul era ca la părăsirea acestora de către un fecior, la ieșire acesta trebuia să fie însoțit de o fată, însă câte-odată în loc de recompensa unui sărut dat de fată (conform cu comportamentul) risca să mai fie și palmuit; tot datorită istețimii lor fetele, după ce reveneau în șezătoare, ele îl bârfeau pe câte-un fecior că este „mutălău” și „a stat pe timpul discuțiilor de afară cu mâinile subsuoară”. Tot în timpul șezătorilor, feciorii mai bătrâni instruiau și pe cei tineri să fure fetelor fusele, croșetele, obiectele cu care lucrau și, conform regulii, acestea își obțineau înapoi obiectul în schimbul unui sărut dat feciorului cu pricina.

Alte jocuri copilărești ce umpleau timpul liber al tinerilor erau jocul de-a „grițarii la groapă” (banii care erau mai aproape de groapă puteau fi împinși și cu unghia) și jocul de-a „bumbii la caput” în care în locul grițarilor se juca cu bumbi (nasturi). Jocul de-a „poarca”, (din cinci în cinci metri erau locuri numite hază (scobituri în pământ) și în mijloc o groapă având o dimensiune corespunzătoare cu cât încap picioarele unei persoane; porcarul mergea să aducă „lopta” (minge din păr de cal), s-o bage în „homorușcă” (în groapa din mijloc), lopta fiind trimisă cu o bătă cu o lungime de 1 - 1,5 m către una din haze și în a cui hază nimerea cel ce era vizavi aducea lopta la marcator, dacă se întâmpla ca marcatorul să nu nimerească haza atunci se schimbau rolurile și intra la marcat cel din hază.

Duminica după biserică, pe lângă jocurile cu orchestră, cei mai vârstnici își făceau vizite unii altora; datorită condițiilor de trai exista un spirit de înțelegere și armonie și nu se obișnuia descălțatul înainte de intrare, deoarece vetrele interioare erau din pământ lipit finisat cu pleavă (resturi de la spicele de grâu).

Strigături de nuntă

Hai să zicem Doamne-ajută,
Că-așe se zice la nuntă
Înghe-ajută Dumnezeu
Nu cota să fie rău.
Noi merem după mireasă
Da nu știu lasănea-n casă
D-om face cum om pute
Și n-om vini fără ea.

Soacră mică, soacră mică,
Să silește și ridică
Rămîne fără nimică

Vai mireasă mândră ești
Ca o zână din povești
Ești o floare ești un crin
Ești parfumul cel mai fin.

* * *

Hai mireasă-n cununie
Până-i verde frunza-n vie
Că dacă frunza-pica
Nu-i cine te mai chema.

Poți să fii june fălos
C-ai intrat în neamul nost
Neamul nost îi neam de frunte
Ca-și bradul de la munte.

Cât neamul de-a nost în sat
Harnicu-i și-i lăudat
Cât neamu-i de-a nost în lume
Frumosu-i și-i mere bine

Noi merem la cununie,
Dumnezău cu noi să fie

Dă amu de la-nceput,
Pînă-i lume la sfârșit.

* * *

De cându-i primărie
No mai fost primar așe,
Nici o fost, nici o mai fi
Pă meleagurile chișchii.

Fii primare lăudat,
Ce pereche a-i cununat
Frumoși ca doi porumbei
S-au iubit de tinerei.

Frunză verde și una
Ieuă june că-i a ta

Ieuă june du-o-acasă
Că amu-i a ta nevestă.

Spusu-mi-o omu de-acasă
Că dacă no-i dăscânta
La nuntă nu m-a lăsa.
Da și mie așe m-i drag
Voie la bărbat s-o fac.

* * *

Cine stă și ne privește
Să vede că ne iubește,
Cine se uită la noi
Doamne vini-ne-ar cu noi
Dar vini, dă n-ar vini
Nouă nu ne-a trebui

Cei frumoși tăți-îs la nuntă,
Cei urâți stau și se uită.

Soacră mare ieși afară,
Și te-așază pă butuc
Și vezi ce noră-ți aduc,
Că-i harnică și frumoasă
Bună găzdoaic la casă.

Dășchide-ți căputurile,
Că venim cu dosurile.
Dosuri țasute-n război,
Cum se face pe la noi.

* * *

Nici aceea nu-i așe
Numai gura ta cea re.

* * *

Dă cându-s tăt prost-am fost,
Om frumos tăt drag mi-o fost.
Din proste n-oi ieși,
Om frumos tăt drag mi-o fi.

Înghe-am văzut om frumos,
Pusu-m-am lîngă el jos,
Și i-am mințit mii și sute,
Până ce l-am scos din minte.

Cîtu-i satu-aista-nost
Așe nănași n-or mai fost,
Numai doi în Palestina,
Ce-or cunat pe regina.

Nașule, nănașule,
Sucește-ți mustețele
Și țucă nevestele,
Și ți le sucește bine,
Mă sărută și pe mine.

Păla noi pă la cătreată,
Ieste-o poțocoaiă creață,
Ca nănașe dă măreață.

La nănașe pă cărare,
Mărg păduchia la plimbare,

Mînce-te focu' om drag
De mână mă duci la iad,
Duce-te amaru de mână
Că mei tu de voie bună

Zori de ziuă să revarsă
Vreme-ar fi de mîrs acasă,
Vreme-o fost și mai demult,
Numai nu ne-am priceput.

Strigături de joc

Haida fată să te joc,
Deie-ți Dumnezeu noroc.

Și la mă-ta sănătate,
Că ti-o făcut lată-n spate.

Mânci-o focu' higheghe,
Mîndru zîce-o coardă-n ie,
Coarda cea mai subțirică,
Calcă ice și colea.

Asta fată joacă bine,
Și mă-nvață și pă mine.
Asta fată ști juca,
Că-o-nvățat-o maică-sa.

Ce-i în lume lăcomos,
Banu și omu frumos,
Banu-ți treabă să trăiești,
Om frumos ca să iubești.

* * *

M-o făcut mama bine,
Și-mi fie dragă lume.
Și pă mîndr-o făcu joi,
Să ne lovim amândoi.

Ce mi drag nu mi urât,
Fie-n tină ciosmolit
Ce mi urât nu mi drag,
Fie ca neaua de alb.

Zî-m higheghe mie des,
Că eu trăiesc cum gîndesc.
Stau la pom care-i umbros,
Iubesc numai cei frumos.

Stau feciorii pîngă joc,
Ca butuci pîngă foc.
Ce stăte-ți și vă uitați,
Ca niște broscoi umflați?

* * *

Mîndru-i jocu pă podele,
Cine ști juca pă ele.
Dar care nu ști juca,
Nu să leje-a le-ntina.

Bagă samă după dant,
Ca mîța după cîrnaț.
Fuji-da-ci nu mă-ncălci,
Rupă-ți dracu' cioarecii!!!
Jucați picioare, jucați,

Că la moară nu cărați.
Da ista picior mă doare,
Că cu-aista dau mai tare.

Înghe joacă om frumos,
Crește iarba-n loc pietros.
Înghe joacă om urât,
Rămâne negru pământ!

* * *

Naltu-i bade co-n husar,
Mîndra-i pînă-n brăcinar.
Naltu-i bade și să ține,
Lasă fie că-i stă bine.

Dragă mi mie lume,
Ca lupului pădure
Cînd îi plin de miei în ie.

Tăt așe-am jucat dă ieri,
Și-aș juca doauă trei veri.

Vai dă mine iar-i sară
Bati-m-or dușmanii iară,
Că și-asară m-or bătut
C-am șezut la mîndra mult.

* * *

Strigături vechi de nuntă

Nașule, nănașule,
Sucește-ți mustățile,
Sărută nevestele.
Da ți le sucește bine,
Mă sărută și pe mine.

* * *

Uiuu c-așe mă cheamă,
Iepurele-i bun de zeamă.
Iepuroaica-i de friptură,
Mîndra-i de țucac pe gură.

* * *

Scândura dintre pomișori
Și-o luat zobon cu flori,
Ca s-o placă domnișori.
Domnișori nu or luat,
Și-o venit de unde-o lăsat.

* * *

Cine stă și ne privește,
Se vede că nu ne iubește.

* * *

Socăcița de la oale,
Toată fură carnea-n poale!

* * *

Am un bărbat ca și-on brad,
Și la Dumnezeu i drag,
Da cum și nu-mi fie mie,
Că ți drag Doamne și ție!

* * *

Siliți voi cu cununatu'
Că va ajunge botezatu!

Zicală

Hai la noi,
Că mi da la voi
Plăcintă.

Unde-i plăcinta?
În cuptor.
Unde-i cuptorul?
După ușa.
Unde-i ușa?
O ars focul.
Unde-i focul?
L-a stins ploaia.
Unde-i ploaia?
O băut boii.
Unde-s boii?
I-au mâncat lupii.
Unde-s lupii?
I-am-puşcat cu puşca.
Unde-i puşca?
O ros şoarecii.
Unde-s şoarecii?
I-o mâncat mîţa.
Unde-i mîţa?
În ocol la Pişta!

* * *

Cântec de jale pentru cei plecaţi in primul război mon- dial

Măi soldat unde-ai să mori
(bis)

Pe vârşuţul munţilor.
Eu acolo am să mor,
Şi apoi Lină, draga mea.

Măi soldat cine te-o spăla (bis),
Ploița când o cădea.
Ea pe mina m-a spăla
Și apoi Lină, draga mea.

Măi soldat cine te-a-mbrăca (bis),
Codrul când s-a scutura.
M-a-mbrăca cu frunza sa,
Și-apoi Lină, draga mea.

Măi soldat cine te-a plânge (bis),
Păsăricile când s-or strânge.
Ele pe mine m-or plânge,
Și-apoi Lină, draga mea.

Măi soldat und-ți-o fi groapa,
Granade unde-or pica.
Ele groapa mi-or săpa,
Si-apoi Lină, draga mea.

Culeasă de la Florica Piști (născută în 24 iunie 1910, nu și-a cunoscut tatăl care a murit în război).

* * *

Descântec

Doamne ajută, Maria Maica Sfântă,
Cu cuvântul tău cu lec de la Dumnezeu
Să luă o fată mare, pe cale, pe cărare,
Când fu la jumătate de cale,
Se-ntîlni cu Maica Sfântă.
Maica Sfântă o-ntrebă: unde mergi tu fată mare?

O, Maică Sfântă bine făcu-și că
mă-ntrebași,
Că eu nu sunt fată mare
Ci sunt buba și zgaiba,
De 99 de chipuri, de 99 de feluri,
Buba cea râioasă, buba cea
pietroasă,
Buba prin usteneală,
Buba prin fierbânțeleală,
Acu nu-i lua vederea,
Nu-i lua puterea,
Nu bugui, nu coace,
Nu-npunge, nu străpunge,
Ci pieri cum pieri roua sub soare,
Scopitu sub picioare,

Cu aburi suflate,
În fundul mării aruncate.
...Să rămână curat, luminat,
Cum Dumnezeu l-a dat.
Din ceasul acesta amin!

* * *

Descântec de soare sec

Doamne ajută Mărie,
Maică Sfântă cu cuvântul tău cu leac de la Dumnezeu.
Ieși soare săc,
Din creștetul capului,
Din fața obrazului.
Ieși, că te-ai pus prin usteneală și te-ai pus prin fierbințeleală.

Să rămână fără dureri,
Din creștetul capului,
Din fața obrazului,
Din ceasul ăsta amin.

Culese de Păcurariu Marioara, născută Gui, de la bunica ei,
Chirilă Maria - Măriuța Marti, aceasta învățându-le de la bunica ei
Marta Mihai.)

Striga domnii-n gura mare – Cântec bătrânesc

Solista
Florica Meleag-Mureșan

Striga domnii-n gura mare
Ieși afară, măi plugare,
Ieși afară și-mi dă dare.
Darea mare rău m-apasă,
De stă sufletul să-mi iasă.

Vin biraiiele cu carul,
Duce-mi toate, lasă amarul.
Duce-mi patul și buhaiul,
Duce-mi casa și mălaiul.
Mi-aș da pruncii la ișcoală,
Dar nu-i pot cu straița goală.
Nu am pâine, nu am sare,
Tăte le-o dus darea mare.

Într-o păduriță deasă – Doină

Într-o păduriță deasă,
Mare ploiiță să varsă,

Da'zo' aceea nu-i ploia
Ci-s lacrimi de la o fetia.
Ca-i de-aseara-ncredinata
De parinti cu sala data.

Decat mama cu sala
Mai bine mai spanzura.
De creanga alunului,
In mijlocul targului,
Ca sa vada tat targu'
De ce face d'uratu.
Sa se mire si fetile,
De ce face dragostile.

Teuzule, apa mea

Teuzule, apa mea,
Daca te-o-ntreba cineva,
Cum traiesc oamenii-n sat,
Tu sa spui „ca niciodat”.

Iar tu mandra ciocarlie
Zbori deasupra de campie,
Peste munti cu creste-nalte,
Si du-mi cantecul departe.

Din inalt tu sa privesti,
Cum cresc florile-n faresti.
Florile dalbe de crin,
Ce cresc sub cerul senin.

Astă vară ce-o trecut

Astă vară ce-o trecut,
Dus-am dor de badea mult,
Dar la vara care vine
Duce-a badea dor de mine.

Câtă boală-i pe sub soare
Nu-i ca dorul arzătoare,
Că dorul unde se pune
Face inima cărbune.

Ardă-te focul de dor
N-am topor să te omor,
Nici secure și te tai
Să nu-mi faci atâta bai.

(Culese de interpreta și solista de muzică populară Florica Meleag-Mureșan).

Colinde – variante miorița

Flori dalbe de măr

La fântâna lui Lâncet,
Este un stan de păcurari,
Păcurari mărari.
Păcurarii șuierau,
Tâte oile-ncrestau.
Numai oaia cea mai mică
Stătea-n loc și suspina,
Păcurariu o-ntreba:
- Ce suspini tu, oaia mea?
- Da'io cum n-oi suspina,
C-am avut doi puișori,
Și i-am crescut mărișori.
Puișorii or zburat
Pe cetate la Arad.
Și i-o văzut hingherii
Chiar pe la miezul nopții.
Și i-o prins și i-o legat
Și-n temniță i-o băgat.
Puișorii s-or rugat
Să-i lase până-n ocol
Să-l vadă pe tata lor.
Să-i lase până-n uliță
Să vadă pe a lor măicuță.

Patru boi cu lanț în coarne –Doină

Patru boi cu lanț în coarne
Stau în codru morți de foame.
Nu știu cine s-ar afla,
Să le-aducă mâncarea.
De' s-ar afla bădița
Bună plată ar căpăta.

Colind

Pe răzor de vie – Variantă Miorița

Pe răzor de vie
Este un pom rotund
La frunză-i mărunț.
Da'i la d'umbra lui
Cine să d'umbrele,
Vreo trei păcurari,
Păcurari marari.
Doi să voroveau
Că pe cel mai mic
Treabă d'omorât,
C-are oi mai multe
Mândre și cornute.
- Oi, voi , frații mei,
- Dă mi-ți d'omorâ,
La cap îmi puneți
Fluieruța mea.
Vântul d'abura
Maica d'o-ntreba :
- D'anghe-i cel mai mic,

- O rămăs 'napoi
Cu o turmă de oi .

Da'i din sara lui Ajun – Colind

Da'i din sara lui Ajun,
Nimerii la un gazdă bun, corinde-mi, Doamne, corind.
Cel bun gazdă nu fu acasă,
Că fu-n codru de a vânale, corinde-mi, Doamne, corind.
După el cine-o mânale,
Fiica gazdii cea mai mica, corinde-mi, Doamne, corind.
Să-l aducă tăt mai sus,
Sus mai sus pe lângă lună,
Cu-o mână-mpledind cunună, corinde-mi, Doamne, corind.
Cu alta țânând de lună.
Da' cununa cui i-om da,
Fetii gazdii cea mai mică, corinde-mi, Doamne, corind.
Să-i fie de bucurie,
Fraților de veselie.
Să fii gazdă sănătoasă,
Să plătești corinda noastră, corinde-mi, Doamne, corind.
Gazdă, dacă ieși afară
Nu ieși cu mâna goală,
Numai cu colaci în poală
Cu cârnațu subsuoară, corinde-mi, Doamne, corind.

Cântece de hidede

1.- BRDELEANA LU' LICU DIN MISCA

Radu Barbura, saxafon
alto.

Musical score for the first piece, 'BRDELEANA LU' LICU DIN MISCA'. It consists of six staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The music is written in a single melodic line. There are several dynamic markings, including 'f' (forte) and 'p' (piano). The piece concludes with a double bar line.

2.- RAHU DIN BATRINI

Radu Barbura, saxafon
alto.

Musical score for the second piece, 'RAHU DIN BATRINI'. It consists of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The music is written in a single melodic line. There are several dynamic markings, including 'f' (forte) and 'p' (piano). The piece concludes with a double bar line.

3.- MANUNTALU

Radu Barbura, saxafon

Musical score for the third piece, 'MANUNTALU'. It consists of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 4/4 time signature. The music is written in a single melodic line. There are several dynamic markings, including 'f' (forte) and 'p' (piano). The piece concludes with a double bar line.

4.- MANUNTALU

Radu Barbură, Saxafon alte

Musical score for '4.- MANUNTALU' by Radu Barbură, Saxafon alte. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. It contains a melodic line with a first ending marked 'A' and a second ending marked 'B'. The second staff continues the melody with similar markings. The third staff shows a more rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

5.- RARU DIN MISCA

Ioan Dumbravă, fluiet.

Musical score for '5.- RARU DIN MISCA' by Ioan Dumbravă, fluiet. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. It contains a melodic line with a first ending marked 'A' and a second ending marked 'B'. The second staff continues the melody with similar markings. The third staff shows a more rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

6.- RARU DIN MISCA

Ioan Dumbravă, fluiet.

Musical score for '6.- RARU DIN MISCA' by Ioan Dumbravă, fluiet. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. It contains a melodic line with a first ending marked 'A' and a second ending marked 'B'. The second staff continues the melody with similar markings. The third staff shows a more rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

7.- RARA DIN MISCA

Teodor Ladani, acordeon.

Musical score for '7.- RARA DIN MISCA' by Teodor Ladani, acordeon. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. It contains a melodic line with a first ending marked 'A' and a second ending marked 'B'. The second staff continues the melody with similar markings. The third staff shows a more rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

8.- ARDELEANA DIN VINATORI

Petru Bundiș, vioară

Musical score for 'Ardeleana din Vinători' by Petru Bundiș. The score consists of three staves. The first staff is the melody, marked with a '1' and a '2' above it. The second and third staves provide accompaniment. The music is in a 2/4 time signature and features a mix of eighth and sixteenth notes.

9.- ARDELEANA

Petru Bundiș, vioară.

Musical score for 'Ardeleana' by Petru Bundiș. The score consists of three staves. The first staff is the melody, marked with 'A.' and 'B.' above it. The second and third staves provide accompaniment. The music is in a 2/4 time signature and features a mix of eighth and sixteenth notes.

10.- F-a lungu din Vinăteri. Petru Lingurari, Vinăteri, vioară

Musical score for 'F-a lungu din Vinăteri' by Petru Lingurari. The score consists of four staves. The first staff is the melody, marked with 'A' and 'B' above it. The second, third, and fourth staves provide accompaniment. The music is in a 2/4 time signature and features a mix of eighth and sixteenth notes.

Formația de dansuri populare din Mișca la
Casa de Cultură din Chișineu-Criș - 1975

Redu Barbara.

11. Ardeleana lu' Florea Văpăiului din Mișca.

Formația de fluierași ai Căminului Cultural din Mișca – 1975

CUPRINS

I. Condițiile geografice	7
II. Epoca străveche și veche	9
III. Începuturi de istorie	18
IV. Vremuri de războaie	30
V. Dominația habsburgică	32
VI. Reglementări urbariale	41
VII. În vremea revoluției din 1848	63
VIII. Situația demografică a comunei Mișca după anul 1825	67
IX. Situația demografică a comunei Mișca la recensământul din 1900	75
X. Situația demografică între anii 1901 - 1910	78
XI. Tensiuni sociale la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX	81
XII. Comuna Mișca după 1918	85
XIII. Obiceiuri, tradiții și folclor local	127